

ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ СИСТЕМИ НА СТРАНИТЕ ОТ Г7 + РУСИЯ

---

*ЦЕЛИ, УПРАВЛЕНИЕ,
ФИНАНСИРАНЕ, СТРУКТУРА*

© Маринела Михова – автор, 2015
© АСТАРТА – графично оформление, 2015

ISBN 978-954-350-203-5

Маринела Михова

**ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ
СИСТЕМИ
НА СТРАНИТЕ ОТ
Г 7 + РУСИЯ**

*ЦЕЛИ
УПРАВЛЕНИЕ
ФИНАНСИРАНЕ
СТРУКТУРА*

АСТАРТА
Пловдив
2015

Съдържание

ВЪВЕДЕНИЕ	9
Образователната система на СЪЕДИНЕНИ АМЕРИКАНСКИ ЩАТИ	11
1. Цели на образователната система	11
2. Управление на образователната система	16
Щатско ниво на управление	16
Местно ниво на управление	17
Национално ниво на управление	18
3. Финансиране на образователната система	19
4. Структура на образователната система	20
Елементарно образование	24
Средно образование	26
Оценяване на постиженията на учениците	27
Алтернативни училища	28
Висше образование	31
Изводи	34
Образователната система на ГЕРМАНИЯ	35
1. Цели на образователната система	35
2. Управление на образователната система	38
Национално ниво	38
Ниво на провинциалните правителства	39
Вътрешно управление	41
3. Финансиране на образователната система	42
4. Структура на образователната система	44
Предучилищно образование	44
Начално образование	46
Средно образование	47
Висше образование	54
Изводи	55
Образователната система на ФРАНЦИЯ	57
1. Цели на образователната система	57
2. Управление на образователната система	60
Национално ниво	60
Регионално ниво	61
Местно ниво	62
Вътрешно ниво	64

3. Финансиране на образователната система	66
4. Структура на образователната система	67
Предучилищно образование	67
Начално образование	70
Средно образование	73
Висше образование	77
Изводи	80
Образователната система на ИТАЛИЯ	82
1. Цели на образователната система	82
2. Управление на образователната система	85
Национално ниво	88
Регионално ниво	88
Местно ниво	89
Вътрешно управление	90
3. Финансиране на образователната система	93
4. Структура на образователната система	94
Предучилищно образование	95
Начално образование	96
Средно образование	98
Висше образование	103
Изводи	104
Образователната система на ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	106
1. Цели на образователната система	106
2. Управление на образователната система	108
Национално ниво	108
Регионално ниво	111
Местно ниво	111
Вътрешно управление	113
3. Финансиране на образователната система	118
4. Структура на образователната система	119
Предучилищно образование	120
Начално образование	121
Средно образование	122
Шестите класове	128
Висше образование	129
Изводи	130

Образователната система на ЯПОНИЯ	132
1. Цели на образователната система	132
2. Образователни приоритети	134
3. Управление на образователната система	137
Национално ниво	137
Регионално ниво	138
Общинско ниво	139
Вътрешно управление	140
4. Финансиране на образователната система	140
5. Структура на образователната система	142
Предучилищно образование	143
Начално образование	145
Средно образование	146
Висше образование	150
Изводи	152
Образователна система на КАНАДА	154
1. Цели на образователната система	154
2. Образователни приоритети	155
3. Управление на образователната система	158
Ниво на провинциите и териториите	159
Местно ниво	162
4. Финансиране на образователната система	163
5. Структура на образователната система	165
Предучилищно образование	165
Начално образование	166
Средно образование	167
Висше образование	169
Изводи	171
Образователната система на РУСИЯ	173
1. Цели на образователната система	173
2. Образователни приоритети	176
3. Управление на образователната система	178
Национално ниво	178
Федеративно ниво	179
Регионално ниво	180
Общинско ниво	181
4. Финансиране на образователната система	181
5. Структура на образователната система	184

Предучилищно образование	184
Средно образование	186
Професионално образование	190
Висше образование	192
Изводи	194
СХЕМИ НА УЧИЛИЩНИТЕ СИСТЕМИ	195
Схема № 1. Структура на училищната система в САЩ	195
Схема № 2. Структура на училищната система в ГЕРМАНИЯ	196
Схема № 3. Структура на училищната система в ФРАНЦИЯ	197
Схема № 4. Структура на училищната система в ИТАЛИЯ	198
Схема № 5. Структура на училищната система в ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	199
Схема № 6. Структура на училищната система в ЯПОНИЯ	200
Схема № 7. Структура на училищната система в КАНАДА	201
Схема № 8. Структура на училищната система в РУСИЯ	202
ИЗПОЛЗВАНИ ПЕЧАТНИ ИЗДАНИЯ, ИНТЕРНЕТ ПУБЛИКАЦИИ, УЕБ-САЙТОВЕ, CD-ROM	203
Печатни издания	203
Интернет публикации	203
Уеб сайтове в интернет	206
CD-ROM	207

ВЪВЕДЕНИЕ

С настъпването на новото хилядолетие икономически най-развитите страни си поставят амбициозни цели, предизвикани от нарастващата конкуренция, идваща от страни като Китай, Индия, Бразилия, Южна Африка. Едно от средствата за постигане на тези цели е образованието и те го превръщат в свой приоритет. Доказателство за това са предприетите след 2000 г. реформи в тази толкова важна социална система. Какви са тези реформи? В каква посока са те? Какъв е структурният модел на образователните системи, чрез който те се реализират? Какъв процент от brutния вътрешен продукт се отделя за образованието? Това са част от въпросите, които провокираха моя интерес за изследване на образователните системи в страните от Г7 + Русия.

Кои са Г7 и защо плюс Русия? Обединението на икономически най-големите държави е иницирано от Франция през 1975 г. Тогава в него участват 6 държави – Великобритания, Германия, Италия, САЩ, Франция, Япония. През 1976 г. се присъединява Канада, а през 1997 г. – Русия. През 2014 г. Русия е изключена от обединението заради кризата в Крим. С днешна дата обединението е известно като Групата на седемте. Включвам в книгата и образователната система на Русия, както защото тя е била член на обединението, така и защото извършва сериозни реформи в образователната си система днес.

Описанието на образователните системи е направено на основата на четири аспекта – цели на образователната система, управление на образователната система, финансиране на образователната система и структура на образователната система. Разработването на образователния профил на една страна е възможно само на основата на изключително голяма по обем информация. Необходима е актуална база от данни, които обективно да представят отделните аспекти, на основата на които да се прави описанието и анализът. Много голям принос за обмена на подобна информация имат различни международни организации и институции. В изследването са използвани публикации на Международното бюро за образование в Женева, на Европейската мрежа за образование ЕВРИДИКА, която в момента се ръководи от Изпълнителната агенция на Европейския съюз за образование, аудиовизия и култура, на ЮНЕСКО, на Орга-

низацията за икономическо сътрудничество и развитие. Най-актуалната информация е търсена в министерствата на образованието на съответните страни чрез действащи нормативни документи, обобщени годишни доклади, справочници и други публикации.

Изследване от подобен род крие в себе си опасността от бързо оставяне. Осъзнавам, че актуалността му е преходна, но полезността му може да се търси и в други посоки. Написаната информацията остава и тя може да послужи след време за ретроспекция, за сравнение през годините, за формулиране на изводи, за интерпретации от различни гледни точки.

Книгата е предназначена за студенти от педагогическите специалности, които изучават учебната дисциплина Сравнително образование. Тя може да бъде полезна и за по-широк кръг читатели, които се интересуват от образователните системи по света.

Януари, 2015

Доцент д-р Маринела Михова

Образователната система на СЪЕДИНЕНИ АМЕРИКАНСКИ ЩАТИ

1. Цели на образователната система

Американската администрация винаги е демонстрирала ангажирано отношение към образованието на нацията. Много често за проблемите в една или друга област тя търси причините в качествата на образователната система, прави мащабни проучвания във всички щати и изготвя перспективите на бъдещото развитие.

В началото на 80-те години на 20. век започва дебат за реформиране на образованието, провокиран от секретаря по образованието Т. Х. Бел. Под негово ръководство през 1983 г. е публикуван докладът „Една нация в риск“ (A Nation at Risk). Поставя се началото на всеобща и систематична реформа на образованието в Съединените американски щати.

През 1989 г. е организирана „Среща на образователния връх“, на която Дж. Буш разговаря с губернаторите на 50-те щата и представители на академичната общност. След нея възниква програмата „Америка 2000“, в която са формулирани шест национални образователни цели, които трябва да бъдат постигнати до 2000 г.¹

След избирането за президент на Бил Клинтън, той, заедно със секретаря на образованието Ричард Райли, продължават линията на образователната реформа. Те одобряват една голяма част от инициативите в програмата „Америка 2000“ и я обогатяват с пет закона, основният от които е законът „Цели 2000: Образовай Америка“ (Goals 2000: Educate America Act) (1994). Целите, формулирани

---

¹ Лосито, У. Ф. Обзор на съвременната реформа в американското образование. – Педагогика, 1995, 1, 61-69.

в закона, които определят посоката на образователната реформа, са осем:

1. Готовност за учене – всички деца да започнат училище, подготвени да учат.
2. Завършване на училище – процентът на завършилите средни училища да се увеличи най-малко до 90%.
3. Постижения в ученето и гражданско образование – всички ученици да завършват класове 4., 8., 12., притежаващи демонстрирана компетентност по предметите английски език, математика, природни науки, чужди езици, гражданско учение и управление, икономика, изкуства, история, география. Всяко училище в САЩ трябва да бъде сигурно, че всички ученици са научени да използват добре умовете си, подготвени са да бъдат отговорни граждани, да продължат обучението си и са продуктивна работна ръка в модерната национална икономика.
4. Обучение на учители и професионална квалификация – до 2000 г. всички учители да имат достъп до програми за понататъшно усъвършенстване на техните професионални умения и възможност да придобият знанията и уменията, необходими за подготовката на всички американски ученици за следващия век.
5. Математика и природни науки – до 2000 г. американските ученици да бъдат първи в света по математика и природни науки.
6. Грамотност и учене през целия живот – до 2000 г. всеки възрастен американец да бъде грамотен и да притежава знания и умения, необходими за неговата реализация в сферата на световната икономика. Да упражнява правата и задълженията си на гражданин.
7. Безопасни и дисциплинирани училища без алкохол и наркотици – до 2000 г. всяко училище в Съединените щати да бъде изчистено от наркотици, насилие, огнестрелно оръжие и алкохол. Да предлага подходяща среда за обучение.

8. Родителско партньорство – до 2000 г. всяко училище да бъде инициатор на партньорство, което да увеличи съпричастността на родителите и тяхното участие в социалния, емоционалния и академичния растеж на децата².

През 1998 г. е публикуван докладът „Изграждане на една нация от учащи“ (Building a Nation of Learners), разработен от Комисията по националните образователни цели. В него се отчита изпълнението на поставените цели. Изводите са, че „много е постигнато в процеса на изпълнение на „Цели 2000“, но също така още много остава да се направи“. Най-добри резултати са постигнати по отношение на цели 1, 2, 3 и 6, а най-незадоволителни – по отношение на цели 7 и 8³.

След поемането на администрацията от Дж. Буш-младши, приоритетите в образователната система се насочват в друга посока. Той инициира своя план, приет и като закон, „Нито едно дете да не бъде изоставено“ (No Child Left Behind), в който няма формулирани цели, а препоръки и инициативи. Новият закон е резултат от двупартиен консенсус в областта на образованието. Началото на 21. век е време за радикална промяна в американското училище, което трябва да осигури еднакво (високо) качество на обучението за всички деца, независимо от цвета на тяхната кожа или говорния им акцент. Образователната система ще задоволи, ако обучението е ориентирано към отлични постижения, ако са създадени изравнени възможности за качествено образование на всеки американски гражданин, а в процеса на обучение се внедряват доказали ефективността си програми, технологии, модели и методи.

Основните принципи, върху които е конструиран закона, са: повишена отговорност за резултатите; увеличаване на гъвкавостта и местния контрол; акцентирание върху доказали ефективността си методи на обучение; разширяване правата на избор за родителите. От щатите се изисква да разработят образователни стандар-

---

² National Education Goals. Report. Building a Nation of Learners. 1998. – <http://govinfo.library.unt.edu/negp/reports/98RPT.PDF> (последно влизане 19.11.2014).

³ Пак там.

ти, а от местните училищни власти – планове, които ще подобрят успеваемостта и прогреса на учениците.

Сферите на дейност в системата на образованието са същите, както тези в закона „Цели 2000: Образовай Америка“: повишаване на академичните постижения на учениците в неравностойно положение; изравняване на резултатите чрез високи стандарти и повишена отговорност; подобряване на грамотността чрез четене; подготовка, обучение и назначаване на учители и директори с добра професионална подготовка; подобряване качеството на обучението по математика и наука; интегриране на технологиите в обучението; езиково обучение за учениците, които ограничено владеят английския език⁴ и учениците емигранти; безопасни училища за 21. век; училища без насилие и наркотици; подпомагане на иновационните програми и възможностите за избор на родителите.

Настоящият президентът на САЩ – Барак Обама, продължава политиката на предходните администрации, фокусирана върху зависимостта образование – развитие. На 24 юли 2009 г. той и секретарят на образованието Арне Дънкън представят програмата „Състезание до върха“ (Race to the Top). В нея са заложили както приоритетите на администрацията на президента Обама по отношение на образованието, така и сериозен финансов ресурс⁵, за който училищните райони са предизвикани да се състезават, за да ги получат.

Програмата очертава рамката на всеобхватна реформа в системата на училищното образование в следните направления:

- Разработване и прилагане на строги стандарти и високо качествено оценяване – щатите се стимулират да разработят система от академични стандарти, които подготвят за постъпване в колеж и професионална кариера. Това включва и подобряване качеството на оценяването, което да измерва ключовите знания и уменията за мислене от висок ранг.

---

⁴ Използва се специален термин – Limited English Proficient (LEP).

⁵ Програмата е подкрепена от 4,35 милиарда долара, за които училищата в САЩ се състезават.

- Привличане и задържане на най-добрите учители и ръководители в класните стаи на Америка – чрез увеличаване на ефективна подкрепа за учители и директори; реформиране и усъвършенстване подготовката на учители; преразглеждане оценяването на учителя, компенсацията и политиката на задържане да се стимулира и ефективно награждава; да се работи, за да се гарантира, че най-добрите учители са в училищата и преподават учебните предмети, където има най-голяма нужда от тях.
- Поддържане на системи от данни, които измерват успеха на учениците и информират учителите и директорите в каква посока да усъвършенстват обучението.
- Използване на иновативни и ефективни подходи за коренно подобряване състоянието в училищата, които показват ниска степен на успеваемост на учениците.
- Поддържане на образователна реформа чрез подпомагане на сътрудничеството между бизнес лидерите, учителите, ръководителите и заинтересованите от образованието с цел повишаване постиженията на учениците; чрез увеличаване на подкрепата за държавните чартър-училища, чрез повишаване качеството на обучение по математика и природни науки и подкрепяне на други условия, поддържащи нововъведенията и реформата⁶.

Целите и приоритетите на образователната система в САЩ през последните 30 години показват приемственост в политиката на различните администрации и трайни тенденции към реформиране, иновативност и подкрепа на образованието. Основната цел е повишаване на успеха и прогреса на учениците в училище чрез качествена предучилищна подготовка, високо ниво на обучението по математика и природни науки, добре подготвени учители, които са способни да вдъхновяват учениците, безопасна училищна среда и подпомагане на системата от всички, които са заинтересовани

---

⁶ Race to the Top – <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/fact-sheet-race-top> (последно влизане на 19. 11. 2014).

от качеството на образованието – учители, ръководители, родители, бизнес и общественост.

2. Управление на образователната система⁷

Управлението на образованието в САЩ е силно децентрализирано. То се характеризира като пропорционална (продължаваща) децентрализация. Нивата на управление са федерално, щатско, местно и вътрешно, но според десетата поправка в Конституцията отговорни за училищното образование са отделните щати и местните райони.

Щатско ниво на управление

В административно отношение САЩ се състоят от 50 щата, един федерален окръг (Вашингтон) и няколко територии.

Органите на управление на образованието на щатско ниво са *Щатският съвет по образование* (State Board of Education), *Щатският департамент по образование* (State Department of Education) и *Началникът на щатския департамент* (Chief State School Officer).

В отделните щати има различна практика по отношение определянето на тези органи. В по-голямата част от тях членовете на Щатския съвет по образованието се назначават от губернатора (31 щата), в други се избират от населението (16 щата), а в трети – една част от членовете се назначават от губернатора, а друга част се избират от населението (3 щата).

Щатският съвет по образованието избира Щатския департамент, който има изпълнителски функции. Началникът на щатския департамент се избира от Щатския съвет по образованието (27 щата), назначава се от губернатора (4 щата) или се избира от населението (19 щата).

Функциите на началника на Щатския департамент са:

---

⁷ Използвана е информация от книгата на Попов, Н. Американското образование. УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2002.

- Разпределяне на щатските фондове към местните образователни власти.
- Тълкуване и прилагане на щатските закони за училищно образование.
- Надзор върху дипломите на учителите.
- Подпомагане в усъвършенстването на образователните стандарти чрез програми за допълнителна подготовка.
- Консултиране на местните инспектори и училищните съвети⁸.

Щатските нормативни актове относно държавното образование се отнасят до: продължителността на учебния ден и учебната година, изискванията за завършване на средно образование, стандартите за учителска правоспособност, училищния транспорт, здравните грижи, противопожарната безопасност. По отношение на частното образование Щатският департамент по образование е органът, който лицензира, акредитира и регистрира частните училища.

Местно ниво на управление

Всички щати, с изключение на Хавай, са разделени на окръзи. Те имат голяма власт и отговорност по отношение на откриването и ръководенето на държавните начални и средни училища.

Органите на управление на месно ниво са *Окръжните съвети по образование* (District Board of Education). Съставът им е от 5 до 7 души, които или се назначават от по-висшестоящи правителствени служби, или се избират от гражданите. Под тяхно ръководство работят *Окръжни училищни съвети* (District School Board) и *Инспектори по училищата* (Superintendent Of Schools).

Управленските правомощия на Окръжните училищни съвети и Инспекторите по училищата са: да подготвят училищния бюджет; да определят учебните планове, да назначават учители и друг пер-

---

⁸ World Data on Education, VI Ed. 2006/07, United States of America – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/NORTH_AMERICA/United_States_of_America/United_States_of_America.pdf (последно вли-
зане 03.12.2014).

сонал, да поддържат училищните сгради, да закупуват училищни пособия и оборудване, да осигуряват транспорт за учениците, да разработват правила за ръководене на училищата, които не противоречат на щатския закон.

Някои щати, предимно по-големите, са разделени на области и след това на окръзи. Органите на управление на образованието на областно ниво са *Областни центрове по образованието* (Regional (County) Service Districts). Те имат регулаторни и консултантски функции. В техните правомощия е събирането на статистическа информация.

Университетите и колежаите се финансират и ръководят от щатските управи, но независимо от това имат висока степен на автономност. В щатите, където има гъста мрежа от висши училища, като Ню Йорк и Калифорния, работят специални органи, наречени *Съвети по висше образование*. Техните функции са да планират, координират и ръководят развитието на висшето образование в щата.

Национално ниво на управление

Поставяме националното ниво на управление на образованието след щатското и местното поради децентрализирания характер на образованието и управленските правомощия на отделните органи.

Органът на управление на национално ниво е Федералното правителство, основно чрез *Департаментът по образование*⁹. Той е основан през 1867 г. Правомощията му са главно в определяне на националните цели и приоритети и защита правата на всеки американски гражданин за достъп до качествено образование.

Департаментът няма право да създава национална образователна система и да налага национални образователни стандарти и учебни планове. На негово пряко подчинение са само училищата, които се финансират единствено от правителството. Това са учи-

---

⁹ В реализирането на образователната политика на федералното правителство участват още Департаментът по здравеопазване, Департаментът по земеделие, Департаментът по отбрана, Департаментът по енергетика, Департаментът по труда и Националната научна фондация.

лица във федерално засегнати области. Други училища, дейността на които се координира от Департамента, но и от местните училищни власти, са елементарните и средни училища за децата на военни служители в чужбина и в САЩ.

По отношение на висшите училища Департаментът по образование има правомощията за непряк контрол върху тяхното откриване и нивото на техните образователни стандарти.

От края на 80-те години, когато започва реформата в училищното образование, Конгресът на Съединените американски щати приема серия от закони. В тях са регламентирани препоръки към щатските органи на управление и са посочени приоритетите, които ще бъдат финансирани допълнително от федералното правителство. Финансирането обаче е обвързано с демонстрирани успехи от училищата. Този механизъм е в основата на критика от страна на местните и училищни власти, защото той не отчита различията в отделните щати и региони. От друга страна обаче стимулира училищата да работят усърдно, за да получат допълнителното финансиране.

3. Финансиране на образователната система

Финансовите средства, които се отделят за образованието в САЩ, като процент от БВП през последните 10 години варира между 7 и 8% (виж Таблица № 1).

Таблица № 1. Финансиране на образованието в САЩ през последните 10 години

2000 г.	2001 г.	2002 г.	...	2010 г.	2011 г.
7%	7,5%	7,5%	...	8%	7,8%

Най-голям е процентът през 2010 г. – 8%. За елементарното и средното образование се изразходват 51% от тези средства, а останалите 41% са за след средно и висше образование¹⁰.

---

¹⁰ Digest of education statistics – <http://nces.ed.gov/programs/digest/> (последно визване 19.11.2014).

Образованието в САЩ се финансира от федералното правителство, щатските правителства и местните власти (окръжни и общински).

Най-голям дял във финансирането на образованието имат щатските правителства (48,3%), след това местните власти (43,5%) и накрая е федералното правителство (8,2%)¹¹. Това разпределение на дяловото участие във финансирането на трите нива на управление се запазва и досега¹².

Образованието в САЩ се финансира както от държавни, така и от частни източници. Държавните средства за предучилищно и училищно образование са 72%, а частните – 28%. При висшето образование по-голям е дялът на частните средства – 62%¹³.

Освен Департаментът по образование, дял във финансирането на образованието имат и департаментите по здравеопазване, земеделие, отбрана, енергетика, труда.

4. Структура на образователната система

Структурата на образователната система в САЩ има три нива – елементарно образование (детска градина и елементарно училище), средно образование и висше образование.

Децентрализираният характер на управлението на образованието е причина за разнообразието в структурните аспекти на училищното образование. Липсата на единна национална структура на училищното образование прави възможно наличието на няколко структурни модел (виж. Схема № 1)¹⁴:

---

¹¹ Данните са за 2007/2008 г.

¹² US Federal Budget – http://www.usgovernmentspending.com/budget_chart_estimate_2014_2019USb_15s1li11mcn_21f#usgs302 (последно влизане на 19.11.2014).

¹³ Education at a Glance: OECD Indicators 2012. Country Notes. United States – <http://www.oecd.org/unitedstates/CN%20-%20United%20States.pdf> (последно влизане на 19.11.2014).

¹⁴ Схемите на училищните системи са в края на книгата.

- 6 + 3 + 3 – най-разпространеният модел. Включва 6 години елементарно училище, 3 години младше горно училище и 3 години старше горно училище. Въведен е през 1910 г.
- 6 + 6 – при него няма деление на горното училище. Въведен е през 1950 г.
- 8 + 4 – най-старият структурен модел.
- 4 + 4 + 4 – най-новият структурен модел. Въведен през 1960 г.¹⁵

Възрастта за постъпване в училище е различна за отделните щати – от 5-годишна (9 щата) до 8-годишна възраст (2 щата). Най-разпространените варианти са 6-годишна (25 щата) и 7-годишна възраст (15 щата) (виж Таблица № 2)¹⁶.

Таблица №2. Продължителност на задължителното образование по щати (данните са за 2013 г.)

Щат	Продължителност на задължителното образование
Алабама	6-17
Аляска	7-16
Аризона	6-16
Арканзас	5-17
Калифорния	6-18
Колорадо	6-17
Кънектикът	5-18
Делауеър	5-16
Район Колумбия	5-18
Флорида	6-16
Джорджия	6-16
Хавай	6-18
Айдахо	7-16
Илинойс	7-17
Индиана	7-16
Айова	6-16
Канзас	7-18
Кънектикът	6-16
Луизиана	7-18

¹⁵ Попов, Н. Американското образование...

¹⁶ National Center for Educational Statistic. – http://nces.ed.gov/programs/statereform/tab5_1.asp.

Мейн	7-17
Мериленд	5-16
Масачузет	6-16
Мичиган	6-16
Минесота	7-16
Мисисипи	6-17
Мисури	7-16
Монтана	7-16
Небраска	6-18
Невада	7-18
Ню Хамшир	6-16
Ню Джърси	6-16
Ню Мексико	5-18
Ню Йорк	6-16
Северна Калифорния	7-16
Северна Дакота	7-16
Охайо	6-18
Оклахома	5-18
Орегон	7-18
Пенсилвания	8-17
Роуд Айланд	6-18
Южна Каролина	5-17
Южна Дакота	6-18
Тенеси	6-17
Тексас	6-18
Юта	6-18
Вермонт	6-16
Вирджиния	5-18
Вашингтон	8-18
Западна Вирджиния	6-16
Уисконсин	6-18
Уайоминг	7-16

Задължителното образование е до 16 години в 23 щата, до 17 години – в 9 щата, до 18 години – в 19 щата (виж Таблица № 2)¹⁷.

Продължителността на учебната година е средно 180 учебни дни. Учебният ден започва около 7,00–8,00 ч. и завършва в 15,00–16,00 ч.

В САЩ няма национален учебен план. Според законите на страната щатите и местните власти са отговорни за разработването

---

¹⁷ Пак там.

на учебните планове в държавните училища. Независимо от това в учебните планове са включени еднакви учебни предмети – английски език, четене, писане, математика, природни науки и научен метод, история и управление на САЩ, изобразително изкуство, музика, здраве и здравословно хранене, приложни изкуства, физическо възпитание, география, чужди езици. В някои училища се изучава история, култура и традиции на народите и професионално ориентиране.

Конгресът извършва мониторинг върху учебните планове и когато финансира директно училищата, може да има конкретни изисквания – например да се включи учебен предмет, свързан с наркотиците и вредата от тяхната употреба.

Отделните щати упражняват своята отговорност по отношение на учебни планове в пет основни направления – определяне изискванията за дипломиране на учениците; подбор на учебното съдържание, разработване на тестове за минимална компетентност, издаване на ръководства за учебните планове, осигуряване на техническа помощ.

Тестовете за минимална компетентност се разработват за няколко образователни нива – след 3. или 4. клас, след 6., 8. или 9. клас, след 11. или 12. клас. Учебните предмети, по които се правят тези тестове, са четене, писане и математика. Щатите използват механизма на тестовете, за да упражняват контрол върху учебните планове и програми.

Независимо от децентрализирания характер на образованието в САЩ няколко факта правят учебните планове до голяма степен стандартизирани – учебниците и издателствата, които са придобили национален статут, изискванията на колежа и университетите и желанието на училищата да подготвят своите ученици за тези изисквания, националните тестове за постижения и квалификация, които оказват влияние върху учебните планове в средните училища.

Елементарно образование

Детска градина

Предучилищното образование не е задължително. То е за деца на възраст между 3 и 6 години. Има няколко вида детски градини – „сестрински училища“ за по-малките деца; типична детска градина за тези, на които им предстои да постъпят в училище; предучилищни програми и центрове за дневна грижа.

Според дневния режим те са полудневни и целодневни.

Много училища предлагат една година предучилищни класове, които се определят като първа година на началното образование.

Посочените по-горе детски градини могат да бъдат от типа кооперативи, към църкви или частни. Най-евтини и достъпни са кооперативите. В тях родителите участват заедно с професионалните учители в отглеждането и възпитанието на децата. Най-скъпи са частните детски градини, които могат да бъдат много малки, от семеен тип, или по-големи.

Сестринските училища имат за цел предимно социализацията на децата и психолого-педагогическата подготовка за училище. Много малко внимание се отделя на формалното образование, свързано с елементарни знания и умения по четене и лексика. Тези детски заведения работят по различни програми – Методът Монтесори, Подходът Реджио Емилия, Валдорвска педагогика, High Scope, Bank Street.

Много от детските градини се поддържат от Националната асоциация за малките деца (National Association for the Education of Young Children (NAEYC)).

Посещението на децата в детските градини е дадено в таблица № 3¹⁸. Прави впечатление ниският процент на посещение на 3–4-годишните. Високият процент на посещение при 5–6-годишните ни дава основание да смятаме, че постепенно се преминава към за-

---

¹⁸ Данните са за 2012 г. от National Center for Education Statistic – http://nces.ed.gov/programs/digest/d13/tables/dt13_103.10.asp (последно влизане 04.12. 2014).

дължително предучилищно образование една година преди началото на училищното образование.

Таблица № 3. Посещения на детските заведения в проценти

Възраст	Общо	Бели	Чернокожи	Испаноговорящи
3 – 4 години	53,5%	56,5%	54,8%	46,3%
5 – 6 години	93,2%	93,8%	91,9%	92,1%

Елементарно образование

Елементарното образование е с различна продължителност – 6, 4 и 8 години¹⁹. Целта на тази образователна степен е цялостното развитие на детската личност, като акцент се поставя и върху развитието на индивидуалните способности. Обучението е фокусирано както върху усвояването на основни знания и умения, така и върху формирането на положително отношение към ученето. Специално внимание се отделя върху формиране на умения за учене и решаване на проблеми.

Училищните райони имат задължението да определят учебните планове и програми и да избират учебниците, като се съобразяват с образователните стандарти, разработени на щатско ниво.

Изучават се традиционните учебни предмети, а най-много учебно време се отделя на обучението по английски език, следвано от математика, социални науки, природни науки и др.

Учениците от елементарното училище се обучават от един учител и обикновено имат по 5 часа на ден.

Процентът на учениците, които са обхванати в училищата за елементарно образование, са дадени в таблица № 4. Около 10,3% от учениците посещават частни елементарни училища.

---

¹⁹ Включват се начално училище (Primery school) и средно училище (Middle school).

**Таблица № 4. Обхват на учениците от елементарното училище
в проценти**

Възраст	Общо	Бели	Чернокожи	Испаноговорящи
7 – 9 години	98,0%	98,1%	96,9%	98,1%
10 – 13 години	98,0%	97,5%	99,1%	98,3%

Отношението учител:ученици е различно за всяко училище и зависи от някои параметри – големина на училището, вид на училището – нормално, специално, алтернативно, професионално. Средно това отношение е 16,3, като данните са за 2011 г.

Средно образование

Училищата за средно образование са младше горно училище (Junior high school) (3 г.) и старше горно училище (Senior high school) (3 г.), комбинирано горно училище (Combined high school) (6 г.), горно училище (High school) (4 г.).

След завършване на елементарното образование учениците постъпват в едно от тези училища. Средното образование е до 12. клас и се завършва с диплома (High School Diploma).

Американските средни училища обучават много ученици. В градовете те могат да наброяват 2000 и повече.

Училищата не се диференцират по профили, но се отличават с голяма гъвкавост. Организацията на обучението дава възможност то да се съобрази както с интересите на учениците, така и с техните бъдещи планове за продължаване на образованието. Учебните планове включват задължителни и избираеми учебни предмети. Те се изучават определен брой години и учебни срокове. Задължителните са обикновено английски език (изучава се 4 години), математика (изучава се 2 години), наука (изучава се 2 години), здравно образование, физическо възпитание, социални науки (изучава се 3 години). Избираемите предмети са най-разнообразни и могат да включват изкуство, музика, чужди езици, компютри. Всеки ученик има възможност да състави своя индивидуален учебен план и да се обучава по него.

Учебните часове са с продължителност 50–60 минути.

Учебната година е между 170–180 дни и е разделена на два срока. Местните власти определят началото и края на учебната година. Тя започва в края на август или началото на септември и завършва в края на май или началото на юни.

Процентът на учениците, които са обхванати в училищата за средно образование, са дадени в таблица № 5. За 2011 г. 8,1% от учениците 9. – 12. клас посещават частни училища за средно образование²⁰.

Процентът на младежите на възраст между 16 – 24 г., които преждевременно напускат училище, за 2012 г. е 6,6%, като най-нисък той е при белите – 4,3%, и най-висок при испаноговорящите – 12,7%. За период от 12 години процентът е намален с 4 пункта, което е доказателство за последователна образователна политика.

Отношението учител:ученици се запазва почти непроменено – 16,5.

Таблица № 5. Учениците, обхванати в училищата за средно образование, в проценти

Възраст	Общо	Бели	Чернокожи	Испаноговорящи
14 – 15 години	98,2%	98,2%	97,4%	98,5%
16 – 17 години	95,8%	96,4%	94,5%	94,8%
18 – 19 години	69,0%	68,8%	68,9%	68,1%

Оценяване на постиженията на учениците

Процесът на обучение в американските училища е ориентиран към подготовката за тестова проверка. Най-популярни са три теста.

• *Национално оценяване на образователния прогрес (NAEP)*²¹.

Идеята за неговото провеждане се заражда в началото на 60-те години. Тя е последвана от изследвания, които финализират проце-

---

²⁰ National Center for Education Statistics – http://nces.ed.gov/programs/digest/d13/tables/dt13_205.10.asp (последно влизане на 19.11.2014).

²¹ NAEP – National Assessment of Educational Progress.

са по създаване на теста през 1969 г. Тогава той се прилага за първи път. Днес този тест продължава да бъде най-представителният по отношение на това какво знаят и могат американските ученици.

Тестът се провежда три пъти по време на училищното образование, когато учениците са на 9, на 13 и на 17 години. Учебните предмети са математика, четене, писане, изкуства, гражданско образование, икономика, география и история на САЩ. От 2014 г. е въведена и технологична и инженерна грамотност.

От 2009 г. постепенно започва да се въвежда компютърно базирано оценяване по природни науки, през 2011 г. по писане, а през 2014 г. и по технологична и инженерна грамотност. Резултатите от теста дават възможност да се анализират краткосрочните и дългосрочните тенденции в развитието на учениците.

- *Национален оценъчен тест* (Scholastic Aptitude Test, SAT), популярен като тест за научна способност (Scholastic Aptitude Test, SAT). Тестът се състои от три части – критическо четене, математика и писане. Около 1,1 милиона ученици се явяват на този тест.

- *Тест за американските колежи* (American College Testing, ACT) включва въпроси по математика, английски език, природни и социални науки. Ежегодно около 800 000 ученици се явяват на него.

Алтернативни училища

Чартър (договор) скулс предлагат обучение в началната и средната образователна степен за период от 3 до 5 години. Те са независими, алтернативни държавни училища, безплатни и достъпни за всички ученици. Спазват много строги учебни планове и използват уникални образователни подходи. В сравнение с традиционните държавни училища подлежат на много по-високи нива на отчетност.

В „Договорът“, който създава всяко от тези училища, много детайлно е описана мисията, програмата, целите, методите на обучение и оценяване и начините за измерване на успеха. Основните принципи, върху които функционира училището, са оперативна самостоятелност и отговорност за постиженията на учениците.

В закона за Чартър (договор) скулс от 1992 г. (The Charter Schools Act of 1992) много конкретно са формулирани целите на тези алтернативни училища:

- подобряване ученето на учениците;
- увеличаване възможностите за всички ученици, като специално внимание се отделя на учениците с по-ниски академични постижения;
- насърчаване използването на различни и иновативни методи на обучение;
- създаване на нови професионални възможности за учителите, включително отговорност да бъдат отговорни за учебната програма на училището;
- осигуряване на родителите и учениците с по-големи възможности за избор на вида образование;
- поддържане на тези училища да реализират измерими резултати чрез осигуряването им с метод, който дава възможност да се реализира промяна от система за отчитане на основата на правила към такава на основата на изпълнението;
- осигуряване на конкуренция с държавните училища, което да стимулира подобряването на последните²².

Два са основните принципа, които ръководят тези училища – оперативна самостоятелност и отчетност за постиженията на учениците.

Глава V, Част B от Закона за образование „Нито едно дете да не бъде изоставено“²³ е посветена на тези училища. В нея се регламентира:

- осигуряване на финансови средства за откриване на чартър скулс и дизайн на учебни програми;

---

²² What are Charter Schools? – <http://www.calcharters.org/understanding/what-are-charter-schools.html> (последно влизане 25.11.2014).

²³ Михова, М. Американското училище в началото на XXI век. Новият образователен закон „Нито едно дете да не изоставя“. Педагогика, 2003, 9.

- оценяване на резултатите от тези училища по отношение на учениците, техните академични постижения, учителите и родителите;
- разширяване броя на добрите чартър скулс и достъпа до тях от всички ученици в Америка;
- насърчаване на щатите да финансират чартър скулс с приблизително същата сума като тази, отпусната за държавните училища.

Чартър скулс са реална алтернатива за районите, където училищата не могат да осигурят ефективно обучение и усъвършенстване на академичните постижения на учениците. Според закона „Нито едно дете да не бъде изоставено“ семействата, чиито деца посещават училища, определени като нуждаещи се от усъвършенстване, имат право да ги запишат в чартър скулс, разположени в техния район. От района се изисква да използва федералните финансови средства за осигуряване на възможности за пълен избор и транспорт до новото училище.

Магнет скул (Magnet school). Тези училища се откриват в щатите, където преобладават етническите различия. Приблизително четири десетилетия магнет скулс са важен елемент в американското държавно образование. Според Конгреса те са забележителна част от усилията на нацията да се постигне съзнателна десегрегация в училищата. Попадат във фокуса на американската администрация, защото броят на учениците, които ги посещават, е приблизително 2 000 000, като 65% от тях не са бели²⁴. Магнет скулс работят по иновационни програми, които не са характерни за другите местни училища. Те са насочени към премахване, намаляване или защитаване на малцинствените групи от изолацията им в началните и средните училища и създават благоприятни възможности за учене в мултикултурална среда.

Финансирането на програмата „Магнет скулс“ има за цел:

---

²⁴ Пак там.

- премахване, редуциране или превенция на изолацията на малцинствената група в началните и средните училища, където преобладават етническите различия;
- разработване и прилагане на такива програми „магнет скулс“, които ще подпомогнат местните образователни власти да постигнат целите на образователната реформа, а всички ученици да реализират щатските академични стандарти;
- прилагане на иновационни методи на обучение, които ще се съобразяват с различията и ще осигуряват възможности за избор в началните и средните държавни училища;
- предлагане на учебни курсове, които значително ще повишат академичните знания и ще предоставят възможности за придобиване на професионални и технологични умения, необходими за трудовия пазар;
- подобряване възможностите на местните образователни власти, включително и професионално обезпечаване на магнет скулс за постигане на високи академични постижения;
- всички ученици, записани в магнет скулс, да имат еднакъв достъп до високо качествено обучение, което ще им осигури продължаване на образованието или добра професионална реализация²⁵.

Двете програми – „Чартър скулс“ и „Магнет скулс“, разширяват възможностите на държавната образователна система да удовлетвори индивидуалните потребности и желания на учениците. Те обединяват отговорността на родителите и държавата за достигане на оптимални академични постижения.

Висше образование

Висшето образование в САЩ е много добре развито. То се характеризира с голямо разнообразие както по отношение на видовете висши училища, така и по отношение на формите и съдържанието на обучението на студентите. Висшите училища могат да се

---

²⁵ Пак там.

групират на университети, 4-годишни колежи и 2-годишни колежи. В университетите студентите могат да завършат и трите степени на висшето образование – бакалавър, магистър и доктор. Те изпълняват и функцията на изследователски центрове.

Колежите с 4-годишен курс на обучение са по-малки по размер. Обикновено предлагат само бакалавърски програми, но някои от тях – и магистърски. Завършилите могат да продължат образованието си в университетите за придобиване на по-високите образователни степени.

Двегодишните колежи, наречени още Community colleges, са обвързани с някаква общност или група. Те могат да бъдат в договорни отношения с 4-годишни колежи, където техните випускници да продължат образованието си и да завършат бакалавърска степен.

Според финансирането висшите училища са държавни и частни. Държавните университети и колежи се финансират от съответния щат. Те приемат около 20 000 студенти на година, в това число и международни, а таксите са сравнително по-ниски от тези в частните. За жителите на щата има финансови преференции. В частните университети и колежи таксите не се диференцират, а са еднакви за всички студенти.

В САЩ няма правителствен орган за акредитиране на висшите училища. Акредитацията се прави от частни, неправителствени организации, които са създадени за тази цел²⁶.

Академичните степени, които се присъждат от американските колежи и университети, са четири:

1. *Нисша степен (Associate Degree)* се получава след двегодишно обучение. Има неспециализирани и специализирани нисши степени. Първите са нисша степен по изкуствата (Associate of Art, A. A.), нисша степен по естествени науки (Associate of Science, A. S.). Вторите се получават след завършване на професионален колеж.

2. *Бакалавърска степен (Bachelor's Degree)* се получава след четиригодишно академично обучение. Най-популярните бакалавър-

---

²⁶ Council for Higher Education Accreditation – www.chea.org (последно влизане 26.11.2014).

ски степени са бакалавър по изкуства (Bachelor of Art, B. A.) и бакалавър по естествени науки (Bachelor of Science, B. S). Други бакалавърски степени са: бакалавър по образование (Bachelor of Education), бакалавър по бизнес администрация (Bachelor of Business Administration, B. B. A), бакалавър по изящни изкуства (Bachelor of Fine Arts), бакалавър по музика (Bachelor of Music).

За бакалавър по архитектура (Bachelor of Architecture, B. Arch.) се изисква петгодишно обучение. Образователната степен бакалавър по богословие (Bachelor of Divinity, B. D.) и бакалавър по право (Bachelor of Law, LL.B) се получава след три години обучение след придобиване на бакалавър по изкуствата или бакалавър по естествени науки.

3. *Магистърска степен (Master's Degree)* се получава след 1 до 3 години обучение след бакалавърската степен, в зависимост от научната област и висшето училище. Наименованията на магистърските степени са като тези на бакалавърските. Допълнителни са: магистър по преподаване на хуманитарни и социални предмети (Master of Arts in Teaching, M.A.T.), магистър по библиотекознание (Master of Library Science, M. L. S.), магистър по обществено здраве (Master of Public Health, M. P. H.), магистър по социална работа (Master of Social Work, M. S. W.), магистър по теология (Master of Theology, Th. M.).

4. *Докторска степен* – най-високата академична степен, която е атестат за научно-изследователски способности. Най-често придобиваните докторски степени са по философия (Philosophy, Ph. D), доктор по образование (Doctor of Education, Ph. E) и доктор по богословие (Doctor of Divinity, D. D.). Продължителността е 2 години след магистърска степен или 3 години след бакалавърска.

Ежегодно престижни вестници и списания²⁷ правят класации на най-добрите университети в САЩ, по различни критерии. Най-добрите американски университети според в U.S. News & World Report²⁸ са Университетът в Пристън (Princeton University), Универ-

---

²⁷ Правителството не прави такава класация.

²⁸ U.S. News & World Report – <http://colleges.usnews.rankingsandreviews.com/best-colleges/rankings/national-universities?int=9ff208> (последно влизане 26.11.2014).

ситетът в Харвард (Harvard University), Университетът в Йейл (Yale University), Колумбийският университет (Columbia University), Университетът в Станфорд (Stanford University), Чикагският университет (University of Chicago), Университетът Дюк (Duke University), Масачузетски технологичен институт (Massachusetts Institute of Technology), Университетът в Пенсилвания (University of Pennsylvania), Калифорнийски институт по технологии (California Institute of Technology), Колежът Дармаут (Dartmouth College).

ИЗВОДИ

1. От края на 20. век образованието е основен приоритет в националната политика на американската администрация. Реформите, които се предприемат в системата, са в резултат на двупартиен консенсус и вече три десетилетия са в една посока – високи и предизвикателни образователни стандарти и качествено образование за всички деца.

2. По характер управлението на образователната система е децентрализирано, по-конкретно пропорционална децентрализация. Според конституцията на страната отговорни за образованието са отделните щати. През последните години се наблюдава все по-голяма ангажираност (особено финансова) и на държавната администрация.

3. Финансовите ресурси, които САЩ отделя за образованието, като процент от БВП е над средното за страните от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР)²⁹. За 2010 г. е 7,3% при средно 6,3% за Организацията.

4. В САЩ няма единен структурен модел на училищното образование. Съществуват четири – 6 + 3 + 3, 6 + 6, 8 + 4, 4 + 4 + 4, като най-разпространен е първият.

---

²⁹ Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) – международна икономическа организация на развитите държави. В нея членуват 34 страни.

Образователната система на ГЕРМАНИЯ

1. Цели на образователната система

Образователната система на Германия функционира на основата на конституцията на страната от 1949 г., частично променена през 2012 г. Тя е под надзора на държавата, но отговорността (чл. 7, ал. 1) за образованието е на правителствата на отделните провинции. В основния закон има няколко разпоредби, които са свързани с образованието, културата и научните изследвания и изпълняват функцията на принципи: гарантиране свободата на изкуството, стипендиите, научните изследвания и обучението (чл. 5, ал. 3); свободата на вярата и религиозните убеждения (чл. 4); свободния избор на професия и място за обучение (чл. 12, ал. 1); равенството пред закона (чл. 3, ал. 1) и правата на родителите (чл. 6, ал. 2)³⁰.

Целите и приоритетите в образователната политика на Германия са свързани с обединението на Германия (1990 г.), създаването на Европейския съюз и навлизането на света в информационния век.

През 1949 г., четири години след капитулацията на Германия, са основани две немски държави – Федерална Република Германия и Германска Демократична Република. След разпадането на Източния блок през 1990 г. те се обединяват. Актът на обединение поставя пред държавата цели, свързани с унифицирането и заличаването на разликите, които са съществували във всички сектори, включително и в образованието. Със закон от 31 август 1990 г. е догово-

---

³⁰ EURYPEDIA. European Encyclopedia on National Education System. Germany – <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Germany:Overview> (последно влизане на 16.11.2014).

рено до 30 юни 1991 г. в петте провинции на Източна Германия да се въведе ново законодателство в образованието, което да съответства на това в западната част. Образователната политика на страната след 1990 г. е детерминирана от необходимостта да се създаде една обща структура на образованието, която да постави на нови принципи общото, професионалното и висшето образование. Целта е училищното образование в новите провинции да се реформира според модела на съответните училища във Федералната република, преподавателите в професионалните училища да приведат квалификацията си в съответствие със стандартите на Федералната република, висшето образование да се унифицира с помощта на новосъздадения федерален орган – Научен съвет. С цел заличаване на разликите в образованието е въвеждането на общи за цялата страна образователни стандарти³¹.

През 2001 г. Образователният форум (Forum Building) публикува обстойни предложения за образователна реформа както на ниво федерация, така и на ниво провинции. В документа е посочено, че в един бързо променящ се свят като днешния целите на образователната политика са следствие от определянето на образованието като национален приоритет. Те са свързани с:

- подготовка на младите хора за автономен, отговорен и ангажиран живот;
- създаване на условия за формиране на компетенции, с които те ще посрещнат предизвикателствата в глобализиращия се свят;
- организиране на среда за овладяване на знания и умения, които са необходими както за определяне бъдещето на всяка една личност, така и на обществото и икономиката като цяло;
- защита от или намаляване на социалната кохезия като резултат от увеличаващите се изисквания пред професионалната квалификация.

---

³¹ Бижков, Г., Н. Попов. Сравнително образование. София, СУ „Св. Климент Охридски“, 1999, 190.

Предложенията за реформи на Образователния форум се фокусират върху дванадесет сфери, като най-неотложни са: помощ за децата от предучилищна възраст, осигуряване на индивидуално подпомагане, прилагане принципите за учене през целия живот към всички, обучение на децата в отговорност, реформиране на първоначалната и понататъшна подготовка на учителите³².

Други приоритети на образователната реформа са:

- въвеждане на целодневно обучение за всички деца от федерацията;
- даване на по-голяма отговорност на всяко училище за осигуряване на високо качество на образованието, което е пряко свързано със съдържанието и технологиите на обучение: акцентирание на междупредметните връзки и обучаващи задачи, ориентиране на учебните програми към самостоятелното учене и ученето с информационни и комуникационни технологии, определяне на основното ядро от знания и компетенции в учебните програми;
- преминаване от контрол на входа към контрол на изхода на образователната система чрез добре разработени стандарти за всички провинции;
- осигуряване на възможности за висококачествено професионално образование на всички, независимо от социалния им и регионален произход;
- модернизиране, интернационализиране и поддържане на качеството на висшето образование, съобразно Болонската декларация, и създаване на Европейско пространство за висше образование³³.

---

³² World Data on Education. VII Ed. 2006/2007. Germany. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/WESTERN_EUROPE/Germany/Germany.pdf (последно влизане 03.12.2014).

³³ World Data on Education, 6th edition, 2006/07, Germany – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/WESTERN_EUROPE/Germany/Germany.pdf (последно влизане на 16.11.2014).

2. Управление на образователната система

Управлението на образованието в Германия е децентрализирано и по-конкретно – пропорционална децентрализация³⁴.

Национално ниво

Управлението на училищното образование се осъществява на две нива – на ниво Федерално правителство чрез *Федералното министерство на образованието и изследванията* и на ниво провинциални правителства чрез *Провинциалните министерства на образованието, науката и културата*. Федералното министерство е създадено през 1969 г., с допълнение към основния закон (*Grundgesetz*). По този начин се предоставят допълнителни отговорности на федералното правителство по отношение на образованието.

Федералната структура на държавата определя многообразието на образованието и особеностите в управлението на образователната система. Според основния закон за образованието цялата образователна система е под наблюдението на държавата, началните и средните училища се администрират от местните власти, а висшето образование – от провинциалните власти. В него са заложени основните принципи, върху които е организирано и функционира германската образователна система – свобода на изкуството, знанието, изследването и преподаването; свобода на вероизповеданието, свобода в избора на професия и мястото за обучение, равенство пред закона, права на родителите.

Независимо от обстоятелството, че основният закон предоставя законодателната власт на федерацията, отделните лендери също имат право на законодателна власт. Тази особеност на административното управление на страната се проектира и върху управлението на образованието, което по своя характер е подчертано децентрализирано.

---

³⁴ Вж. Михова, М. Управление на училищното образование. Тенденции и системи. Пловдив, Астарта, 2011.

Отговорностите на федералното правителство в сферата на образованието са определени от основния закон и неговото изменение и допълнение от 2006 г. Те се разпростират в следните сфери:

- вътрешнофирмено професионално обучение и понататъшно професионално обучение;
- прием в институциите за висше образование и степените във висшето образование (лендерите могат да приемат закони, които не съвпадат с основния закон);
- финансово подпомагане на ученици и студенти;
- подпомагане на научни изследвания;
- младежко благоденствия;
- законова защита на участниците в кореспондентските курсове;
- регулиране на приема в юридическите професии;
- регулиране на приема в медицинските и парамедицинските професии;
- изследване на пазара на труда.

Ниво на провинциалните правителства

Германия е разделена на 16 провинции (лендери). Всяко провинциално правителство има свое *Министерство на образованието, културата и науката*, което има различни наименования в различните провинции. Те са отговорни за образователната система в съответната провинция. В помощ на работата на министерствата са създадени научни институти за училищно образование, висше и продължаващо образование. Министерствата се ръководят от министри, а за Берлин, Бремен и Хамбург – от сенатори.

Администрирането на предучилищното образование на провинциално ниво се поделя между провинциалните социални министерства и министерствата на образованието, докато това на училищното образование е изцяло в прерогативите на второто. За различните предучилищни класове и групи (5–7 г.), които се организират в зависимост от възрастта и готовността на децата за училище, са отговорни училищните контролни власти.

В провинциите управлението на училищата се реализира на три нива – провинциално министерство на образованието, окръжни училищни отдели, училищни служби на местната власт (общините). В някои провинции управлението на образованието е на две нива, а в градовете, които са с ранг на провинции – на едно ниво. За гимназиите, средните профилирани училища, професионалните училища и реалните училища са отговорни или окръжните образователни власти, или провинциалните министерства. Началните и специалните училища, а в някои провинции и реалните училища, са на подчинение на най-ниското управленско ниво – общинското.

Управленските функции на министерствата на образованието по отношение на училищното образование са:

- организиране на училищната структура в провинцията;
- разработване на учебна програма, определяне на учебното съдържание и целите на обучение;
- наблюдение и контролиране работата на учителите в училищата от публичния сектор;
- одобряване на учебниците. Съдържанието им трябва да съответства на разработената от министерството учебна програма;
- отговорност за средните и професионалните училища;
- финансиране заплащането на учителите.

За да се създаде единна стандартизирана образователна система, през 1964 г. (а впоследствие през 1971 г.) лендерите постигат споразумение относно:

- начало и продължителност на задължителното образование;
- структура на учебната година – начало и край, ваканции и почивни дни;
- предназначение на различните образователни институции;
- възможности за преместване от едно училище в друго;
- начало на чуждоезиковото обучение;
- разпознаване на дипломите и сертификатите за учителска правоспособност.

Управлението на училищата от страна на лендерите включва юридически контрол, академичен контрол, контрол на персонала в държавните училища. Юридическото управление реализира мониторинг върху законността на администрирането на външни за училището въпроси – строеж и поддържане на училищни сгради, доставка на учебници и други училищни материали. Тази функция се осъществява от местните власти.

Академичният контрол се отнася до обучението и всички вътрешноучилищни проблеми, касаещи образованието. За началните училища, училищата за долна средна степен, специалните училища от неинтернатен тип и до известна степен за реалните училища този контрол се извършва от общинските власти. Всички останали училища се контролират от провинциалните министерства на образованието, а понякога от окръжните или общинските училищни власти.

Контролът върху персонала на училищата в повечето случаи е предоставен на директора на училището.

Вътрешно управление

Началните училища се ръководят от директор, наричан *ректор*. Той е отговорен за дейността на училището и в същото време е член на педагогическия състав. Задълженията на директора са описани в Закона за образование. От него се изисква да работи съвместно с Учителския съвет и Съвета на училището.

Задълженията на директора са следните:

- да контролира седмичното разписание, натовареността на учителите, спазването на стандартите от учителите;
- да контролира присъствията на учениците в училището и да осигурява безопасна и здравословна среда;
- да представява училището пред външните органи и лица;
- да ръководи закупуването на обучителни материали;
- да управлява и ръководи качеството на преподавателския състав и повишаването на квалификацията на учителите;
- да управлява бюджета на училището.

Управлението на училищната система в Германия е децентрализирано, което е следствие от административното устройство на страната. Федералното министерство на образованието наблюдава цялостната образователна система, а провинциалните и местни власти си поделят контрола и отговорността върху отделните образователни степени. Нивата³⁵, на които се реализира управлението на училищното образование в отделните лендери, доказва изключителното разнообразие в системата на управление на училищното образование в Германия и трудността, която това поражда при опита за описание и анализ. Забележително за образователната система на Германия е споразумението между отделните лендери от 1964 г. за известна стандартизация, която унифицира в някои пунктове системата и улеснява гражданите и работодателите.

3. Финансиране на образователната система

Финансирането на образователната система на Германия е отговорност на трите политически и административни нива – федерация, провинции, местни власти, като дялът на всяка една от тях е съответно 7%, 7%, 22%.³⁶ През годините процентите несъществено се различават, но като цяло 90% от финансирането на образователната система в Германия се пада на провинциите и местните власти.

За един продължителен период от време статистиката показва, че държавните разходи само за образование, взети като процент от brutния вътрешен продукт (БВП), се движат между 4% и 5,5% (виж Таблица № 6).

---

³⁵ В някои лендери има две нива на управление – провинциално министерство и общински власти, в други – само едно ниво на управление, а в три – три нива.

³⁶ Данните са за 2014 г.

Таблица № 6. Държавни разходи за образование, взети като процент от brutния вътрешен продукт

Година	1980	1985	1990	1995–1998	2000	2003	2005	2010	2012
% от БВП	5,2%	5,5%	4,1%	4,0% ³⁷	4,9% ³⁸	4,04% ³⁹	5% ⁴⁰	4,3% ⁴¹	5,3%

Когато се добави и частното финансиране на образователните институции, процентът нараства: за 1995 г. – 5,1%, за 2008 г. – 4,8%, за 2009 г. – 5,3%, за 2010 г. – 5,4%.⁴²

Фактът, че образованието и научните изследвания са приоритет в политиката на Германия, доказва и увеличаването на финансовите средства за тези дейности като цяло. За 2010 г. от brutния вътрешен продукт за тях се отделят 9,4%, като се предвижда до 2015 г. процентът да достигне 10.

Финансирането на отделните равнища на образованието за 2010 г. е посочено в таблица № 7.

Таблица № 7. Финансиране на отделните равнища на образование

Равнища на образование	Федерално правителство	Провинция	Местни власти	Частно финансиране
Предучилищно образование	–	5,3 милиарда	6,3 милиарда	3,5 милиарда
Училищно образование	5,3 милиарда	52,8 милиарда	13,6 милиарда	9,9 милиарда
Висше образование	5,8 милиарда	21,0 милиарда	0,2 милиарда	5,0 милиарда

Цифрите са доказателство за впечатляващо финансиране на образователната система.

Декларирането от сегашното федерално правителство, че образованието и научните изследвания са приоритет за годините на-

³⁷ Бижков, Г., Н. Попов. Сравнително образование. СУ, 1999, с. 193.

³⁸ Education at a glance, 2013 – <http://www.oecd.org/edu/eag2013%20%28eng%29–FINAL%2020%20June%202013.pdf> (последно влизане на 16.11.2014).

³⁹ World Data on Education, 6th edition, 2006/07, Germany...

⁴⁰ Education at a glance, 2013 ...

⁴¹ EURYPEDIA. European Encyclopedia on National Education System ...

⁴² Education and Research in Figures 2013, с. 28 – http://www.bmbf.de/pub/education_and_research_in_figures_2013.pdf (последно влизане на 16.11.2014).

пред, е съпроводено с увеличаване на финансовите средства, които то отпуска за времето на неговия мандат. От 2010 до 2013 г. са осигурени допълнителни 13,1 милиарда евро.

Приоритетните области на финансиране в образованието са свързани с:

- висшето образование – създаване на по-добри условия за учене на увеличаващия се брой първокурсници, подобряване качеството на обучение;
- подпомагане на надарените и талантливите ученици и студенти;
- подкрепа на децата в неравностойно положение и младите хора;
- професионалното образование и ученето през целия живот.

4. Структура на образователната система

Структурата на училищната система на Германия не е единна. Всяка провинция има право да определя своя структура. Независимо от това може да се очертае един общ рамков модел, към който провинциите се придържат (виж Схема № 2).

Общите положения в структурата – продължителност на задължителното образование и възраст за започване на училище са решени така. Задължителното образование е 12 години, като специфичното тук е, че е разделено на две части – задължително общо образование 9 години (в четири провинции – Берлин, Барнденбург, Бремен, Северен Рейн-Вествалия – 10 години) и 3 години (2 години за посочените провинции) задължително професионално образование за тези, които не продължат в рамките на редовните училища.

Предучилищно образование

Детска градина

Предучилищното образование е за деца от 3 до 6 г., когато е началото на училищното образование. То не е част от държавната

образователна система и няма задължителен характер. В повечето провинции отговорността за него е на социалните министерства. Федералното правителство не участва в неговото финансиране. Поддържа се предимно от местните власти и частни лица.

Фактът, че предучилищното образование не е част от образователната система, води до някои характерни организационни особености на детските градини. Децата в тях не са разпределени по възраст, а най-често са в смесени групи. Организацията на деня е по договаряне с родителите, като съществуват най-различни варианти на продължителност – от 2 часа на ден до 8–10 часа с включване на обяд.

Целта на предучилищното образование е социализация на детето, включваща стимулиране развитието на способностите му, на качествата отговорност и самостоятелност, на уменията да живее в група и на подготовката му за училище.

За децата, които са на 6 години, но се преценява, че не притежават нужната готовност за училище, се организират т. нар. училищни детски градини или предучилищни класове. Те не са задължителни, но провинциите имат право да ги направят такива. Организационно тези институции са към началните училища.

Статистическите данни за 2012 г. показват, че системата на предучилищното образование в Германия е сравнително добре развита: 96% от 4-годишните деца и 89% от 3-годишните са включени в различни програми. Все още съществуват различия в посещаването на детските градини между източните и западните провинции на Германия. За 2012 г. в Източна Германия 68% от децата над 3 години посещават детски градини, докато в Западна Германия процентът е доста по нисък – 29,8%, с тенденция към повишаване.

Средният брой на деца към един учител е 12,6, което също е добър показател.

Начално образование

Начално училище

Задължителното образование в Германия започва с постъпването в началното училище. По закон това трябва да стане на 6-годишна възраст. Продължителността му е 4 години, с изключение на Берлин и Бранденбург, където е 6 години.

Отговорността за началното образование е на министерствата на образованието на отделните провинции. Те разработват учебните планове и учебните програми, както и всичко, което е необходимо за функционирането му.

Целите на началното образование са свързани както с личностното развитие на ученика – интелектуално, психомоторно и социално, така и с подготовката му за следващите степени на образование. То се възприема като преход от детската градина (с характерните за нея игрови похвати на обучение) към основното училище, т.е. систематизирания курс на обучение.

Учебните планове са различни в отделните провинции, но задължително включват немски език, математика, изкуство, музика, спорт, религия, интегративен предмет с теми по география, история, биология. В първи и втори клас обучението се води от един начален учител, а след това от учители специалисти.

Оценяването на учениците е отговорност на учителите. Тези, които не показват задоволителни резултати, повтарят съответния клас. За учебната 2010/2011 г. техният процент е бил 1.

След завършване на началното училище учениците не получават официален сертификат, а доклад, в който е отбелязано тяхното развитие и прогрес. Начинът на преминаване от началното училище към долната степен на средното образование е различен в отделните провинции и е уреден със закон. Обикновено след консултации с професионалисти и на базата на получените оценки родителите решават в какво училище детето им да продължи образованието си.

Обучението в началното училище е целодневно. Броят на часовете за една седмица е между 20 и 29, в зависимост от провинцията и класа. Един час е с времетраене 45 минути.

Средният брой ученици за един учител е 20, като обикновено класовете са средно по 22 ученика⁴³.

Средно образование

Средното образование в Германия се дели на долна средна степен и горна средна степен. Долната степен обхваща 5. – 9. клас и е част от задължителното образование, а горната е с различна продължителност – 2 или 3 години. Основната цел на училищата за средно образование е както да осигури на учениците общообразователна подготовка, така и да им даде възможност и условия за индивидуално развитие съобразно техните интереси и способности.

Изискванията за преминаване от началното образование в някои от видовете училища за средно образование се определят от нормативната база на всяка провинция. Обикновено това са постиженията на ученика в началното училище или някакви други критерии, които ученикът трябва да покрие.

Долна степен на средното образование

Долната средна степен включва различни видове училища, които предлагат един или няколко курса на обучение. Традиционни за тази степен училища са основно училище, реално училище, гимназия, обединено училище. През последните години се появяват нов тип училища, които в отделните провинции имат различни имена. Те предлагат обучение по учебен план, който е комбинация от тези в основното и реалното училище.

След завършване на долна средна степен учениците полагат изпит *Mittlere Reife*, който им дава право да постъпят в гимназия, професионално училище или да се запишат в курсове за придобиване на професионална квалификация.

---

⁴³ World Data on Education, 6th edition, 2006/07, Germany...

Основно училище (Hauptschule)

То е с продължителност 5 години (5. – 9. клас) или 6 години (5. – 10. клас) и осигурява общообразователна подготовка. Тези училища подготвят учениците предимно за курсовете за професионална квалификация или за професионалните училища. Завършилите имат възможност да се запишат и в курсове, които подготвят за постъпване в институциите за висше образование. Учебните предмети, които се изучават, са немски език, чужд език (предимно английски език), математика, физика/химия, биология, география, история, социални науки, предпрофесионална подготовка, музика, изкуство, спорт, религия, домашна икономика.

Реално училище (Realshcule)

То е с продължителност 6 години и осигурява по-широка общообразователна подготовка в сравнение с основното училище. Завършилите обикновено продължават в курсове за професионална квалификация или във висши професионални училища. Тези, които са с високи академични постижения, имат възможност да се превърлят в гимназиите, които подготвят за университети.

Учебните предмети, които се изучават, се делят на задължителни и задължително избираеми. В групата на задължителните са немски език, чужд език (предимно английски език), математика, физика, химия, биология, история, политика, музика, изкуство, спорт, религия. Задължително избираемите учебни предмети започват от 7. или 8. клас и са от 3 до 6 часа на седмица. Това са учебни предмети, които са от задължителната група или нови учебни предмети, предложени от училището. Завършилите тези училища получават сертификат, който им дава право да продължат в професионални училища или в такива, които подготвят за висшите учебни заведения.

Гимназия (Gymnasium)

Тя обхваща двете степени на средното образование – долна и горна, от 5. до 12. или 13. клас. Освен стандартните гимназии, има

и такива, които са предназначени за завършилите основно или реално училище.

Гимназиите осигуряват много добра и задълбочена общообразователна подготовка. Те подготвят за т. нар. диплома *Abitur*, която дава право за кандидатстване във висши учебни заведения. В една част от лендерите тази диплома може да се получи след 12. клас, а в други – след 13. клас. Тенденцията е да се върви към 8 години обучение в гимназиите.

Учебните предмети, които традиционно се изучават, са класически езици, модерни езици, математика и природни науки.

Обединено училище

То е с продължителност 6 години и включва паралелки, които предлагат обучение по учебните планове на основното училище, реалното училище и гимназията. Популярността на тези училища е различна в отделните лендери. Например през 2001 г. 50% от всички ученици в провинция Бранденбург посещават такива училища, докато в Бавария – само 1%.

От учебната 2010/2011 г. в Берлин и Хамбург основните училища се сливат с реалните и обединените училища и образуват нов тип обединено училище.

Първите две години (5. и 6. клас) в училищата за долна средна степен имат за цел да ориентират учениците за бъдещите им образователни и професионални намерения. Учебните планове са еднакви в отделните видове училища. В някои провинции тези класове са отделени като самостоятелни с названието „ориентираща степен“. След като завършат задължителното образование (долната средна степен), учениците могат да продължат образованието си в училищата за горна средна степен.

Оценяването в долна средна степен става по шестобалната система, като 1 е най-високата оценка, а 6 – най-слабата.

При завършване на долна средна степен могат да се получат сертификати, които дават различни възможности за продължаване на образованието. След 9. клас учениците получават сертификат

Hauptschulabschluss. С него може да се продължи само в професионални училища от различен вид, предлагащи различни форми на обучение.

След покриване на определени стандарти 10. клас се завършва със сертификат – Mittlerer Schulabschluss или Realschulabschluss. Той дава възможност на учениците да продължат образованието си в горните класове на гимназията или в професионалното горно училище.

Учебната година е с продължителност 188 или 208 дни от края на август до юли. Учебната седмица е пет- или шестдневна, в зависимост от лендера. Учебният ден започва между 7,30 и 8,30 до 1,30 часа, а в събота – до 11,30 часа. Хорариумът от часове за една седмица в 5. и 6. клас е 28-30, а в 7. – 10. клас – 30-32. Продължителността на учебния час е 45 минути.

Горна степен на средното образование

В горната степен на средното образование има училища, които предлагат общообразователна подготовка и такива за професионално обучение.

Горна степен за общообразователна подготовка

1. Горни класове на гимназията. Те са с продължителност три години. Първата се определя като подготвителна, а последните две като квалификационни. В зависимост от продължителността на обучението в гимназиите – 8 или 9 години, завършването на 10. клас може да има различна функция. При 8 години гимназия завършването на 10. клас дава право на учениците да продължат в квалификационна фаза, а при 9 години гимназия – в подготвителната фаза.

Учебните предмети са групирани в три области: езици, литература, изкуство (немски език, чужди езици, изящно изкуство, музика); социални науки (история, география, философия, социални науки/политики, икономика); математика, естествени науки и технологии (математика, физика, химия, информационни технологии). Уче-

ниците избират една от групите и изучават предметите до края на горната средна степен и полагат зрелостен изпит.

С решение от 1 декември 1995 всички ученици от горна средна степен изучават немски език, чужд език и математика.

Учебните предмети се преподават на две нива по трудност – базисно ниво и с повишена трудност. Обучението завършва с матура (Abitur), която трябва да включва: два предмета от ниво с повишена трудност; два от трите предмета – немски език, математика, чужд език; най-малко един предмет от задължителните области.

Оценяването на постиженията на учениците става по скала от 15 до 0, която се адаптира към шестобалната система. Оценка 1 е еквивалентна на 15/14/13, оценка 2 – на 12/11/10, оценка 3 – на 9/8/7, оценка 4 – на 6/5/4, оценка 5 – на 3/2/1, оценка 6 – на 0.

Горна степен за професионално образование

Образователната система на Германия се характеризира с голямо разнообразие на професионални училища.

Горно професионално училище (Berufsfachschule)

Това е професионално училище с редовна форма на обучение и продължителност от една до три години в зависимост от избраната професия. В него се приемат ученици, които притежават сертификатите Hauptschulabschluss или Mittlerer Schulabschluss.

Тези училища предлагат обучение по много широк спектър от професии, които са регулирани от закона – бизнес; професии, изискващи владеене на чужд език; професии от търговската и техническата сфера; артистични професии; професии от сектор здравеопазване.

Учебният план на тези училища включва общообразователни и специализирани учебни предмети. От общообразователните учебни предмети се изучават немски език, социални науки, спорт и религия. При определени условия в този вид училище може да се придобие сертификат *Fachhochschulreife*, който дава възможност да се постъпи във *Fachhochschule*.

В зависимост от професионалния профил, който завършват, дипломираните получават сертификат за държавно сертифициран технически помощник или държавно сертифициран бизнес помощник.

Професионално-техническо училище (Fachoberschule)

То е с продължителност две години – 11. и 12. клас⁴⁴. За кандидатстване в него се изисква сертификат *Mittlerer Schulabschluss*. Учениците получават общообразователна, професионално теоретична и практическа подготовка. От общообразователните учебни предмети се изучават немски език, социални науки, математика, природни науки, един чужд език и спорт. Тези училища предлагат обучение по професии от следните сектори: бизнес и администрация, технологии, здравеопазване и социална работа, дизайн, хранене и домашна икономика, селско стопанство, био- и екоинженерство.

Училището се завършва с изпит след 12. клас. Изпитът включва три общообразователни предмета – немски език, математика, чужд език и един специализиран учебен предмет.

Успешно издържалите изпитите получават сертификат *Fachhochschulreife*, с който могат да кандидатстват в неуниверситетски-те институции за висше образование.

Учениците завършват с придобита специалност и квалификация „държавно сертифициран инженер“.

Професионална гимназия (Berufliches Gymnasium)

Това училище е с продължителност 3 години. Кандидатите трябва да притежават сертификат *Mittlerer Schulabschluss*. За разлика от гимназиите, в тези училища се предлага усвояване на професия от сферата на бизнеса и инженерството. Изучаваните специални предмети могат да се изберат и при полагането на матурата. Покриването на необходимите стандарти води до получаване на диплома, с която може да се кандидатства във висшата образователна степен.

---

⁴⁴ В някои лендери се предлага и обучение в 13. клас.

Професионално училище (Berufsoberschule)

Този вид професионални училища имат функцията да осигурят по-големи възможности за пропускливост в рамките на системата. Те дават възможност на завършилите дуалната система на образование да получат диплома, чрез която могат да продължат в системата на висшето образование.

За постъпване в тези училища се изисква сертификат *Mittlerer Schulabschluss*, или квалификация, която е еквивалентна на две години професионално обучение или най-малко пет години практика по определена специалност.

Обучението завършва с изпит, който води до получаване на сертификат *Fachgebundene Hochschulreife*, а за владеене на втори чужд език – *Allgemeine Hochschulreife*. Писменият изпит включва немски език, задължителен чужд език, математика и специален предмет. Устният изпит включва всички учебни предмети.

Дуална система за професионално обучение

Тази система на професионално обучение се нарича дуална, защото обучението се провежда на две места – в предприятията и в професионално училище от вида *Berufsschule*.

За постъпването в тези училища няма специални изисквания. Те са отворени за всеки, който желае да се запише. Всяка година две трети от завършилите се записват в тях. Обучението през седмицата се провежда четири дни в предприятието и два дни в професионалното училище. То завършва с изпит или *Gesellenprüfung*, който дава професионална квалификация „квалифициран помощник“, т.е. обучаемият притежава компетентността да работи самостоятелно, да инспектира и преценява резултатите.

Професионално училище (Berufsschule)

В контекста на дуалната система *Berufsschule* е автономно място за професионално обучение. То има за цел да осигури на учещите се обща и професионална подготовка. В рамките на една седмица обучението по учебни предмети е разпределено както следва: четири часа общообразователни предмети – немски език,

социални науки и икономика, спорт и религия; осем часа специални предмети.

Статистически данни за училищното образование в Германия⁴⁵:

1. Над 90% от учениците завършват средно образование.
2. Учениците, които записват общообразователния профил, са 51%, а тези, записващи професионалния – 49%.
3. Над 90% от учениците посещават държавни училища.
4. Среден брой на учениците спрямо един учител: начално училище –16,7, средно училище (долна и горна степен) – 14,4.
5. 6,5% не притежават сертификат за общо средно образование; 25,2% имат сертификат за общо средно образование, 52,9% притежават общообразователна и професионална квалификация.
6. 51% постъпват в дуалната система за професионално образование, 20,4% – в редовната форма на професионално образование, 28,6% – в училища за професионално образование, които не водят до получаване на призната професионална квалификация.
7. 15,2% притежават сертификат за кандидатстване във висше учебно заведение по приложни науки. 33,9% притежават сертификат за кандидатстване в университети.⁴⁶

Висше образование

По данни от 2013 г. в Германия има 415 държавни и признати от държавата висши учебни заведения. Те са от следния вид: университети от традиционен вид, технически университети, колежи по изкуства и музика, университети по приложни науки (*Fachhochschulen*).

Сред най-престижните университети в Германия са: Университет Хумболт в Берлин, Гьоте университет във Франкфурт/Майн, Технически университет в Аахен, Технически университет в Дрез-

---

⁴⁵ Данните са за период до 2011 г.

⁴⁶ Education in Germany 2012. – <http://www.bmbf.de/en/6204.php> (последно влизане 16.11.2014).

ден, Университет в Хайделберг, Технически университет в Мюнхен, Университет Людвиг Максимилиан, Университетът в Кьолн, Университетът в Тюбинген, Университет „Фридрих Шилер“ в Йена, Уни Фрайбург, Университетът в Констанц.

В съответствие с Болонския процес от учебната 2012/2013 г. 86,6% от специалностите във висшите учебни заведения на Германия имат три степени на обучение – бакалавър, магистър и доктор. През същата година в различните видове висши училища се предлагат 7200 специалности.

Бакалавърската степен е обикновено 6 семестъра, магистърската – 2, 3 или 4 семестъра.

Като първа образователна степен малко специалности предлагат освен бакалавърска степен, диплома и магистърска степен.

По данни на Евростат за 2011 г. в Германия има 2 763 000 студенти. По области на образование те се разпределят както следва: хуманитарни науки и изкуство – 13,3%, социални науки, бизнес, право – 25,7%, природни науки, математика, компютри – 14,3%, инженерство – 17,8%, селско стопанство и ветеринарна медицина – 1,5%, медицина и здравни грижи – 17%, услуги – 2,7%.⁴⁷

ИЗВОДИ

1. След обединението на Германия през 1990 г. образователната политика на страната е насочена към създаване на единна обща структура на образованието, която да постави на нови принципи общото, професионалното и висшето образование.

2. Реформите в образователната система обхващат всички степени, като по-конкретно те са свързани с осигуряване на целодневно обучение на децата, подобряване качеството на образованието чрез разработване на адекватни стандарти, повишаване отговорността на отделните училища за предоставената образователна услуга, модернизиране на висшето образование.

---

⁴⁷ EUROSTAT – [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Students_in_tertiary_education,_2011_\(1\)_YB14_1.png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Students_in_tertiary_education,_2011_(1)_YB14_1.png) (последно влизане 16.11.2014).

3. Структурният модел на училищно образование е 4+6+2/3.
4. Системата на училищното образование се отличава с демократизъм и добри възможности за проходимост.
5. В страната има много добра и ефективно работеща система за професионално образование. Особено характерна е т.нар. дуална система на обучение, чрез която се реализира на практика връзката между образованието и бизнеса.

Образователната система на ФРАНЦИЯ

1. Цели на образователната система

Образователната система на Франция се определя от три фундаментални постулата:

- Образованието е светско.
- Образованието е задължително до 16-годишна възраст.
- Образованието в държавните училища, колежите и лицееите е безплатно.

Останалите основни принципи са записани в Закона за училищното образование от 23.04.2005 г. и в Закона за висшето образование от 10.08.2007 г.:

- Образованието е национален приоритет. Образователната система е конструирана и организирана съобразно потребностите на учениците и студентите.
- Всяко дете има право на образование, което като допълнение към възпитанието в семейството съдейства за неговото цялостно формиране.
- Училищата, колежите, лицееите и институциите за висше образование са отговорни за преподаването на знания и работещи методи на познание.

Образователната система във Франция отчита различията в отделните региони на страната от гледна точка на икономическите и социалните особености. На учениците от непривилигированите квартали, особено на тези с трайна неуспеваемост и затруднения, се предоставя възможност за индивидуална помощ. На всички мла-

ди хора, независимо от техния социален, културен и географски произход, се гарантира усвояването на обща култура и призната квалификация.

Училищното образование е организирано с цел да стимулира развитието на всеки ученик и го подготвя за отговорностите му като човек и гражданин. За да се реализира на практика изискването за предоставяне на равни възможности, се разработват подходящи критерии за всеки, с оглед на способностите му, и се осигурява достъп до различни видове и нива на училищно образование. То е възприемано като основата на ученето през целия живот. За осъществяването на тази мисия на училището се привлича и семейството.

Учебното съдържание и методите на обучение са приспособени към икономическото, социалното и културното развитие на страната в нейния европейски и интернационален контекст. Училището обучава в разбиране и уважение на човешките права, както и в разпознаване на конкретни ситуации, които могат да ги нарушат. Образователната система съдейства за насърчаване на съвместното обучение между момчетата и момичетата и междуполовото равенство, особено по отношение на професионалното ориентиране.

В Лисабонската стратегия от 2000 г. Европейският съюз си поставя предизвикателната цел да се превърне в най-бързо развиващата се и конкурентноспособна част на света. Образованието е определено като ключово средство за постигане на целта. Вследствие на тази политика се предприемат образователни реформи в страните от Европейския съюз. Следвайки предписанията през 2003/2004 г. във Франция се организира национален дебат относно бъдещето на френското училище. В него вземат участие учители, непедагогически персонал, работещ в училището, родители. Национална комисия с председател M. Claude Thelot обобщава предложенията и през октомври 2004 г. изпраща доклад до министъра. Този доклад има за цел да подпомогне разработването на проектозакон за образованието, който е приет от Парламента на 23 април 2005 г.

Законът определя училището като основен фактор за предаване на ценностите на Републиката и поставя пред задължителното образование целта да гарантира усвояването от всеки ученик на ядрото от знания и умения. Образователното ядро включва:

- добро владееене на френски език;
- усвояване основите на математиката;
- хуманистична и научна култура, която свободно и непринудено да се упражнява от гражданите;
- владееене най-малко на един чужд език;
- работещи познания по информатика и комуникация.

В закона са вписани и 10 конкретни критериено формулирани цели, които следва да бъдат постигнати до 2010 г. и които недвусмислено показват образователните приоритети на страната – повишаване степента на образование сред непривилигированите социално-професионални слоеве; повишаване на интереса към изучаване на природните науки във висшето образование, включително и този на момичетата; засилване на интереса и повишаване на процента на изучаващите чужди езици; повишаване процента на завършилите средно образование; повишаване процента на учителите, които постоянно преминават през квалификационни курсове.

В началото на учебната 2009–2010 г. Министерството на националното образование предприема серия от реформи, които са подчинени на следните цели:

- подобряване на цялостната образователна система;
- предотвратяване на ранното отпадане от училище;
- осигуряване на възможност за успех в училище на всички деца.

Основен образователен приоритет в националната образователна политика е подобряване нивото на владееене на френския език. Като механизми за постигането на тази цел са определени необходимостта от нова организация на процеса на обучение и разработване нова учебна програма.

Реформите засягат всички степени на образователната система и са насочени към повишаване качеството на обучението, упражняване на контрол върху постиженията на учениците и създаване на образователна среда, в която всички ще успяват.

2. Управление на образователната система

Управлението на френската образователна система е традиционно централизирано. Правителството е отговорно за определянето и прилагането на образователната политика, която е отразена в съответни нормативни актове, съобразена е с Конституцията на страната и фиксира „общите принципи“, върху които функционира националната образователната система.

От 1982 г. започва процес на децентрализация. Приет е специален закон, който значително повишава ролята на регионите, департаментите и общините в сферата на образованието. След 13 август 2004 г., когато се приема специален закон за училищното управление, процесът на децентрализация се задълбочава. Това обаче не променя централизирания характер на образователната система, но ѝ предава характеристики на умерена централизация.

Управлението на френската образователна система може да бъде разглеждано на четири нива: национално, регионално, местно и вътрешно.

Национално ниво

На национално ниво управлението на образованието се реализира от две министерства – *Департамент за национално образование* и *Департамент за висше образование и научни изследвания*.

Функциите на Департамента за национално образование са:

- да определя педагогическата рамка и учебната програма за всеки учебен предмет и ниво на образование;
- да осигури общественото образование с необходимия брой учители и административен персонал. При договореност се ангажира и с частното образование;
- да ръководи подбора, квалификацията и управлението на учителите;
- да определя празничните дни през учебната година;
- да определя статута на училищата;

- да организира изпитите и даването на националните сертификати за квалификация, особено по отношение на бакалавра – свидетелството за успешно завършване на средното образование.

Министърът осигурява управлението на всички департаменти по училищно образование и разполага с големи правомощия:

- регулаторна власт, която упражнява чрез средствата за правни процедури – циркулярни писма, инструкции, меморандуми;
- правото да определя повечето постове. Той делегира тази своя власт на ректорите по отношение на конкретни назначения в академиите;
- управленска власт по отношение на подчинените, които трябва да изпълняват неговите нареждания;
- контролна власт по отношение на държавните служители и министерските чиновници;
- организационна власт по отношение на разходите в рамките на бюджета на министерството.

За подготовката и прилагането на образователната политика министерството е подпомогнато от два главни инспектората, които са част от неговата структура – Главен инспекторат по образованието (Inspection Générale de l'Éducation Nationale (IGEN)) и Главен инспекторат за администрацията на образованието и науката (Inspection Générale de l'Administration de l'Education Nationale et de la Recherche (IGAENR)). Те имат функцията да наблюдават образователната система и да отговарят за оценяването.

Регионално ниво

Франция е разделена на 30 *академии*⁴⁸, които се управляват от ректорат, начело на който стои *ректор*. Той се избира измежду учените, които притежават държавен докторат. Ректорът се назначава от Президента на Републиката чрез декрет и действа от името

---

⁴⁸ Те не съответстват на административното деление на Франция.

на Министъра на образованието. Работи в тясно сътрудничество с Генералния секретар и Управителя на кабинета, които вземат пряко участие в управлението и администрирането на академиите. Ректорът е отговорен за функционирането на всички степени на общественото и частното образование, за понататъшното образование, за педагогическия и непедагогическия персонал.

По отношение на началното образование ректорът разпределя длъжностите в департаментите, а по отношение на средното образование участва в проучванията, отнасящи се до обучението и инвестициите, определя педагогическата структура на средните училища, одобрява педагогическата учебна програма, мерките за сигурност и разпределя всички видове обучаващо оборудване.

Ректорът определя и осъществява политиката на академията в рамките на понататъшното обучение, организира и контролира институционалните групи. Той е отговорен за подписването на договорите с частните училища и упражняването на педагогически контрол в тях.

Местно ниво

Всяка академия е разделена на *департаменти*. Те съответстват на традиционните за Франция административни подразделения и са общо 94. Към тях се прибавят и 4 департамента, които се намират в чужбина (Гваделупа, Мартиника, Френска Гвиана, Реюнион). Департаментите са разделени на общини. Всеки департамент се управлява от *инспектор*, който се назначава от Президента на Републиката по предложение на Министъра на националното образование. Той е отговорен за функционирането на началната образователна степен и долната степен на средното образование (колежите). Инспекторът е на пряко подчинение на ректора на академията и работи в тясно сътрудничество с асистент инспектора и главния секретар на административната единица.

Инспекторът има две основни функции – административна и педагогическа. По отношение на административната си функция той взема решения за откриване и закриване на паралелки в начал-

ната образователна степен и долната степен на средното образование (колежите), за назначаване на учители в началните училища, за инспектиране на училищата, за подготовка на учебната година, за организиране на изпитите и раздаване на дипломите. По отношение на педагогическата си функция той създава условия и разпространява иновационната педагогическа практика, адаптира програмата на класовете и организира изпълнението на указанията, идващи от по-високо управленско ниво.

В административните отговорности на отделните управленски нива в образованието е заложена идеята за постигане на известна децентрализация. Тя може да бъде представена по следния начин.

Регионите (академиите) са отговорни за откриването, възстановяването и поддържането на колежите и лицееите; за подбора и ръководството на педагогическия състав в колежите и лицееите; за откриването на информационни центрове, които да подпомагат професионалното ориентиране.

Департаментите са отговорни за строителството и поддържането на колежите и за осигуряване на училищен транспорт.

Общините са отговорни за строителството, поддържането и административния контрол на детските градини и началните училища; за откриването на нови училища и паралелки, но с предварителното съгласие и одобрение от страна на академичния инспектор.

Следователно управлението на образователната система във Франция се осъществява от държавни и местни институции, които си поделят отговорностите съобразно образователните степени. Общините поемат детските градини и началните училища, департаментите – колежите, регионите (академиите) – лицееите.

Независимо от стремежа към известна децентрализация (Законът от 13 август 2004 г.) държавата остава отговорна за финансирането на националната образователна система, разработването на план за откриване и закриване на училища, съставянето на учебния план и учебните програми по предмети, определянето на структурата на учебната година, откриването на нови работни места.

Вътрешно ниво

Вътрешно управление на детските градини ('écoles maternelles) и началните училища (élémentaires')

Три ключови субекта имат роля във вътрешното управление на детските градини и училищата, а именно – *директор, училищен съвет и инспектор по национално образование*. Тъй като за този вид образователни институции са отговорни местните власти (департаментите), а и предвид решаващата роля на Министерството в системата на образование, правомощията на директорите са силно ограничени. Те са отговорни преди всичко за добрия педагогически климат между учителите, както и за наблюдението върху тяхната работа.

Директорите притежават педагогически и административни отговорности, но задълженията им са в зависимост от броя на паралелките в съответното учебно заведение.

Училищен съвет

От 1976 г. към всички училища се сформират училищни съвети. В тях са включени всички учители, представители на родителите, кметът на общината или общински съветник, отговорен за образованието. След постановление от 1990 г. училищният съвет има консултативни функции. Той участва при вземането на решения за финансовата дейност на училището, използването на материалната база, организирането на учебната седмица, учебното и извънучебното време на учениците.

Инспектор по национално образование

Инспекторът е отговорен за избирателния район и има за задача да осигури добро административно управление и прилагане на националната образователна политика. Той има право да участва в заседанията на училищния съвет.

Инспекторите са старши администратори на националното образование. Техните функции са:

- да съдействат за мониторинга на образователната система в академията;
- да осигуряват изпълнението на националната образователна политика, да оценяват обучението и останалите образователни услуги;
- да инспектират и съветват учителите от първи и втори клас;
- да съдействат за управлението на кариерното развитие на персонала;
- да уреждат квалификацията на учителите в сътрудничество с университет;
- да съветват директорите по молба на ректора на академията;
- да сътрудничат в работата на експертни групи, водени от Генералния инспектор.

Вътрешно управление на училищата за средно образование – колежи и лицеи

Директорите в коледжите и лицейите са държавни служители, които се назначават с изпит. Те изпълняват две роли: едната е ролята на ръководство на училището, а другата – на представители на държавата в институцията. Неговите функции са:

- да създава условия за изпълнение на решенията на министъра, или на ректора и инспектора на академията;
- да представява институцията сред обществеността;
- да назначава педагогическия и непедагогическия персонал;
- да управлява финансите на училището;
- да подписва договор за целите на училището с академията;
- да ръководи социалнообразователния център, спортната асоциация към училището;
- да подпомага структурите за борба с тютюнопушенето, алкохола и наркотиците;
- да координира педагогическата дейност в училището.

Управлението на образователната система във Франция е на границата между силната и умерената централизация. Управлението на финансовите и трудовите ресурси е в правомощията на

Министерството или неговите поделения – ректоратите. Независимо че след 1982 г. започва процес на децентрализация, тя достига само до нейната форма деконцентрация, която по същество не променя съществено характера на управление на училищното образование.

3. Финансиране на образователната система

Във финансирането на образователната система на Франция участват държавата, местните власти, семействата и фирмите. За 2012 г. 6,9% от БВП на страната е отделен за образование.

Делът на държавата във финансирането на системата за 2012 г. е бил 58,5%. Три четвърти от тези средства са за заплатите на педагогическия персонал от детските градини до университетите и за управленския и друг административен персонал (инспектори).

Местните власти се включват в бюджета за образование с дял от 25%. Тези средства са предназначени за строителство и инвестиции в училищата и за заплати на непедagogическия персонал.

По данни от 2011 г. делът на родителите е 11,3%. Те не заплащат за учебници за началното училище и колежа, а в някои региони – и в лицееите.

Фирмите участват в бюджета за образование с 6,8% и средствата са предназначени за понататъшното образование.

Разходите за висше образование са 20,4% от бюджета за образование, като със 70,7% участва държавата, местната власт – с 10,6%, семействата – с 8,4%, фирмите – с 7,8%⁴⁹.

---

⁴⁹ EURYPEDIA – The European Encyclopedia on National Education Systems. France. – https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/france:funding_in_education (последно влизане на 17.11.2014).

4. Структура на образователната система

Структурата на системата на училищното образование във Франция е следната:

- предучилищно образование;
  - начално образование – 5 години;
  - средно образование – 4 години долна средна степен (колеж) и 3 години горна средна степен (лицей) (виж Схема № 3).
- Задължителното образование във Франция е от 6 до 16 години.

Предучилищно образование

Първите детски градини във Франция се откриват през 80-те години на 19. в. Те са предназначени за децата на възраст между 2 и 5 години. За период от един век Франция се превръща в страната с най-широко разпространеното предучилищно образование. Детските градини са част от обществените грижи и това гарантира наличието им във всяка част на страната. Приблизително всички деца от 3 до 6 години (97-100% в зависимост от департамента) се обучават в детските градини.

Предучилищното образование се разглежда като интегрална част от образователната система на страната и е под юрисдикцията на Департамента за национално образование. В държавния сектор⁵⁰ то е светско и безплатно. Детските учители имат същата образователна степен като тези в началните училища и организират системно обучение, което включва игри, изследвания и стимулиращи дейности.

През 2008 г. стартира реформа в предучилищното образование, която е предшествана от съвместния диалог между Министъра на образованието и Асоциацията на учителите от държавните детски градини (AGEEM). Съвместното споразумение между двете страни е подписано на 18 декември 2008 г. и се отнася до:

- Разработване на национален план за обучение на детски учители.

---

⁵⁰ Около 14% от децата посещават частни детски градини.

- Създаване на образователен център само за детски учители към всеки департамент.
- Публикуване на образователни помагала за детските градини.
- Разработване и отпечатване на „Ръководство за родители“, от Асоциацията на учителите от държавните детски градини и раздаването му на семействата, чиито деца посещават детските градини.

През учебната 2009/2010 г. са определени следните мерки на правителството по отношение на предучилищното образование:

1. Финализиране на националния план за обучение на детски учители.
2. Създаване на 100 национални инспектората, които ще консултират детските учители и ще ги снабдяват с необходимата информация. Те ще отговарят и за „Обучителния център за детски учители“, който ще функционира към всеки департамент.
3. Въвеждане на оценяване на придобитите умения в края на учебната година и записването им в дневника на всеки ученик. Тази мярка дава възможност на родителите да бъдат ангажирани и информирани за постиженията на своите деца. Приоритет е партньорството с родителите по отношение успеваемостта на децата.

По отношение борбата с неграмотността през 2010 г. правителството подчертава ключовата роля на предучилищното образование и определя три специфични дейности:

- методическо изучаване на лексиката;
- стимулиране на паметта чрез учене на текстове и песни наизуст;
- ранно четене на децата на качествени текстове, чрез което да се възпитава положително отношение към текста;

Целта на предучилищното образование е определена така: на основата на личностно ориентирано обучение да се помогне на всяко дете да стане самостоятелно и да придобие знания и умения,

които ще го подготвят за учебния процес през първите две години на началното училище.

В новата учебна програма, приета на 25 юни 2008 г., са определени основните сфери на дейност: овладяване на езика; откриване на писмения език; подготовка за училище; изразяване чрез тялото; откриване на света.

Разпределението на децата в детските градини е в три секции:

- секция на малките (2 г. – 3 г.);
- секция на средните (4 г.);
- секция на големите (5 г.).

Характерна особеност на групирането на децата е нейната гъвкавост. Отчита се не само възрастта, но и зрелостта на детето, темпът, с който то напредва в обучението, уменията, които е усвоило. Учителите, заедно с родителите, вземат решение коя секция е най-подходяща за актуалното развитие на детето и отговаря на неговите потребности.

Законът за образованието от 10 юли 1989 г. и последвалата го Наредба от 6 септември 1990 г. разглежда образованието в детските градини и началното училище като едно цяло и въвежда цикличното разделение на обучението. Според тази нормативна уредба за предучилищното образование се отнасят цикъл 1 или „*въвеждащо обучение*“ – включва секцията на малките и секцията на средните, и цикъл 2 – „*основни умения*“, който включва последната година от детската градина и първата от началното училище. Приетият подход дава възможност за реализиране на приемственост и целесъобразно разпределение на образователното съдържание.

Седмично децата имат по 24 часа организирани учебни занимания. Учителят няма строго регламентирана седмична програма. Той е свободен сам да организира дейността на децата, като се съобразява както с техните потребности, така и с изискванията на всеки учебен цикъл. Учителят е длъжен да наблюдава поведението и развитието на всяко дете, да избира най-подходящата методика и да създава най-оптималната учебна среда (играчки, дидактически

игри, книги, аудиовизуални средства и др.), за да подготви детето за успешно обучение в началното училище.

Специално внимание в реформата от 2009 г. се отделя на перманентното оценяване на знанията на децата, което се базира на внимателно наблюдение. Учителският съвет определя прогреса на детето във всеки цикъл. За да информират родителите за успеваемостта на децата им, всяко от тях си има дневник, в който се отбелязват оценките за неговите постижения.

Начално образование

Реформата в началното образование започва през учебната 2009 г. Акцентът в нея е поставен върху осигуряване на възможност за постигане на образователен успех и развиване потенциала на всеки ученик. Специално внимание се отделя на учениците, които имат затруднения с усвояването на образователното съдържание. Във връзка с тази политика се внедрява система за персонална помощ, която да гарантира успеха на всеки ученик. Системата включва следните образователни форми:

- Занимания по групи с изоставащи ученици, които учителите са задължени да организират всяка седмица по два часа. Още през първата година от въвеждането им се възползват 25% от учениците.
- Опреснителни обучаващи курсове през ваканциите. Тези курсове са предназначени за учениците от 4. и 5. клас, които имат затруднения с усвояването на математиката и френския език. Времето, през което се организират, са пролетната ваканция – по два пъти през седмицата, и лятната ваканция – първата и последната седмица.

С цел повишаване качеството на образованието продължава прилагането на системата за национално оценяване на постиженията на учениците по математика и френски език от 2. клас, което е краят на цикъл „Основни умения“, и 5. клас – краят на цикъл „Задълбочаващи се умения“. Запазва се и ученическият дневник, в който се отбелязват постиженията на учениците.

Последната учебна програма за началното училище е от 2008 г. Тя е насочена изключително към децата от нискодоходни семейства и семейства на емигранти, като основен приоритет е идеята нито едно дете да не бъде изоставено. В нея са формулирани целите на образованието за разглежданата степен, а именно училищата да създадат равни възможности за всички ученици и да подпомогнат успешната им интеграция. Програмата е съгласувана и тясно свързана с тази в колежаите.

По закон задължителното образование започва на 6 години с постъпването на децата в началното училище. То е с продължителност 5 години и по отношение на цикличното разпределение включва последните два цикъла:

- цикъл 2 на „Основните умения“ – последната година от детската градина и 1. и 2. клас;
- цикъл 3 на „Задълбочаващите умения“ – 3., 4. и 5. клас на началното училище.

Обучението във втория цикъл – „Основните умения“, е ориентирано към овладяване основите на елементарните родноезикови и математически умения, които са в основата на понататъшния учебен процес. През третия цикъл – „Задълбочаващите умения“, обучението е насочено към развиване на основните умения на по-високо ниво и използването им като основа за интелектуалното формиране на учениците и постигане на определена степен на самостоятелност.

Учебните предмети, които се изучават в началното училище, се включват постепенно в рамките на отделните цикли. Според новия учебен план разпределението им като годишен хорариум за Цикъл 2 е дадено в таблица № 8.

Прави впечатление приоритетът в учебния план на обучението по френски език. За него са отделени почти два пъти повече часове в сравнение с обучението по математика. Целта е до постъпване в 6. клас учениците много стабилно да боравят с френския език – говоримо и писмено. Убеждението е, че това е основата за понататъшния успех на ученика в училище и в живота. Посоченият учебен

план е задължителен за всички училища на територията на Франция, като учителите имат свободата да вземат самостоятелни решения за методиката на обучение.

Таблица № 8. Учебни предмети и годишен хорариум

Учебни предмети	Годишен хорариум Цикъл 2	Годишен хорариум Цикъл 3
Френски език	360 ч.	288 ч.
Математика	180 ч.	180 ч.
Физическо възпитание и спорт	108 ч.	108 ч.
Изкуство (Практика и история)	81 ч.	
Чужд език	54 ч.	54 ч.
Експериментална наука и технологии		78 ч.
Хуманитарна култура		
Изкуство (Практика и история)		78 ч.
История, география, гражданско и нравствено образование		78 ч.

Образователната реформа във Франция засяга учебното време и седмичното разписание. От началото на учебната 2008/2009 г. максималният брой часове за една седмица е намален от 26 на 24 часа. Премахват се двата часа, които дотогава са се провеждали събота сутрин, но те остават за тези ученици, които се нуждаят от допълнително обучение, за да не изостават с усвояването на учебния материал. Промяната е в отговор на образователната реформа и целта нито едно дете да не бъде изоставено. Учебната седмица е четиридневна (понеделник, вторник, четвъртък и петък) с 6 учебни часа на ден⁵¹. Обучението е целодневно – от 8 ч. (9 ч.) до 16 ч. (17 ч.) с обедна почивка от час и половина или два часа.

Съществен елемент от организацията на обучението в началното училище е оценяването на постиженията на учениците. То се извършва на две нива – като вътрешно и като външно оценяване. Вътрешното оценяване се провежда ежедневно от учителите при

⁵¹ По предложение на ръководството на училището и с разрешение на инспектора на академията може да има някои промени в разпределението на учебната седмица.

проверката на домашните работи и устното изпитване. След 1989 г. се въвежда национално оценяване по френски език и математика за всички ученици в края на втория и в края на третия цикъл. Тази проверка изпълнява констатираща и диагностична функция. Резултатите се записват в персоналния дневник на всеки ученик. Информацията в ученическия дневник включва:

- материалите за оценяване, използвани през учебната година;
- резултатите по френски език и математика от националното оценяване;
- характеристиката на постиженията на ученика, направена на основата на предварително зададена структура според учебната програма за цикъл 2 и цикъл 3.

В края на началното училище ученическият дневник се предава на родителите, а характеристиката за постиженията на ученика се предава в колежа, където ученикът продължава своето образование.

По данни за 2011 г. 98% от децата посещават началната образователна степен.

Средно образование

Средната образователна степен във Франция е със срок на обучение 7 години и се разделя на две нива: долна степен на средното образование – колеж (4 г.), и горна степен на средното образование – лицей (3 г.).

Колеж

В колежа се постъпва след завършване на началното училище и е единен за всички ученици на възраст от 11 до 15 години. Обучението е 4 години и е разделено на три цикъла: цикъл на адаптацията (6. клас), централен цикъл (5. – 4. клас), цикъл на специализацията (професионалното ориентиране) (3. клас).

Целите на образованието в колежа са регламентирани в официалния документ „Обща база от знания и умения“, който влиза в сила на 11 юли 2006 г. В него е посочено какво всеки ученик трябва

да знае и да може в края на задължителното образование: добро владеене на френския език; овладяване на един чужд език, усвояване на основните компоненти на математиката и научно-технологичната култура, формиране на хуманистична култура, изграждане на социални и граждански умения, развиване на самостоятелност и инициатива.

Всяко едно от тези умения е комбинация от фундаментални знания, способност те да се прилагат в разнообразни ситуации и нагласи, необходими през целия живот. „Общата база от знания и умения“ служи като основен ориентир за разработване на учебните планове и програми в началните училища и колежите и целите, заложи в нея, се преследват през целия период на задължителното образование. В края на обучението в колежа се провежда външно оценяване под формата на тест.

На този образователен етап учениците имат възможност да развиват специфичните си заложби. Някои колежи наред с общообразователната подготовка предлагат специализирано обучение в две направления: специализирани класове по музика и танци и европейска или международна секция, с разширено изучаване на чужд език.

Учебните предмети, които се изучават в трите образователни цикъла, са диференцирани на задължителни, задължително избираеми и факултативни. В задължителните са включени френски език, математика, история, география, гражданско образование, наука за живота и земята, изкуство, технологии, физическо възпитание, първи чужд език, физика, химия, втори чужд език.

След въвеждането на реформата в колежите през 2002 г. седмичната натовареност на учениците от 6. клас е между 26 и 28 учебни часа (задължителните са 24 ч.), от 5. клас – 26 ч., а в 6. клас – 29 ч. Предвидено е и разделение по групи за обучението по учебните предмети, в които се правят опити и изследвания. На учениците, които срещат затруднения при усвояването на учебното съдържание, се дава възможност за допълнително обучение. Учеб-

ният ден включва 5 или 6 часа сутрин и от 2 до 4 следобед. Продължителността на учебния час е 55 минути.

При завършването на обучението в колежа, на основата на оценките от 4. и 3. клас и на резултатите от външното оценяване по френски, математика, история и география, учениците получават държавна диплома (Brevet). Преминаването в горната степен на средното образование не зависи от тази диплома. По-голямата част от учениците, завършили колеж, продължават обучението си в лицеи.

Лицей

Лицеите са второто ниво на средното образование и са с продължителност 3 години.

Основната им цел е да помогнат на всички ученици да достигнат най-малко сертификат за професионална квалификация *certificat d'aptitude professionnelle (CAP)* или *brevet detudes professionnelles (BEP)* и да подготвят 80% от учениците за получаване на диплома *baccalaureat* в общообразователното, технологичното и професионалното направление.

Лицеите предлагат три образователни профила – общ профил, подготовката в който е ориентирана към университетско образование, технологичен профил, подготвящ за висше технологическо образование, и професионален профил, насочен към овладяването на определена професия, но осигуряващ и възможности за продължаване на образованието.

Учениците са разделени в три класа, а обучението се реализира в два цикъла – цикъл на определянето (2. клас) и финален цикъл (1. клас). Във втори клас учениците учат по единен учебен план, който включва задължителни, задължително избираеми и факултативни учебни предмети. Към задължителните са френски език, история и география, чужд език, математика, физика и химия, наука за живота и земята, физическо възпитание, гражданско, правно и социално възпитание, индивидуално обучение, курс „животът на класа“.

Седмичната натовареност на учениците от 2. клас е от 27 до 31 ч. 30 мин. в зависимост от избраните учебни предмети. Задължително е индивидуалното обучение по френски и математика за ученици, които имат затруднения. Ежеседмично те имат по два часа допълнително. Характерно за обучението в този клас е възможността за обучение по модули, което се провежда на групи и е ориентирано към понататъшното обучение във финалния цикъл, където се задълбочава диференциацията по интереси.

В края на втори клас учениците избират вида бакалауреат, който смятат да завършат след обучение във „финалния цикъл“. В общообразователното направление възможностите са три – икономика и социални науки, литература и наука, а в технологичното направление – медико-социални науки, наука и индустриални технологии, експериментални науки и технологии, мениджмънт и технологии.

Учебният план за финалния цикъл се разработва в зависимост от направлението. В него се включват: задължителни курсове, които са за всички ученици от съответното направление; специализирани курсове – избират се от учениците в зависимост от секцията, в която се обучават и понататъшните им образователни планове; факултативни предмети, които дават възможност за разширяване на образователния опит; секции по изкуства.

Учебната година в лицее е 180-200 учебни дни. Седмичното разписание е като това в колежите.

Випускниците на лицееите имат възможност да завършат средното си образование по два начина – със или без зрелостен изпит (baccalaureat). Тези, които успешно издържат изпита (получили са поне 10 точки от 20 възможни), получават титлата бакалавър и имат право да кандидатстват във висши учебни заведения, а тези, които имат успех от 8 до 10 точки, получават сертификат за завършено средно образование (certificat de fin d'études secondaires), без право за продължаване на образованието във висши учебни заведения.

Зрелостните изпити са два вида. Първите са по всяка задължителна дисциплина от учебната програма на всяка секция в писмена

и устна форма. Вторите са тестове по избраните от учениците учебни предмети. Изпитите се организират от комисии, назначени от Министъра на образованието. Председател на комисията е университетски преподавател, а членове – опитни преподаватели от лица. Интересен факт е, че преподавателите от частните лица нямат право да бъдат членове на тези комисии.

По данни за 2011 г. 95% от учениците завършват средно образование.

Професионален лицей

Професионалният лицей е с продължителност от 2 до 4 години. Целта на обучението е да даде на учениците, завършили колеж, подготовка, която ще им осигури получаване на диплома за професионална квалификация. Обучението в професионалния лицей е структурирано в два цикъла, в зависимост от нивата на подготовка, които кореспондират с двете квалификационни степени.

Първото ниво съответства на „цикъла на определянето“ (2. клас), характерен за общообразователния и технологичен лицей и включва часове, които подготвят ученици за една от двете дипломи за професионална квалификация (CAP) и (BEP).

Второто ниво на обучение включва 1. и последен професионален клас и подготвя за професионален бакалавреат.

Висше образование

Системата на висшето образование във Франция обхваща три вида учебни заведения, които имат различни цели, структура и условия за прием:

- Университети;
- Държавни административни институти;
- Частни институти и училища за висше образование, т. нар. големи училища.

Университети

В системата на университетите се включват 78 научни, културни и професионални института, 3 политехнически института, 4 висши педагогически училища и 17 големи училища.

По-голямата част от университетите са мултидисциплинарни и включват институти, създадени през последните 30 години. Някои от университетите са структурирани около две научни области като наука и здравеопазване, наука и изкуство, медицина и право, право и изкуство. Приблизително 12 института предлагат широк спектър от дисциплини, покриващи 3 или 4 образователни сектора.

Висшите педагогически училища се намират в Париж, Фонтанай, Лион, Качан. Те са сред най-престижните висши училища във Франция и са под прякото ръководство на Департамента по образование. Студентите в тези учебни заведения се третират като държавни служители и получават заплата в продължение на целия курс на обучение. В замяна на това подписват споразумение за най-малко 10 години служба в системата на държавната и местната администрация или обществените служби.

Държавните големи училища са Ecole Pratique des Hautes Etudes (E.P.H.E), the Ecole des Hautes Etude en Sciences Sociales (E.H.E.S.S). Общият физически институт (I.P.G), Парижката обсерватория, Националният институт за ориенталски езици и цивилизации (I.N.A.L.C.O), Парижкия институт за политически науки. През последните години престижът на тези училища нараства значително.

Държавни административни институти

(etablissement public a caractere administrative (EPA))

Този вид висши учебни заведения са много разнообразни и са на подчинение на съответните ведомствени министерства. Към тях се отнасят научно висше училище, висши военни институти, национален институт за административни науки, висши селскостопански институти, национални ветеринарни училища, висши учебни заведения по изкуствата, национални висши инженерни институти, институт за политически науки, институти за корпоративна администра-

ция, университетски институти за подготовка на учители, инженерни училища.

Частни институти за висше образование

Съществуват два типа институти:

- Частни институти за висше образование, които са 13 на брой, включително и 5 католически института. Те предлагат общо-университетски образователни програми.
- Частни технически и търговски институти за висше образование, които са 134 на брой.

Частните институти за висше образование трябва да бъдат акредитирани от държавата и да бъдат признати от Департамента за висше образование.

Записването във висшите учебни заведения става по различен начин. За университетите е необходимо притежаването на бакалавреат, негов еквивалент или национална диплома за средно образование. В университетските институти по технология е включено и провеждането на интервю с кандидата.

Условията за прием в държавните и частните институти и големи училища включва притежаването на бакалавреат и успешно взет тест след двегодишно обучение в подготвителни курсове. За обучението в тези курсове също има строга селекция, основаваща се на бакалавреата и одобрението на ръководството на института.

Учебните планове във висшите учебни заведения на Франция са разработени на основата на принципите на Болонския процес за развитие на европейска зона на висшето образование, които включват прилагането на кредитната система. Един семестър може да се завери, ако студентът има 30 кредита.

Нивата на обучение са три:

Първо ниво – лисенс (licences) – продължителността на програмата е три години, като студентите трябва да покрият 180 кредита.

Второ ниво – магистратура (master's degree) – продължителност от 2 до 4 семестъра.

Трето ниво – докторантура (doctorate) – продължителност между три и четири години, през които студентите демонстрират високо ниво на научноизследователска дейност.

Процентът на завършилите висше образование нараства забележително през последните 30 години. По данни за 2012 г. 43% от французите на възраст между 25 и 34 години притежават диплома за висше образование⁵².

Според световната класация на университетите за 2013/2014 г.⁵³ в топ 200 са École Polytechnique (61), École Normale Supérieure (78), Université Pierre et Marie Curie (103), Université Paris-Sud (120), École Normale Supérieure de Lyon (160), Université Joseph Fourier, Grenoble (178).

ИЗВОДИ

1. Основната цел на реформата в училищното образование на Франция е нито едно дете да не бъде изоставено. Тя може да бъде постигната, като се създаде образователна среда, която да осигури равен достъп до качествено образование.

2. Управлението на училищното образование е традиционно централизирано. След 1982 г. започва процес на децентрализация, който делегира управленски правомощия на органите на управление на регионално, местно и вътрешно ново. Това дава основание характерът на управление на образователната система да се определи като умерена децентрализация.

3. Държавата отделя 6,9% от БВП за образование (2012 г.), което е малко над средното за страните от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие.

---

⁵² Education at a Glance. OECD Indicators. 2012. France. – <http://www.oecd.org/france/EAG2012%20-%20Country%20note%20-%20France%20%28EN%29.pdf> (последно влизане на 17.11.2014).

⁵³ The World University Ranking – http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking?gclid=Cj0KEQiAhvujBRDUpomG5cq_mI0BEiQA7TYq-nGbzdgl9usVvk9gtuEVHe-aegqZu6QIQJc-8NZrRI_QaAvQA8P8HAQ (последно влизане на 03.12.2014).

4. Структурният модел на училищно образование е 5+ във варианта 5+4+3.

5. Въвеждат се промени в образователния процес в началното училище. Те са свързани с постигането на целта на образователната реформа. По-съществените от тях са: въвеждане на допълнителни часове за децата и учениците, които демонстрират начално или трайно изоставане при усвояването на учебния материал; външно оценяване по френски език и математика след 2. и 4. клас, въвеждане на ежедневно документиране на прогреса на всяко дете в специално създаден за целта дневник.

Образователната система на ИТАЛИЯ

1. Цели на образователната система

За да бъде разбрана образователната система на Италия, трябва да посочим основните принципи, върху които тя функционира. Те са ратифицирани от Конституцията на страната, влязла в сила на 1 януари 1948 г. Тези принципи са:

- свобода на образованието;
- задължение на държавата е да осигури мрежа от всички видове и степени училища и да осигури свободен достъп до тях, като се изключва всякакъв тип дискриминация;
- автономия на университетите, академиите и други културни институции;
- право на частни лица да откриват училища и образователни институции;
- право и задължение на родителите е да осигурят образование на децата си;
- учителите са свободни да преподават съобразно методи и критерии, които във всички случаи ще дадат възможност на учениците да развият своите способности, освободени от психологически и идеологически натиск⁵⁴.

От посочените принципни положения ясно прозира включването и ангажимента на държава, учители и родители в осигуряването на качество и равнище на образование на подрастващите. Узаконени са държавната и частната система на образование и е гарантирано правото на образование на всеки италиански гражданин в периода, определен като задължителен.

---

⁵⁴ World Data on Education IV Ed. 2001, Italy – CD.

Образователните цели, които се формулират в нормативните документи, се характеризират с глобалност на изказа и са с висока степен на константност. След 1990 г. целите на предучилищното и училищното образование са предефинирани няколко пъти. Единият път е в периода след 1991 г., когато влизат в сила Указанията, а вторият път през 2004 г. в Законодателен акт № 59 от 19 февруари 2004 г. Това е напълно естествено и е следствие от новите реалности в Европа след 2000 г., когато Лисабонската стратегия поставя ориентирите в цялостното развитие на Европейския съюз и в частност по отношение на образованието.

През 2012 г. Министерството на образованието приема ново национално ръководство за учебния план. В него целта на училищното обучение е обобщена така: хармонично и всестранно развитие на индивида в съответствие с принципите на Италианската конституция и Европейската културна традиция. Като средства за постигане на целта са посочени насърчаване на знанията, зачитане на индивидуалните различия и активното участие на ученици и родители⁵⁵.

За да сравним целите на образованието по образователни равнища и да покажем тяхното развитие, детерминирано от обективни причини, ще ги представим таблично (виж Таблица № 9).

Целите на предучилищното образование от 2004 г. ясно отразяват приоритетите на Европейския съюз в сферата на образованието и в частност на предучилищното образование. Ако целите от 1991 г. са ориентирани към традиционните аспекти в личностно формиране на детето, то тези от 2004 г. поставят акцент и върху развитието на социалните умения, творчеството и уменията да се учи. Още в детската градина следва да се създаде среда, в която детето да твори и да се подготви за перманентния процес на учене.

Кратка, лаконична, но ясно фокусирана върху детската личност е формулираната в последните насоки от 2012 г. цел на предучилищното образование.

---

⁵⁵ UIS STATISTICS IN BRIEF – http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=3800&BR_Region=40500 (последно влизане на 04.12.2014).

Таблица № 9. Цели на предучилищното образование

Указанията от 1991 г.	Законодателен акт № 59, 2004	Национални насоки за нов учебен план 2012
<ol style="list-style-type: none"> 1. Укрепване на физическите, интелектуалните и психодинамични характеристики на детската личност. 2. Постепенно развитие на самостоятелността. 3. Развитие на сетивните, осезателните, двигателните, езикови и интелектуални способности⁵⁶. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Да допринесе за цялостното развитие на детето – афективно, психомоторно, познавателно, нравствено, религиозно и социално. 2. Да стимулира развитието на потенциала им за общуване, за автономност, за творчество и за учене. 3. Да гарантира равни образователни възможности⁵⁷. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Да подпомогне развитието на детската идентичност, автономия, компетентност и гражданско съзнание⁵⁸.

За първи път, но напълно в унисон с водещите за Европейския съюз принципи за равен достъп до образование и качествено образование за всички, е ясното дефиниране на ролята и мисията на предучилищното образование по осигуряване на възможността за изравняване на стартовата позиция на децата преди училищното образование. Реализирането на целите на предучилищното образование се обвързват с бъдещия успех на детето в училище и живота.

Началното училище и долната степен на средното училище обхващат периода на задължителното образование. Като цяло то трябва да бъде насочено към усвояването на основни знания, уме-

⁵⁶ World Data on Education VEd. 2003, Italy – CD.

⁵⁷ World Data on Education VIEd. 2006/2007, Italy – CD.

⁵⁸ Европейски образователни системи 25 +. Справочник. София, Фондация „Пайдеа“.

ния и компетенции, необходими за всеки гражданин, за да бъде той полезен както за себе си, така и за обществото.

Целите, формуирани в трите разглеждани документа, не се противопоставят. Те са с преобладаващ личностен и социален характер. От формална гледна точка целите от 2004 и 2012 г. са формуирани с по-конкретни по изказ съждения, а от съдържателна – ясно се откроява тяхната когнитивна ориентация.

Целите на началното училище и целите на долната степен на средното училище от 2004 и 2012 г. са формуирани на основата на идеята за надграждане и са ярко доказателство за това как Европейската образователна политика детерминира националните образователни политики. Шест от осемте ключови компетентности, определени в Меморандума за учене през целия живот от 2000 г., са цели на италианското задължително образование – комуникативни умения на роден език, комуникативни умения на чужд език, математическа грамотност и базови познания в областта на науките и технологиите, дигитални компетентности, умения за самостоятелно учене и събиране на информация, граждански компетентности и умения за междуличностно общуване (виж Таблица № 10).

Целите на горната степен на средното образование са част от общата цел на образованието в Италия, свързана с цялостното развитие на личността. Те са формуирани според вида на училището и са специализирани в зависимост от бъдещите планове на учениците за продължаване на обучението или усвояване на професия.

2. Управление на образователната система

Традиционно управлението на италианската образователна система е централизираното. От 1950 г. започва процес на децентрализация на административните и организационните функции от държавните към местните образователни власти, което дава основание тя да се определи като страна с умерена централизация.

Нивата на управление на образователната система в Италия са национално, регионално, местно и вътрешно.

Таблица № 10. Цели на началното училище и долната степен на средното училище в Италия

Цели на началното училище		
Указанията от 1991 г.	Законодателен акт № 59, 2004	Национални насоки за нов учебен план 2012
<ol style="list-style-type: none"> 1. Да осигурява първоначалната културна грамотност; 2. Да дава основното социално възпитание. 3. Да развива личността на детето. 4. Да отстранява пречките от стопанско и обществено естество. 5. Да предотвратява ограничаването на човешката личност. 6. Да води към материален и духовен напредък. 7. Да приучва към демократичен съвместен живот. 8. Да възпитава в духа на семейните ценности. 9. Да възпитава в дух на интеграция с европейските страни и интернационално сътрудничество⁵⁹. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Да подпомага личностното развитие. 2. Да допринесе за усвояване на основните знания и развитие на уменията. 3. Да постави основите на компютърната грамотност и логико-критическото мислене. 4. Да развие средствата за изразяване – италиански и английски език. 5. Да постави основите в използването на научния метод при изучаване на природата – нейните явления и закони. 6. Да обучава в основните принципи на гражданското съжителство⁶⁰. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Подпомагане и осигуряване на възможности за когнитивно, емоционално, афективно, социално, психическо, етично и религиозно развитие. 2. Усвояване на основни знания. 3. Поставяне основите в развитието на критическото и рефлексивно учене. 4. Развитие на гражданското съзнание⁶¹.

⁵⁹ Бижков, Г., Н. Попов. Сравнително образование. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1999, с. 214.

⁶⁰ World Data on Education VI Ed. 2006/2007, Italy – CD.

⁶¹ EURYDICE, Italy – <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Italy>: Overview (последно влизане 29.11.2014).

Цели на долната степен на средното училище		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Да издига възпитателното и образователното ниво на всеки гражданин и на италианското общество като цяло. 2. Да повишава способността за съпричастие към ценностите на културата и цивилизацията, на съвместния социален живот. 3. Да повишава основната подготовка в областта на културата. 4. Да предоставя възможност за максимална компетентност в общуването и използването на езика. 5. Да подпомага социализацията. 6. Да запознава учениците с проблемите и културата на обществата, различни от италианското и по този начин да допринася за възпитанието и образованието на европейски и световни граждани⁶². 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Да развива способностите за самостоятелно учене. 2. Да укрепва отношенията на учениците към социалните взаимодействия. 3. Да осигурява допълнителни знания и умения както по отношение на културната традиция, така и по отношение на културната, социалната и научна еволюция на съвременното общество. 4. Да усъвършенства компютърните умения. 5. Да развива индивидуалните способности на всеки ученик. 6. Да прилага подходящи механизми за продължаване на образованието. 7. Да въведе изучаването на втори чужд език от ЕС. 8. Да подпомогне учениците в бъдещия им избор, свързан с тяхното образование и подготовка⁶³. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Да подпомогне уменията за самостоятелно учене. 2. Да подпомогне културната и социална грамотност на учениците. 3. Да засили отношението на учениците към социално взаимодействие. 4. Да организира и усъвършенства знанията и уменията. 5. Да подпомогне формирането на по-широки и трансверсални компетенции, които са в основата на пълната личностна реализация и активно участие в социалния живот. 6. Да подsigури учениците с адекватни инструменти за продължаване на образованието и обучаващите дейностите⁶⁴.

⁶² Бижков, Г., Н. Попов. Сравнително образование. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1999, с. 214.

⁶³ World Data on Education VI Ed.2006/2007, Italy – CD.

⁶⁴ EURYDICE, Italy – <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Italy:Overview> (последно влизане 29.11.2014).

Национално ниво

На национално ниво основната отговорност за образователната система принадлежи на *Министерството на образованието, университетите и националните изследвания*.

Основните функции на министерството са:

- да планира и съдейства за развитието на образованието в държавния и частния сектор;
- да ръководи всички образователни институции;
- да съблюдава промените в учебните планове и програми;
- да организира подбора, обучението и квалификацията на учителите;
- да одобрява експериментите в сферата на учебните програми и обучението;
- да ръководи и контролира системата на лицееите;
- да планира бюджета за образование.

Образователната политика на правителството се ръководи от министъра на образованието, университетите и националните изследвания. Негови помощници са един заместник министър и двама секретари, назначавани от министър председателя, ръководителите на дирекции и служби и съветниците.

През 1999 г. с президентски декрет е създаден Национален образователен съвет, който сега се нарича *Висш съвет за обществено образование*. Той има статут на консултативен орган и изказва становища по отношение на образователната политика – планиране, изследвания, внедряване на нововъведения, реформи и т.н. В дейността му вземат участие 36 човека, избрани от колегията на учителите, администрацията, инспекторите, университетите и представители от трудовата борса.

Регионално ниво

Административното деление на Италия включва 20 региона, 109 провинции и 8101 общини. Пет от регионите имат по-голяма степен на автономност в сравнение с останалите.

На регионално ниво Министерството на образованието се представява от *Регионалните и провинциалните образователни власти*, които се ръководят съответно от регионални инспектори и провинциални директори. Те имат за задача да провеждат държавната политика в областта на образованието, да осъществяват контакт с други органи на местно ниво и да хармонизират дейността си в интерес на населението.

Регионалните инспекторати ръководят и контролират предимно горната степен на средното образование, а провинциалните дирекции – началното образование и долната средна степен. Според новото законодателство функциите им са:

- да организират медицинското и психологичното обслужване на учениците;
- да се грижат за децата със специални образователни потребности;
- да създават условия за допълнително обучение на надарените деца;
- да работят за професионалното ориентиране на учениците;
- да ръководят и контролират професионалните училища;
- да строят нови училища и да поддържат училищните сгради.

Местно ниво

Общините имат както собствени, така и делегирани от регионите и провинциите отговорности по отношение на образованието. Техните отговорности са предимно от битов характер. Те се грижат за училищата, които са на тяхната територия, и осигуряват присъствието на учениците, независимо от икономическия им статус и физическо състояние. Общините осигуряват безплатния училищен транспорт, училищното хранене – с възможности за безплатна храна или на много ниска цена, даването на талони за безплатни учебници и предоставянето на финансова помощ. За да изпълнят своите задължения, по-малките общини се обединяват.

Вътрешно управление

Два закона, от 15 март 1997 г. и от 8 март 1999 г., въвеждат училищната автономия в Италия. Тя включва преподаването, административната дейност, изследванията и развитието. Всяко училище разработва План за образователна оферта (предложение), който се разглежда като основен документ, отразяващ културната и бъдеща идентичност на училището. Планът отразява културните, социалните и икономически изисквания на местната общност и включва общите и образователните цели. Той се разработва от педагогическия съвет и се одобрява от общинските училищни власти. Раздава се на учениците, когато постъпят в училището.

Органи на вътрешното управление са *Директорът на училището, Директорът по общите и административни въпроси, Училищният съвет и Педагогическият съвет.*

Директор

След закона от 1998 г. на училищните директори е дадена автономия и законен статут на училищни мениджъри. Те са държавни служители, но не са в националните листи, а в регионалните. От 2002 г. подписват различен колективен трудов договор от този на учителите.

Директорите са отговорни за цялото управление на училището. Неговите функции са:

- да управлява финансовите ресурси на училището;
- да управлява материалната база;
- да отговаря за образователната услуга, която училището предлага;
- да отговаря за работещите в училището и да упражнява контрол върху дейността им;
- да назначава учителите в училището;
- да осигурява сътрудничество с културни, социални, професионални и икономически ресурси, които присъстват в общината.

Областни съвети и Училищни съвети

Областните съвети са специфични органи на управление в Италия, които се отнасят до началните училища. Началните училища се обединяват в области и избират един общ съвет.

Училищните съвети в средните училища се състоят от представители на учителите, непедagogическия персонал, родителите и учениците⁶⁵. Директорът е по право член на съвета. Председателят на съвета се избира от представителите на родителите. Функциите на Съвета са:

- да обсъжда разходите на училището, подновяването и поддържането на училищното оборудване и дидактически материали, обогатяването на библиотеката и осигуряването на консумативи за обучението;
- да одобри Плана за образователната оферта на училището;
- да организира различни спортни, културни и развлекателни дейности на училището;
- да обсъди социалното подпомагане на учениците;
- да планира задочно обучение.

Когато взема своите решения, Училищният съвет се съобразява с бюджета на училището и не нарушава свободата на учителите в тяхната работа.

Педагогически съвет

В състава на Педагогическия съвет участват всички учители. Той се ръководи от директора на училището. Неговите функции са:

- да състави плана за образователната оферта, в съответствие с училищния съвет, мнението на родителските и ученическите асоциации;
- да следи за реализиране целите на обучението и да предприема необходимите действия за усъвършенстване процеса на обучение;
- да избира учебниците, след консултация с класния съвет и съвета по интереси;

---

⁶⁵ Отнася се до горна средна степен.

- да прави подбор на дидактическите материали в съответствие с финансовия лимит;
- да отправя искания до Министерството за разрешения, свързани с изследователски и иновативни проекти, изискващи структурни промени, които отиват отвъд културната гъвкавост на общите и специфичните цели, формулирани от Министерството;
- да се консултира с директора на училището относно формирането на класовете, съставянето на учебната програма, изпълнението на училищните дейности, като се имат предвид общите критерии, зададени от Областния или Училищен съвет.

Съвет на класа

Съветът на класа е орган, който функционира в долна и горна средна степен. В него участват всички учители, които преподават на класа, четирима представители на родителите и директорът на училището. В някои случаи той може да делегира своите правомощия на един от учителите. В съвета на класа за горна средна степен участват двама родители и двама ученика.

Съветът съставя образователния и преподавателския план на класа, проверява напредъка в обучението, следи за дисциплината на класа, одобрява иновациите, предлага и организира допълнителните дейности.

Управлението на училищното образование в Италия се характеризира с разчупване на традиционната за страната централизация и ориентиране към елементи не само на деконцентрация, но и делегиране. Въведената със закон училищна автономия дава не само управленски права и отговорности на директора, който поема функциите на мениджър, но и на учителите, родителите и учениците. Доказателство за това са и специфичните управленски органи на италианското училище – съвет на класа и интердисциплинарен съвет. Техните правомощия са предимно в сферата на образователната дейност, но предвид на задължителния План за образова-

телна оферта, който всяко училище разработва, те имат съществен принос както за визията и мисията на училището, така и за реалния статут на училището.

3. Финансиране на образователната система

През последните години процентът, който се отделя за финансиране на образованието като част от brutния вътрешен продукт, е над 4%⁶⁶ (виж Таблица № 11).

Таблица № 11. Процент от brutния вътрешен продукт, който се отделя за образование

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
4,22	4,59	4,32	4,45	4,33	4,14	4,46	4,07	4,37	4,43	4,43	4,43

Предучилищното и началното образование се финансират с преимущество пред средното образование. Паричните средства, които се отпускат за едно дете от детските градини и началните училища, е около средното за страните от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, докато за учениците от средната образователна степен е под средната стойност.

Частното финансиране на образованието след 2000 г. нараства изключително много. За период от 9 години – 2000–2009, то се е увеличило със 77%⁶⁷.

---

⁶⁶ Index Mundi. Italy – Education Expenditure. – <http://www.indexmundi.com/facts/italy/education-expenditure> (последно влизане 04.12.2014).

⁶⁷ Education at a Glance: OECD Indicators 2012, ITALY. – <http://www.oecd.org/education/EAG2012%20-%20Country%20note%20-%20Italy.pdf> (последно влизане на 03.12.2014).

4. Структура на образователната система

Степените на структурата на образователната система на Италия са: предучилищно образование, начално образование, средно образование – долна степен и горна степен, висше образование.

След 2000 г. структурата на образователната система в Италия се реформира. Със закон от 28 март 2003 г. се правят нововъведения, които обаче не се отразяват върху модела на структурата (виж Схема № 4), а по скоро върху съдържателния аспект на отделните степени и етапи^{68, 69} (виж Таблица № 12).

Таблица № 12. Структура на образователната система на Италия

Структура на образователната система до 2000 г.	Структура на образователната система от 2003/4 г.
1. Предучилищно образование – 3–6 г.	1. Предучилищно образование – 3–6 г.
2. Начално образование – 5 г. (6–11 г.)	2. Първи цикъл: – начално училище – 5 г. (6–11 г.); – долна степен – 3 г. (11–14 г.).
3. Средно образование: – долна степен – 3 г. (11–14 г.); – горна степен – 3, 4, 5 г. (14 и 17, 18, 19 г.).	3. Втори цикъл с две направления – система на лицейте и професионални училища – 3, 4, 5 г. (14 и 17, 18, 19 г.)
4. Висше образование	4. Висше образование

Разделянето на училищното образование на два цикъла не отменя степените. Структурният модел на училищното образование в Италия продължава да бъде 5+3+3/4/5.

Решението да се въведат цикли не е самоцелна структурна реформа. То засяга учебните планове и учебните програми и в този смисъл е ориентирано повече към промяна на съдържателната, отколкото на структурната страна на образователната система.

⁶⁸ World Data on Education VII Ed. 2010/2011, Italy. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Italy.pdf (последно влизане на 04.12.2014).

⁶⁹ World Data on Education IV Ed. 2001, Italy – CD.

Задължителното образование в Италия постепенно увеличава своята продължителност. От 1939 г. то е 5 години, след 1962 г. – 8 години, а от 2006 г. – 10 години и включва първия цикъл – началното училище (5 г.), долната средна степен (3 г.) и първите две години на горната средна степен.

Предучилищно образование

Предучилищното образование в Италия е за деца на възраст между 3 и 6 години и не е задължително. Има само един вид детски заведения за предучилищно възпитание, наречени училища за малки деца (*scuola dell'infanzia*). Това наименование е въведено през 1991 г. и заменя *scuola maternal*. Историята на предучилищното образование започва в края на 19. в. с откриването на детски заведения от частни лица и религиозни институции. От 1968 г. държавата поема отговорността за организацията и функционирането му и поверява сектора на Министерството на образованието. През този период с приоритет се финансират икономически изостаналите райони и бързо разрастващите се градове. След 70-те години на 20. в., когато се отчита нарастване броя на жените на пазара на труда, се предприемат мерки за разрастване мрежата от държавни детски образователни институции.

Предучилищното образование в Италия не е задължително, но посещаването на детските градини в Италия непрекъснато нараства. В края на 80-те години на 20. в. процентът на записаните деца е около 80, а на 90-те – 90. Днес предучилищното образование в Италия е много популярно и е организирано на много високо ниво. По данни на Министерство на образованието за учебната 2010/2011 г. детски градини посещават 93% от 3-годишните, 96,6% от 4-годишните и 89% от 5-годишните^{70, 71}.

---

⁷⁰ Процентът е по-малък, защото 8,6 % от 5-годишните, родени преди 30 април, са записани в първи клас на учебната година.

⁷¹ World Data on Education VII Ed. 2010/2011, Italy. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Italy.pdf (последно влизане на 04.12.2014).

Образователният процес в детската градина е в унисон със съвременните реалности. Министерството на образованието периодично разработва насоки и ръководства (1991, 2004, 2007 г.), които актуализират целите и адаптират съдържанието на образователния процес. През 2012 г. е прието последното ръководство – „Национално ръководство за учебната програма за детската градина“ (Indicazioni nazionali per il curricolo per la scuola dell'infanzia) 2012 г. То е съобразено с определените в Европейската квалификационна рамка ключови компетентности, препоръчани от Европейския парламент и Европейската комисия от 18 декември 2006 г. Обособени са пет сфери на дейност, за всяка от които са конкретизирани цели и са дадени методически насоки за организиране на образователния процес. Сферите са: Аз и другите, Тяло и движение, Образи, Звуци, Цветове, Реч и думи, Знание за света. В ръководството са описани компетенциите, които децата трябва да усвоят в резултат на обучението по всяка сфера.

Ръководството за училищата за малки деца от 2004 г. предвижда въвеждане на портфолио на компетенциите, но по-късно (през 2006 г.) Министерството отменя задължителния му характер и дава право на училищата да решат дали да го въведат.

Децата в детските градини са разделени обикновено на три групи според възрастта – 3-, 4-, 5-годишни. Допускат се и смесени групи. Броят на децата в една група е между 18 и 26. Той се определя от редица фактори – наличието на деца с увреждания, финансови обстоятелства, брой на учителите в региона.

Учебната година в училищата за малки деца започва на 1 септември и завършва на 30 юни. Децата имат по 40 часа седмично, като е възможно по желание на родителите те да се увеличат на 50 или да се намалят до 25 часа.

Начално образование

От учебната 2004/2005 г. училищното образование е в процес на реформиране, което включва и началното образование. То е задължително, безплатно и част от първия образователен цикъл.

Продължителността му е 5 години и е за ученици на възраст от 6 до 11 години.

За дидактически цели началното образование е разделено на три периода – един първи клас, който е много тясно свързан с последната година на предучилищното образование, и два периода от по две години (2. – 3. клас и 4. – 5. клас).

Учебните предмети, които се изучават, са следните – италиански език, английски език, математика, история, география, наука, технологии и компютри, музика, изкуство и дизайн, физическо възпитание и спорт, католицизъм. Най-много часове са отделени за италианския език и математиката. Специално внимание се отделя на обучението по английски език и компютърна грамотност. Стандартите по всяка образователна сфера са разработени на основата на компетентностния подход и са задължителни за учителите.

Училищата имат възможност да работят по различни учебни планове. Разнообразието им зависи от включването на избираеми учебни предмети или дейности. Възможностите са както следва: изучаване само на задължителни учебни предмети в рамките на 24-27 часа седмично, 27 часа задължителни плюс, 3 часа избираеми дейности и 40 часа, което включва целодневно обучение. Избираемите часове са между 99 и 198 часа и се определят съвместно с родителите. Посещаването на тези часове е безплатно.

Оценяването на постиженията на учениците се извършва ежедневно, като в края на всеки срок и на годината се поставят крайни оценки. Освен този вид оценяване, след въвеждането на новите образователни цикли в началния образователен етап, се въвежда и оценяване след първи, след трети и след пети клас. Тези оценки нямат селективен характер, а по-скоро диагностичен. Отговорни за оценяването на учениците от 1. – 5. клас са изцяло учителите. Те подбират методите, вида и съдържанието на проверката и оценката.

Преминаването от клас в клас в началното училище и към долната средна степен става на основата на срочно оценяване от учителите. От 2004 г. след въвеждането на новата образователна

структура са направени промени в оценяването на учениците от началното училище. Първата промяна е свързана с премахването на изпитите в края на началното образование. Втората – с въвеждане на оценяване поведението на учениците.

Постиженията на учениците продължават да се документират в лични формуляри за оценяване. Те включват както количествените оценки по отделните учебни предмети, така и качествени оценки в аналитичен или синтетичен формат, според решението на педагогическия съвет на всяко училище. Характеристиката за поведението на ученика е също част от този личен формуляр. Основната функция на този документ е да информира родителите за цялостното състояние на ученика.

През 2008 г. се създава Национален институт за оценяване на образователната система. Една от задачите му е да разработи и апробира тестове за оценяване на постиженията на учениците (външно оценяване). Министерството на образованието разработва план за последователно въвеждане на външното оценяване в отделните степени и етапи. През 2008/2009 г. се въвежда националното оценяване във 2. и в 5. клас. Оценяват се постиженията по италиански език, математика и наука.

Италианската образователна система няма проблем с обхвата на децата в училище. Записаните деца за първи клас е почти 100%.

Средно образование

Долна степен

Долната степен на средното образование е единна, задължителна и безплатна и като такава е създадена през 1962 г., когато се обединяват всички средни училища – средните професионални училища, средните училища по изкуства. Както вече беше казано по-горе, преминаването от началното училище към училищата за долна средна степен става без изпит, а обучението в тях е 3 години.

По-съществени реформи в тази степен са правени през 1979, 2004/5 и 2009 г. Промените засягат предимно учебния план (виж Таблица № 13) и оценяването на учениците.

**Таблица № 13. Сравняване на учебните планове от
1979, 2004, 2009 г.^{72, 73, 74, 75}**

Учебни предмети 1979 г.	I	II	III	Учебни предмети 2004 г.	I	II	III	Учебни предмети 2009 г.	I	II	III
Италиански език	7	7	7	Италиански език	6	6	6	Италиански, История, География	9	9	9
История и География	4	4	4	История и География	4	3	3	Литература	1	1	1
Математика	4	4	4	Математик а	4	4	4	Математика и Науки	6	6	6
Чужд език	3	3	3	Английски език	2	2	2	Английски език	3	3	3
Наука	2	2	2	Втори чужд език	2	2	2	Втори чужд език	2	2	2
Техническо образование	3	3	3	Изкуства	2	2	2	Технологии	2	2	2
Изкуства	2	2	2	Музика	2	2	2	Изкуство и образи	2	2	2
Музика	2	2	2	Физическо възпитание	2	2	2	Музика	2	2	2
Религия	1	1	1	Религия	1	1	1	Религия	1	1	1
Физическо възпитание	2	2	2					Физическо възпитание	2	2	2

От таблицата се вижда, че най-много учебни часове традиционно има за италианския език и математиката. От 2004 г. отпадат часовете по техническо образование, но от 2009 г. се въвеждат часове по технологии и се увеличават часовете по английски език. Въвежда се и изучаване на втори чужд език. Специално внимание се отделя на гражданското образование. Разглеждат се теми по безопасност на движението, околна среда, здравеопазване, здравословно хранене и активен живот, гражданско съзнание. Те са обединени в дейност „Образование за активен граждански живот“

⁷² World Data on Education VII Ed. 2010/2011, Italy. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Italy.pdf (последно визане 29.11.2014).

⁷³ World Data on Education VI Ed. 2006/2007, Italy – CD.

⁷⁴ World Data on Education V Ed. 2003, Italy – CD.

⁷⁵ World Data on Education IV Ed. 2001, Italy – CD.

и включва участието на всички учители. Посочените промени в учебния план са напълно в унисон с европейската образователна политика и дефинираните ключови компетенции.

Разработването на учебни програми за всеки учебен предмет е на основата на компетентностния подход и е в съответствие с Националните насоки за индивидуалния учебен план от 2012 г.

Оценяването на постиженията на учениците се извършва текущо от учителя и заключително в края на срока и годината. От 1977 г. стартира модернизирана система за оценка и контрол на учениците. Въвежда се т. нар. личен формуляр, който има 4 основни части: лични качества, описание на учебните резултати от предишните години, анализ на резултатите от обучението по всеки предмет, часове по незадължителна подготовка⁷⁶.

От учебната 1994/1995 г. се прилагат нови критерии за оценяване на учениците. Постиженията се оценяват по петстепенна скала – отлично, много добре, добре, задоволително, незадоволително. В тази образователна степен е възможно повтарянето на класа.

В края на долната средна степен учениците държат национален изпит, който им осигурява достъп до училищата за горна средна степен. Преди образователната реформа от 2006/2007 г. националният изпит се е състоял от три писмени теста – по италиански език, по математика, по чужд език и един устен мултидисциплинарен тест. Оценяването е на базата на 4 степени – отличен, много добър, добър, задоволителен. С всяка от тези четири оценки може да се получи сертификат за завършена степен и да се продължи по-нагоре.

Днешната система на оценяване в края на долната средна степен е доста тежка. Във всяко училище има сформирана изпитна комисия, която включва учители от училището и председател, който е външен член. Изпитът се състои от три части. Първата част включва четири писмени теста – италиански език, математика, основи на науката и информационни и комуникационни технологии и

---

⁷⁶ Бижков, Г., Н. Попов. Сравнително образование. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 1994, с. 173.

чужд език, втората част – устен изпит, който включва учебните предмети от последната година, и трета част – тест, разработен от Националния институт за оценяване на образователната система, за оценяване на уменията за четене и математика⁷⁷. Оценката от изпита е средно аритметично. Отбелязва се с количествено изражение – цифра, която трябва да бъде най-малко 6 при десетобална система на оценяване, за да се смята, че изпитът е положен успешно.

През последните 20 години процентът на учениците, които от началното училище преминават в долната средна степен, е около 95%. Отпадащите от системата ученици са много малко на брой – 0,3% в началното училище и 1,1% от долната към горната средна степен. Министерството следи стриктно за отпадащите от системата ученици и съответно взема необходимите мерки.

Горна средна степен

От 2006 г. започват реформи в средното образование. Две от тях са свързани със структурата на училищното образование – увеличаване на задължителното образование от 8 на 10 години, т.е. включване на първите две години от горната средна степен като задължителни и въвеждането на две направления в средното образование – система на лицейте и система на професионалните училища. Причината за втората е съществуващото дотогава разнообразие на училищата за горна средна степен. Последниците от това са големите различия в учебното съдържание, издаването на различни дипломи и реална невъзможност за хоризонтална проходимост.

От 1 септември 2007 г. влиза в сила новата наредба за средното образование, чрез която се въвеждат двете направления – система на лицейте (*sistema dei licei*) и система на професионалните училища (*sistema di istruzione e formazione professionale*). Системата на лицейте включва осем типа лицей: лицей по изкуствата, класически ли-

---

⁷⁷ От учебната 2009/2010 г. такъв тест се провежда и след първата година на долната средна степен.

цей, лицей по икономика, езиков лицей, лицей по музика и танци, лицей по природни науки, технологичен лицей, лицей по хуманитарни науки. Някои от лицейте могат да предлагат и допълнителни направления, с което да задоволят интересите на учениците.

Обучението в лицейте е 5 години и е разделено на два цикъла по 2 години и една последна година, предназначена за по-задълбочено усвояване на знанията и уменията в съответното направление. Дипломите, които издават лицейте, дават право на випускниците да кандидатстват във висши училища.

Текущото оценяване е подобно на това в началното образование и долната средна степен. Разликата е, че се въвежда училищна кредитна система, която се изчислява в края на всяка година.

За завършване на образователната степен се полагат задължителни държавни изпити. Допускането до тези изпити зависи от успеха. Необходимо е ученикът да има равна или по-висока оценка от 6⁷⁸ по всеки от изучаваните учебни предмети, както и добро поведение. Изпитите са три писмени (по италиански език и по учебни предмети от изучавания цикъл) и един устен (мултидисциплинарен и фокусиран върху учебните предмети, изучавани през последната година). Минималният брой точки за успешно издържан изпит е 60/100.

Диплома за завършено средно образование получават учениците, които са издържали изпита. В нея е отбелязано завършеното направление, учебните предмети и хорариума от часове, оценките от държавните изпити и кредитните еквиваленти. Дипломата се превежда на четири езика, говорими в Европейската общност.

Системата на професионалните училища включва две възможности – професионално горно средно образование с продължителност на обучението 5 години и регионално професионално образование и обучение – 3 или 4 години.

През последните десет години се наблюдава трайна тенденция към увеличаване броя на учениците, които продължават образованието си в горната средна степен. Ако за 1999 г. той е бил 85%,

---

⁷⁸ Оценяването е по десетобалната система.

през 2002 – 91%, то през 2010 г. е 94%⁷⁹. Трайна обаче остава тенденцията на връзката между ниската степен на образование на родителите и съответно на техните деца. 44% от тези, на които родителите нямат завършено средно образование, също отпадат преди да са завършили тази степен⁸⁰.

Висше образование

Висшето образование в Италия се реформира, за да отговори на подписаната от страната Болонска декларация за създаване на Единно европейско образователно пространство. Три вида институции предлагат висше образование – университети, висши училища по изкуствата (*Alta formazione artistica e musicale – AFAM*) и технически висши училища (*Istruzione e Formazione Tecnica Superiore – IFTS*). Броят им е изключително голям.

Университетско висше образование може да бъде завършено в 96 университетски институции – 67 държавни, 29 частни, от които 11 онлайн университети.

Висше образование по изящни изкуства, драма, музика и танци предлагат общо 142 институции, като консерваториите са 58, а висшите музикални институти са 21.

Обучението е разделено на три квалификационни степени. Първият цикъл е с продължителност 3 години за придобиване на образователно квалификационната степен *laurea*, която съответства на степента бакалавър. Втората степен – *Laurea specialistica/magistrale*, е с продължителност 2 години след степента *laurea*, или 5-6 години, ако изучаваната специалност изисква втора образователно-квалификационна степен. Третият цикъл е докторантура (*dotto-rato di ricerca*).

---

⁷⁹ UIS STATISTICS IN BRIEF – http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=3800&BR_Region=40500 (последно влизане 29.11.2014).

⁸⁰ Education at a Glance: OECD Indicators 2012, ITALY. – <http://www.oecd.org/education/EAG2012%20-%20Country%20note%20-%20Italy.pdf> (последно влизане на 03.12.2014).

В университетите може да се предлага и обучение за придобиване на следните дипломи – *diploma di specializzazione* и *master universitario*. Те могат да се отнесат до втората образователно-квалификационна степен.

В Италия прогресивно нараства броят на младите хора, които продължават и успешно завършват висше образование. Доказателство за това е сравнението на процентите на имащите висше образование по възрастови групи. По данни за 2012 г. за 25–34-годишните процентът е 22%, а за 55–64-годишните – 10%⁸¹.

В класация на световните университети за 2014/2015 г. с най-добро класиране е Scuola Normale Superiore di Pisa. Мястото, което заема, е 63⁸². Университетът е основан през 1343 г. и предлага едни от най-добрите програми по математически и природни науки.

Най-добрите университети в Италия са още Болонският университет, Политехническият университет в Милано, Университетът в Падуа, Университетът на Пиза, Университетът на Флоренция, Политехнически университет на Тюрин, Университетът на Тренто, Университетът на Павия, Университетът на Триесте, Университетът на Рим – TOR VERGATA, Университетът на Неапол – Federico II, Университетът на Сиена, Университетът на Модена, Университетът на Генуа.

ИЗВОДИ

1. Целите на предучилищното и училищното образование са ориентирани към цялостното формиране на личността, с акцент върху нейното когнитивно развитие. Най-новите формулировки са направени на основата на компетентностния подход, разработен в Европейската референтна рамка.

---

⁸¹ Education at a Glance, 2014. – <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-2014.pdf> (последно влизане 03.12.2014).

⁸² The World University Rankings – <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking?gclid=Cj0KEQiAwPCjBRDZp9LWno3p7rEVEiQAGj3KJtxhLe8QwpUxp5itM8bE9gwMwWN8kZPWHaYCiLi8ykgA0728P8HAQ> (последно влизане 02.12.2014).

2. Управлението на образователната система може да се характеризира като умерена централизация.

3. С преимущество се финансира първият цикъл на средното образование – началното училище и долната средна степен.

4. От 2006 г. задължителното образование е 10 години.

5. Предучилищното образование в Италия е много добре развито. Обхватът на децата е приблизително 100%. Правителството оценява ролята му за бъдещия прогрес на детето и проявява изключителна загриженост за неговото качество. Перманентно се адаптира съдържанието на учебните програми, които имат за цел една добра психолого-педагогическа подготовка за училище.

6. Структурата на училищното образование продължава да бъде 5+3+4(5), но за дидактически цели училищното образование е разделено на цикли – първи цикъл, който обхваща началното училище, и долната средна степен и втори цикъл – горната средна степен.

7. Правят се промени в оценяването на постиженията на учениците. Въвежда се оценка за поведение, а от учебната 2008/2009 г. и външно оценяване.

8. От учебната 2007/2008 г. се въвеждат две направления в средното образование – система на лицеите и професионални училища. С тази промяна се преодолява голямото разнообразие от средни училища, което е свързано и със съществени различия в учебното съдържание.

Образователната система на ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

1. Цели на образователната система

Обединеното кралство включва Великобритания (Англия, Уелс, Шотландия) и Северна Ирландия. В Англия, Уелс и Северна Ирландия образователните системи притежават много общи характеристики, докато тази в Шотландия обикновено се разглежда самостоятелно, защото се различава по своето законодателство и практика.

Най-радикалната образователна реформа след 1944 г. в Англия е заложена в Закона за образователната реформа от 1988 г. Той поставя две глобални цели, свързани с осигуряване на равни възможности на всички ученици да учат и насърчаване на тяхното духовно, нравствено и социално развитие и подготовка за живота.

В контекста на този закон 10 години по-късно, през октомври 1998 г., Министерството на образованието разработва Национални учебни цели (National Learning Target). Те отразяват приоритетите на правителството в образованието:

- да осигури усвояването от всички млади хора, навършили 16 години, необходимите компетенции, които са сигурна основа за ученето през целия живот;
- да създаде условия за подобряване на родноезиковите и математическите компетентности в началното училище и на ученическите постижения в средното училище;
- да развие у всеки ученик положително отношение към ученето през целия живот, което е предпоставка за по-добър живот и по-добра конкурентноспособност на пазара на труда;

- да насърчи предприемачите, най-вече от средния и малкия бизнес, да инвестират в обучението и развитието на служителите им.

През 2002 г. е гласуван нов закон за образованието, в който са формулирани целите и принципите на образователната система. Основният принцип на училищното образование е осигуряване на балансирано и на широка основа образование, което да бъде съобразено с възрастта, способностите, отношенията и специалните образователни потребности на учениците. Законът обяснява какво трябва да се разбира под балансирано и на широка основа образование. Това е образование, което подпомага духовното, нравственото, културното, умственото и физическото развитие на учениците и ги подготвя за бъдещия им живот.

Целите, които отговорните за образованието си поставят днес, са:

1. Да се създаде образователна система от световна класа, която да е в основата на общество, което дава равни шансове на всички млади хора, независимо от техния произход.
2. Да се трансформира образователната система така, че всички ученици да имат равни възможности за просперитет.
3. Да се подобри социалната мобилност и да се подготвят конкурентноспособни млади хора.
4. Да се повишат образователните стандарти и качеството на обучение, което ще подпомогне децата да се превърнат в автори на собствения си живот, а младите хора да продължат ученето си през целия живот.

Министерството на образованието си поставя пет средносрочни стратегически цели:

1. Повишаване на образователните стандарти.
2. Намаляване на разликата в постиженията между богатите и бедните.
3. Реформиране на системата на училищното образование.
4. Подпомагане на всички деца и млади хора, особено на тези с увреждания.

5. Подобряване ефективността на министерството.⁸³

2. Управление на образователната система

След парламентарните изборите от 1997 г. правителството започва сериозна конституционна реформа, която е свързана с реализирането на съществена децентрализация (във формата на деволюция) в управлението на Обединеното кралство. Тези процеси засягат и управлението на училищната система в страната. По характер то е децентрализирано и се реализира на две нива – национално⁸⁴ и местно. Отговорни за образованието са централното правителство, местните власти, църквите и други доброволни организации, управителните органи на образователни институти и на учебни сдружения.

Национално ниво

Англия и Уелс

Англия и Уелс се разглеждат заедно, защото имат обща правна система. В миналото основното законодателство, засягащо образованието в Англия и Уелс, е постановявано от Парламента на Обединеното кралство. Законите на Парламента делегират права и власт на министрите по отношение на административните проблеми. Със закона от май 2007 г. на парламента на Уелс са дадени правомощия да урежда собствените си образователни въпроси.

От 11 май 2010 г. за образованието в Англия отговарят *Департаментът за образование*, който заменя Департамента за децата, училищата и семействата. В Уелс министерството се нарича *Департамент за образование и умения*, заменило Департамент за децата,

---

⁸³ World Data on Education. Unitet Kongdom (England). 7th edition 2010/2011. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/United_Kingdom_England.pdf (последно влизане 26.11.2014).

⁸⁴ Администрациите на Англия, Уелс, Северна Ирландия и Шотландия се разглеждат като национално, а не регионално ниво.

образованието, ученето през целия живот и уменията. Министерствата са отговорни за цялата образователна система. Те определят образователната политика и планират посоката на развитие на системата като цяло.

Департаментът за образование се ръководи от държавен секретар, който се назначава от министър председателя. В неговия екип има трима държавни министри, които отговарят съответно за училищата, децата и семействата, висшето образование и обучението през целия живот и двама парламентарни заместник секретари, покриващи същите ресори.

Департаментът за образование фокусира своята дейност върху шест стратегически цели:

- осигуряване благополучието и здравето на децата и младите хора;
- защитаване на младите и уязвимите;
- постигане на световни стандарти в образованието;
- преодоляване на изоставането в учебните постижения на децата от непривилегированите семейства;
- осигуряване на условия за младите хора да развият своя потенциал до 18 години и след това;
- подкрепяне на децата и младите хора по пътя им към успеха.

Департаментът за образование финансира *Агенцията за квалификации и учебния план (Qualifications and Curriculum Authority)*, която контролира, разработва и модернизира националния учебен план, външното оценяването на учениците на 7, 11 и 14 години, изпитите и квалифицирането в коледжите и на работното място. Подобна агенция има и в Уелс – *Qualifications, Curriculum and Assessment Authority*.

Други национални агенции, които подпомагат управлението на национално ниво, изследванията в училищното и висшето образование, са Learning and Skills Council (LSC), National Council for Education and Training for Wales, Higher Education Funding Councils, Teacher Training Agency.

Оценяването на образователната система се извършва от три инспектората – по един в Англия, Уелс и Северна Ирландия. Те наблюдават предучилищното, началното и средното образование. За висшето образование има само една агенция, която е за цяла Великобритания.

Инспекторатите са неправителствени органи, които ревизират и регулират качеството на грижите за децата и обучението на учениците от всички възрасти. Те провеждат изследвания върху различни образователни проблеми и докладват пред висшестоящите управленски органи.

Северна Ирландия

Северна Ирландия има своя структура на образователната система и свое законодателство.

На национално ниво образованието се администрира от *Департамента по образование (DE)* и *Департамента по заетостта и ученето*. В момента управлението на образованието в Северна Ирландия се реформира основно.

Шотландия

Министър-председателят на Шотландия е отговорен за цялостното наблюдение и развитие на образователната система. На правителствения секретар за образованието и ученето през целия живот, на министъра на децата и ранното детство и на министъра за училищата и уменията са делегирани отговорностите за ежедневното управление на образованието. Тяхната дейност се подпомага от генерален директор за образованието и три дирекции, съответно за децата, младите хора и социалните грижи; за училищата; за ученето през целия живот.

Консултативни органи към министерствата са Инспекторат по образование на Нейно Величество, национални органи, занимаващи се с разработването на учебното съдържание (*Learning and Teaching Scotland*) и външното оценяване (*the Scottish Qualifications Authority*).

Регионално ниво

За управление на образованието на регионално ниво може да се говори само за Англия. Тя е разделена на девет региона, като във всеки от тях има *Правителствена служба на региона*, която се управлява от регионален директор. Тези служби работят с общ център – Регионален координационен отдел. Регионалният координационен отдел представлява правителствените служби в Парламента.

Регионалните управленски органи са в помощ на правителството за всички сектори. Те са отговорни за реализирането на някои правителствени планове и програми, свързани с образованието.

Местно ниво

Управлението на образованието е отговорност на местните власти в Англия и Уелс и бордове за образование и библиотекарство в Северна Ирландия.

След приемането на закона за децата (2004) се предприемат реформи в местното управление на образованието в Англия. Създават се интегрирани департаменти, които са отговорни за образованието на децата и младите хора, за социалните грижи към децата, за детското здравеопазване. Департаментите се ръководят от директор (Director of Children's Services) и избран Lead Member for Children's Services. Подобни промени има и в Уелс.

В Ирландия след 1.01.2010 г. започват реформи в местното управление, като съществуващите бордове ще се обединят в един *Орган за образование и занаяти*.

След приемането на закона School Standards and Framework Act от 1998 г. на местно ниво се инициират иновативни форми на управление, които трябва да доведат до подобряване качеството на предлаганата образователна услуга. Една от тях е Партньорство за подобряване на образованието, която се развива след прилагането на програмите Excellence in Cities и Education Action Zones. Партньорство за подобряване на образованието дава възможност

за повишаване качеството на колаборация между автономните образователни институции, които са в партньорство, рационализиране на съвместните дейности, където е възможно, деволуция на отговорности и ресурси от местните власти на училищата и институциите, които са партньори.

Целите на Партньорство за подобряване на образованието са повишаване на постиженията и подобряване на обслужването в училищата; персонализиране на грижата за децата и младежите, постигане на резултатите от програмата „Всяко дете е важно“ (*Every Child Matters*) във всяко училище.

Законът за образование от 2002 г. (Education Act 2002) разрешава две други форми на обединение между училищата – „федерация“ и „търговско дружество – компания“. Федерацията може да се образува, като се създаде отделна управленска комисия или съвместна управленска комисия между две или повече училища или група от училища, които имат формално документирано съгласие да работят заедно. Целта на тези федерации е да се повишават стандартите, да се подпомага обхватът на учениците, да се намерят нови подходи за преподаване и учене.

Училищата, обединени под формата на търговски дружества, е възможно да използват материалната база и услугите съвместно и да си разпределят равномерно печалбата. Училищните компании могат да осигуряват услуги или да продават експертно мнение, съвет и др. на други училища.

На местно ниво решения в системата на образование се вземат от местната изпълнителна власт, ревизионните комисии (Scrutiny committees or panels) и градските съвети (Whole council).

Изпълнителната власт ръководи процеса на планиране, консултира и разработва бюджета, взема ежедневните решения за ресурсите и стратегическите приоритети в съответствие с одобрението на съвета.

Ревизионните комисии нямат отношение само към образованието, а и към други услуги. Техните функции са:

- да обсъждат и проверяват широк аспект от проблеми и да правят предложения пред изпълнителната власт;
- да обсъждат проектобюджета и други планове;
- да съветват изпълнителната власт преди вземането на важни решения;
- да ревизират взетите от изпълнителната власт решения;
- да правят предложения и препоръки за промяна в политиката и практиката.

Градските съвети одобряват цялостните стратегии, определят годишните приходи и бюджета, правят назначения в комисиите, подкомисиите и изпълнителната власт, както и назначаването на техните ръководители.

Местните власти отговарят за предучилищното, началното и задължителния етап на средно образование. Със закона Learning and Skills Act 2000 те запазват своята власт по отношение и на незадължителния етап на средното образование, което е за младежи на възраст 16–19 години.

Основните отговорности на местните власти по отношение на образованието са: осигуряване на достатъчно места в училищата и гарантиране на достъпа до тях; финансиране; поддържане на високи стандарти; назначаване на персонала и неговото развитие; осигуряване на присъствието на учениците в училище; грижа и осигуряване достъп до образование на децата със специални образователни потребности; училищно хранене; отпускане на стипендии; училищен транспорт.

Вътрешно управление

След образователната реформа за Англия и Уелс през 1988 г. и за Северна Ирландия през 1989 г. училищното администриране е делегирано на училищните управленски органи и на директорите. С цел да се повиши ефективността на автономността и самоуправлението на училищата министерствата на образованието изискват от всяко училище да изработи конкретен план, в който се посочват перспективите за развитие и начините за постигането им.

В Англия и Уелс има две категории училища в зависимост от финансирането – училища, които се поддържат от местните образователни власти (maintained schools) и независими училища. Законът School Standards and Framework Act от 1998 г. определя следните видове училища, поддържани от местните образователни власти – училища, издържани от общините (Community schools); училища, създадени от фондации (Foundation schools); училища, създадени от благотворителни организации, например Църквата – доброволно контролирани училища (Voluntary controlled schools), доброволно поддържани училища (Voluntary aided schools) и специални училища.

За училищата, издържани от общините, е характерно, че местните образователни власти притежават земята и сградата, финансират училището, назначават педагогическия и непедагогическия състав на училището, осигуряват допълнителни образователни услуги за деца със специални образователни потребности и определят начина за прием в училището.

В училищата, създадени от фондации:

- земята и сградата принадлежи на управленския орган, който е отговорен и за функционирането на училището;
- училищният управленски орган назначава педагогическия и непедагогическия персонал на училището;
- училищният управленски орган осигурява допълнителните услуги – за психолог, за децата със специални образователни потребности;
- обучението е съобразено с Националния учебен план;
- начинът за приема в училището се определя и ръководи от училищния управленски орган след консултации с местните образователни власти.

Училищата, създадени от доброволни организации, са два вида – voluntary controlled schools, voluntary aided schools.

Доброволно контролираните училища се наричат още църковни училища. При тяхното управление местните образователни власти имат водеща управленска роля. За тези училища е характерно, че:

- земята и сградата принадлежи на църквата или други благотворителни организации;
- благотворителната организация определя някои от членовете на училищния управленския орган, но местните образователни власти са отговорни за функционирането на училището;
- местните образователни власти финансират училището;
- местните образователни власти назначават педагогическия и непедагогическия състав на училището;
- местните образователни власти осигуряват допълнителните услуги – за психолог, за децата със специални образователни потребности;
- обучението се води по Националния учебен план;
- начинът за приема в училището се определя и ръководи от местните образователни власти.

Вторият вид училища, създадени от доброволни организации, са доброволно поддържани училища. За тях е характерно, че:

- земята и сградата са обикновено собственост на благотворителната организация (църквата), но училищният управителен орган е отговорен за функционирането на училището;
- училището се финансира частично от местните образователни власти, училищния управителен орган и благотворителната организация;
- училищният управителен орган назначава персонала в училището;
- местните образователни власти осигуряват допълнителните услуги;
- обучението се води по Националния учебен план;
- начинът за приема в училището се определя и ръководи от управителния орган, който се консултира с местните образователни власти и други подобни училища в района.

Училищата, които не се финансират от местните образователни власти, се наричат независими училища. За тях е характерно, че:

- управителният орган на училището е отговорен за ежедневното функциониране на училището;
- училището се финансира от такси, плащани от родителите, а понякога от дарения;
- директорът, съвместно с управителния орган, назначават персонала на училището;
- директорът, съвместно с управителния орган, осигуряват допълнителните услуги;
- училището не обучава по Националния учебен план;
- начинът за прием в училището се определя и ръководи от директора и управителния орган.

Училищата, които имат обществено финансиране в Северна Ирландия, се наричат Grant-aided schools. Основните видове са:

- контролирани училища (Controlled school), които принадлежат на Education and Library Board;
- контролирани, интегрирани училища (Controlled Integrated school), които също принадлежат на Education and Library Board и обучават съвместно деца от протестантски и католически семейства;
- католически училища (catholic schools);
- обществено финансирани интегрирани училища (Grant-aided integrated schools), принадлежащи на попечители;
- доброволни граматически училища (Voluntary grammar schools).

Училищата, които се поддържат от местните образователни власти, задължително трябва да имат управителен орган. Образователният закон от 2002 г. въвежда нови изисквания към управителния орган. В състава му трябва да има между 9 и 20 члена от различни категории представители – родители, директор на училище, учители, представител на местните власти, на фондацията или благотворителната организация. В управленския орган има и асоциирани членове от състава на учениците, които обаче нямат право на глас.

Управителните органи са отговорни за функционирането на училището и вземат основните управленски решения, които се отнасят до:

1. *Разработване на стратегията на училището.* Тя е свързана с определяне посоката, по която ще се развива училището и неговата учебна програма; изразходване на бюджета; определяне състава на учителите; избиране на директор и другите членове на управление; създаване на условия за постигане на високи образователни стандарти; ежегодно разработване на набор от цели, които училището трябва да постигне.

2. *Подпомагане на училището.* Осигуряване на подкрепа, съвет, информация, мониторинг и оценка на ефективността на училището. Връзка между местната власт и училището.

3. *Осигуряване реализиране на отговорностите.* Директорът и учителите докладват на управителния орган за постиженията на училището, а той информира родителите и по-широката общественост.

Управителният орган може да делегира някои от своите функции на директора на училището, но остава отговорен за взетите решения и за реализирането на мониторинг върху дейността на училището.

Директор

Професионалните задължения на училищния директор са определени с нормативния документ School Teachers. Pay and Conditions document (2014)⁸⁵:

- определяне целите на училището и политиката за тяхното постигане;
- назначаване и управление на работещите в училището;
- работа с организации, представляващи учителите;
- определяне, организиране и прилагане на учебната програма на училището, която преследва целите на националната учебна програма;
- ревизиране работата на училището;

---

⁸⁵ Statutory Guidance. School Teachers. Pay and Conditions document (2014). – <https://www.gov.uk/government/publications/school-teachers-pay-and-conditions-2014> (последно влизане 28.11.2014).

- оценяване на стандартите за преподаване и учене в училището и поддържането им;
- контролиране на работата и професионално развитие на учителите;
- осигуряване на информация за работата на учителите;
- осъществяване на мониторинг върху постиженията на учениците;
- осигуряване на дисциплина в училището;
- поддържане на добри взаимоотношения с родителите и изготвяне на периодични доклади за напредъка на учениците;
- управление на онези финансови средства, които са под негов контрол;
- осигуряване на свой заместник в случаите, в които той отсъства от училището;
- осигуряване на заместник в случай на отсъстващ учител.

Управлението на училищното образование във Великобритания е пример за пълна децентрализация. След 1997 г. управлението на училищното образование е повлияно от конституционната реформа, която е свързана с реализирането на съществена децентрализация (във формата на деволуция) в управлението на Обединеното кралство.

3. Финансиране на образователната система

Финансирането на всички нива на образование се осигурява от Правителството чрез Департамента за образование и Министерството за бизнес, иновации и умения. Към Департамента има специализиран орган – Агенция за финансиране на образованието, чрез която то реализира тази своя функция.

Разходите за образование (от правителството и местните власти) като част от brutния вътрешен продукт за 2012/2013 г. е 5,5%, срещу 5,6% за 2011/2012 г. Забелязва се понижение в сравнение с 2010 г., когато за образованието са отделени 6,2%. То се дължи на намаляване средствата за висше образование.

В общия бюджет за образование местните власти участват с 57%, а централната власт – с 43%.

Разпределението на средствата по образователни равнища за 2012/2013 г. е следното: предучилищни заведения – 5%, начални училища – 30%, средни училища – 42%, висше образование – 16%⁸⁶.

Чрез Агенцията за финансиране на образованието правителството подпомага местните власти за финансиране на почасовото предучилищно образование и училищата за средно образование, които те поддържат.

4. Структура на образователната система

Структурата на образователната система във Великобритания включва: предучилищно образование, начално, средно и поната-тъшно образование и висше образование. Задължителното образование започва на 5-годишна възраст (за Северна Ирландия – 4-годишна възраст).

Горната възраст на задължителното образование е до 16 г. Законът за образование (1998 г., 2002 г.) разделя задължителното образование на четири ключови нива: ключово ниво 1 – 5–7 години; ключово ниво 2 – 7–11 години; ключово ниво 3 – 11–14 години, ключово ниво 4 – 14–16 години. Законът за образованието и уменията от 2008 г. включва разпоредби за увеличаване на задължителното образование до 17 г. през 2013 г. и до 18 г. през 2015 г. (виж Схема № 5).

Таблица № 14. *Образователни равнища, нива и класове*

Обр. равнище	Ключово ниво	Класове	Възраст	ISCED
Предучилищно	Фундаментално ниво		3 – 5	0
Начално	Ключово ниво 1	1 – 2	5 – 7	1
Начално	Ключово ниво 2	3 – 6	7 – 11	1
Средно	Ключово ниво 3	7 – 9	11 – 14	2
Средно	Ключово ниво 4	10 – 11	14 – 16	3
Средно		12 – 13	16 – 18/9	3

⁸⁶ Education and Training Statistics for the United Kingdom: 2013. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/255083/v01-2013.pdf (последно влизане 26.11.2014).

Предучилищно образование

Образованието в предучилищна възраст се осъществява в държавни детски градини, предучилищни групи и приемни класове в началните училища. Освен държавна, съществува и частна мрежа от детски заведения.

Предучилищното образование не е задължително. Законът за образование от 2002 г. определя местните власти като изцяло отговорни за образованието на децата преди постъпването им в училище.

От септември 2010 г. 3-годишните и 4-годишните има право на 15 часа безплатна детска градина в продължение на 38 седмици. Децата от три месеца до три години са предимно в частния сектор. За тази възраст има осигурени безплатни градини и групи за деца със специални образователни потребности.

Със Закона за детската грижа от 2006 г. е приета нова рамка, с която се определят параметрите на качествено предучилищно образование за децата от раждането до 5-годишна възраст (the Early Years Foundation Stage). Тя определя стандартите, на които предучилищните заведения трябва да отговарят, за да осигурят качествено и безопасно образование, както и нивото на учене и развитие, което децата следва да демонстрират като готовност за училище.

Програмата определя седем области на учене и развитие, които са взаимосвързани. Три от тях са основни – комуникация и език, физическо, лично, социално и емоционално развитие, и четири специфични, в които основните се проявяват – грамотност, математика, разбиране на света, изкуства и дизайн.

Според Департамента за образованието 96% от 3–4-годишните деца посещават безплатни предучилищни заведения. По видове детските заведения се разпределят така – 32% детски класове към началните училища; 27% детски градини; 38% частни заведения; 2% независими училища.

Средният брой на деца спрямо един учител в държавните детски заведения е 17,5⁸⁷.

---

⁸⁷ Данните са за 2012/2013 г.

Начално образование

Началното образование е задължително и с продължителност 6 години. Децата постъпват в началното училище след навършени 5 години. Тенденция е голям процент от 4-годишните да посещават подготвителни класове към началните училища.

Началното образование покрива първите две ключови нива от задължителното образование.

Обикновено училищата предлагат обучение или само за първо ключово ниво (*infant school*), или само за второ ключово ниво (*junior school*). Много малък е броят на училища, в които се предлага обучение в три ключови нива – от 5 до 16 години.

Отговорни за функционирането, поддържането и финансирането на началните училища са местните власти. Училищата са предимно общински, но има и такива открити от фондации или църкви. Съществуват и т. нар. независими училища, които не се финансират от местните власти, а изцяло от такси.

Основният принцип на началното образование е, че то трябва да осигури балансирана и на широка основа учебна програма, която е подходяща за възрастта, способностите и наклонностите на учениците. Тази учебна програма следва да подпомогне тяхното цялостно развитие.

Всички държавно финансирани училища са задължени да спазват Националната учебна програма. Тя определя минимума от знания, умения и компетенции за всеки клас по всеки учебен предмет. Училищата са свободни да надграждат над този минимум.

Учебните дисциплини на ключови нива 1 и 2 са английски език, математика, наука, дизайн и технологии, информационни и комуникационни технологии, история, география, музика, изкуство и дизайн, физическа култура. Религия се изучава в целия период на задължителното образование, но ако родителите желаят, могат да отпишат детето си от тези учебни часове.

В унисон със съвременните образователни изисквания, свързани с ученето през целия живот, шест ключови умения са вградени в Националната програма. Това са комуникация, използване на чис-

лата, информационни технологии, екипна работа, подобряване на собственото учене и постижения, решаване на проблеми.

В края на първото ключово ниво има задължително оценяване по английски език (четене, писане, говорене, слушане), математика и наука. Оценката включва резултата от външното оценяване с помощта на тест и текущото оценяване от учителя. На това ниво оценката на учителя има по-голяма тежест.

В края на второто ключово ниво, което съвпада с края на началното образование, се провежда задължително оценяване по английски език и математика. Началното образование не се завършва със сертификат.

Общият брой на началните училища във Великобритания е 21 069. В сравнение с 1990/91 г. те са по-малко с 3065. За 2010 г. 100% от децата посещават начални училища. Средният брой на учениците спрямо един учител за 2013 г. е 20,5. В независимите училища той е сравнително по-малък – 8 ученика на един учител.

В държавните училища 27,6% от учениците са от различни малцинствени групи, а за 17,5% английският не е майчин език⁸⁸.

Учебната година е в периода от 1 септември до 31 август. Местните власти определят разпределението на учебното и неучебното време. Обикновено учебната година е разделена на три срока – есенен, зимен и пролетен. Сроковете се разделят от едноседмични ваканции. Регламентираните ваканции са лятна – шест седмици през юли и август, и две до три седмици ваканция около Коледа и Великден.

Средно образование

Според Закона за образованието от 1996 г. средното образование се дели на долна средна степен – 3 години (11–14-годишните) и горна средна степен – 3 години (14–16-годишните). От гледна точка

---

⁸⁸ Department of Education. Statistical First Reseal. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/207670/Main_text-_SFR21_2013.pdf (последно влизане 26.12.2014).

на Националната учебна програма това са съответно ключово ниво 3 и ключово ниво 4.

Всички училища, финансирани от държавата, са задължени да спазват Националната учебна програма.

Училищата за средно образование са:

- *поддържани училища* (maintained schools) – финансират се от централното правителство чрез местните власти. Към този вид училища спадат и училища, които се финансират от държавата, но ползват терен или сгради на фондации;
- *академии* – финансират се директно от централното правителство;
- *свободни* (независими) училища – нов вид училища, създадени по предложение на местните власти, но са независими от тях, и се финансират директно от централното правителство.

По-голямата част от училищата са от вида „обединени училища“, които не правят подбор на учениците по способности и резултати от обучението. Училищата, които продължават да селектират на входа учениците си, са т. нар. граматически училища и академии.

Средни училища, които не правят подбор на входа

Поддържани училища

Всички училища, които се финансират от централното правителство чрез местните власти, се наричат поддържани училища. Такива са общинските училища; училища, които са върху земя или ползват сгради на фондации; доброволно контролирани и подпомагани училища; училища, създадени от религиозни общности.

Поддържаните училища са задължени да организират обучение на основата на Националната учебна програма, която осигурява широка общообразователна подготовка и стандарти за постижения. Над нея се надграждат базисна учебна програма и „местна“ учебна програма. Първата включва часове по религиозно образование, полово образование, професионално ориентиране и други учебни предмети, определени от училището. Втората дава възмож-

ност на училищата да отговорят на потребностите на учениците от съответния регион, като включва часове по лично и социално развитие, здравно и икономическо образование. За учениците от горна средна степен може да се включи обучение за усвояване на професия.

През 1994 г. се финансира проект „Програма специализирани училища“, от който се възползват много поддържани училища. Проектът започва със специализация на училищата в технологиите. Постепенно той се разширява със специализация на училища по 10 учебни предмета. Проектът вече е приключил, но директорите са получили правото да запазят облика на училището и да го развиват.

Академии

Академиите са училища за средно образование, които се финансират директно от централното правителство. Съгласно Закона за академиите от 2010 г. контролът върху тези училища се осъществява от Службата за образователни стандарти към правителството, а не от местната администрация. Броят на академиите расте ежегодно, като за 2013 г. те са 53% от всички училища за средно образование. Тези училища имат по-голяма свобода в сравнение с предходните по отношение на организацията и учебната програма. Те имат право да не се съобразяват с Националната учебна програма, но са задължени да осигурят духовно, нравствено, естетическо, умствено и физическо развитие на учениците и да ги подготвят за възможностите и отговорностите на бъдещия им живот.

В учебната програма на академиите задължително се включват учебните предмети английски език, математика, природни науки, религиозно образование. Останалите учебни предмети, които се изучават, са съобразени с нуждите, интересите и потребностите на учениците.

Разновидности на академиите са университетските технически колежи или техническите академии и студио-училищата. Те могат да се причислят към групата на т. нар. свободни училища.

През януари 2014 г. 57% от държавно финансираните училища са академии. В сравнение с 2013 г. те са се увеличили с 3%. В тези училища се обучават 2 милиона и 400 хиляди ученици, което е 29% от всички ученици на Великобритания. Броят им е нараснал в сравнение с 2013 г.⁸⁹

Университетските технически колежи са училища с висок престиж, които осигуряват професионално образование за 500 до 800 ученици на възраст от 14 до 19 г. Те предлагат редовно обучение, което се води по учебна програма, която включва специални и общообразователни учебни предмети. Специализацията е в областите инженерни науки, технологии, здравеопазване. Тези училища се спонсорират от местни университети и фирми и в тях се обучават бъдещите инженери, лекари и специалисти в областта на технологиите. До момента броят на техническите академии е 30, като до 2016 г. се очаква да бъдат открити още 20.

Училищата-студио са нов тип училища⁹⁰, които са малки академии за не повече от 300 ученика. Те са предназначени за ученици на възраст от 14 до 19 г. Създадени са с цел професионалното образование да се случва в реална работна среда. За тази цел училищата работят в много тясно сътрудничество с предприятията, като учениците, които са над 16 г., получават заплащане от фирмата за труда, който полагат по време на професионалното обучение. Учебната програма включва общообразователни и професионални учебни предмети. Завършилите могат да постъпят в университет, други училища за понататъшно образование или да бъдат наети на работа. До 2014 г. училищата-студио са около 50.

---

⁸⁹ Department of Education. Statistical First Release. Schools, pupils and their characteristics: January, 2014. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/335176/2014_SPC_SFR_Text_v101.pdf (последно влизане на 28.11.2014).

⁹⁰ Първото училище-студио е открито през 2010 г.

Средни училища, които правят подбор на входа

Граматически училища

Граматическите училища са най-старите и престижни училища във Великобритания. След приемането на Националната учебна програма настъпват съществени промени в образователната система. Днес тези училища са вид поддържани училища, на които по закон⁹¹ след 1998 г. е разрешено да продължават да приемат ученици от 11 до 19 г. след провеждане на селекция, на основата на академичните способности (11+). Не се разрешава откриването на нови граматически училища, а родителите на учениците от съответен район могат да инициират допитване дали да продължи политиката на селекция на дадено граматическо училище.

Формалните характеристики на граматическите училища днес са, че те приличат на академиите (71% от всички средни училища), диференцирани са по пол (74%) и са с продължителност 6 години (100%).

Много интересна е динамиката на броя на граматическите училища. През 1947 г. те са 1207, за да достигнат до 150 през 1989 г. От 2014 г. техният брой е 163. В тези училища се обучават 5% от учениците.

Граматическите училища, ако са със статут на поддържани училища, следват Националната учебна програма и надграждат над нея. Ако са със статут на академия, имат по-голяма независимост⁹². По традиция те са известни с високото качество на образованието, което предлагат, и подготовката им за университетите.

Департаментът по образование не определя структурата на учебната година и учебния ден. Тези правомощия са делегирани на местните власти и училищните управи.

Относно началото и края на учебния ден и продължителността на учебните часове решение вземат училищата.

---

⁹¹ School Standards and Framework Act (1998, чл. 104) и Education and Inspections Act (2006, чл. 39).

⁹² За 2014 г. 135 граматически училища са се превърнали в академии.

Съгласно закона „Education Regulations“ (1999) продължителността на учебната година за поддържаните училища трябва да бъде 190 дни – от 1 септември до 31 август. Академиите са свободни да вземат самостоятелно решение.

70% от средните и 30 % от началните училища определят сами структурата на учебната година – срокове и ваканции. Местните администрации правят това за общинските училища, общинските специални училища, доброволните училища.

Оценяване на постиженията

В края на ключово ниво 3 и 4 се извършва задължително заключително оценяване. В края на ключово ниво 3 то се организира от учителите, а в края на ключово ниво 4 има външно оценяване. След успешно вземане на изпитите се получава общ сертификат за академична (General Certificate of Secondary Education) или професионална квалификация.

В края на ниво 3 учителите в поддържаните училища са задължени да оценят учениците по трите основни учебни предмета – английски език, математика и природни науки. Резултатите се съобщават на Агенцията за образователни стандарти и тестване към Департамента по образование. Те са описани съобразно осемте нива за постижения, разработени в Националната учебна програма. Средното ниво, което се очаква да бъде покрито от най-голям процент ученици, е ниво 5 и ниво 6. Учениците, които покриват ниво 8, се определят като надарени.

В края на ниво 4 оценяването на учениците е чрез сертификата за академични постижения (GCSE) или професионална квалификация. Тези, които не са подготвени да се явят на тези изпити, се оценяват само от учителите.

Няма точно определен брой изпити, които трябва да се вземат. Всяко училище, според своя учебен план, взема съответното решение. Например за диплома за средно образование (English Baccalaureate) изпитите са по английски език, математика, история, география, науки, компютърни науки, чужди езици. Относно сертифици-

ката за академични постижения възможните учебни предмети, по които учениците могат да държат изпити, са 50 плюс. Оценяването става на основата на буквена скала от А до G. В дипломите се записва по кои учебни предмети ученикът е покрил изискванията на сертификата за академични постижения.

От 2005 г. учителите са задължени да пишат характеристики за всеки ученик и да информират поне веднъж годишно родителите. В тях се записват постиженията на ученика по всеки учебен предмет, резултатите от външното оценяване, общото развитие на ученика, родителските срещи, отсъствията на учениците, резултатите от изпитите за академични постижения и професионална квалификация (за 16-годишни ученици).

Шестите класове

След навършване на 16 г. учениците могат да продължат образованието си до 18–19 г. Голяма част от тях го правят. Както беше написано по-горе, след 2015 г. в Англия задължителното образование ще бъде до 18 години. Формите на образование на това ниво са разнообразни – редовно обучение, задочно обучение в комбинация с упражняване на професия на работното място, чиракуване.

В съдържателен план се дават две възможности – общообразователен профил за придобиване на Общ сертификат за образование (напреднало ниво) (GCE⁹³ A level) и професионален профил (бизнес и инженерни науки) за придобиване на сертификата (BTEC⁹⁴). И двата сертификата дават право за продължаване на образованието във висши учебни заведения. По-голям брой ученици продължават в общообразователния профил.

Обучение в шестите класове се организира в училищата за средно образование, колежите, университетските технически колежи, училищата-студио, академиите.

---

⁹³ General Certificate of Education

⁹⁴ Business and Technician Education Council

Учениците избират три или четири учебни дисциплини с теоретичен или приложен характер и в края на шестите класове преминават през външно оценяване за получаване на съответния сертификат. Сертификатите не се издават от училището, а от национален орган. Това е пътят към висшето образование.

Висше образование

Законът за понататъшното и висшето образование от 1992 г. премахва делението на университети и политехники. Всички те са част от единна система за висше образование, която се подчинява на едни и същи принципи на финансиране и акредитиране. Висшите учебни заведения са автономни, независими организации, които се различават много по размер, история, цели и специалности.

Във Великобритания системата на висшето образование е на много високо ниво. Тази репутация се поддържа както от традицията, така и от националните органи, които контролират и регулират системата⁹⁵.

В кралството има 160 висши учебни заведения, които имат разрешение да дават образователни и научни степени. Това са всички университети и някои колежи, като пълният им списък е в сайта на Департамента по образование⁹⁶. Освен тях има още стоици колежи и други институции, които нямат това право, но могат да провеждат пълен курс на обучение, което впоследствие се валидира чрез университетите и колежаите, посочени в списъка.

Преди 2005 г. само институциите, които са давали образователна и научна степен, са имали право да се наричат университети. След 2005 г. има промяна в изискванията. Те включват обучение само по образователна степен и минимум 4000 студенти редовно обучение. Институциите, които имат по-малко на брой студенти от посочения, могат да се наричат „университетски колежи“.

---

⁹⁵ Quality Assurance Agency (QAA)

⁹⁶ Recognised Body – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/317522/recognised-bodies.pdf (последно влизане на 04.12.2014).

Според националната квалификационна рамка на Великобритания нивата, които тази степен обхваща, са от 4. до 8. Нива 4 и 5 са за придобиване на диплом за професионална квалификация след средно образование. Бакалавърската степен е ниво 6. Тя е с продължителност 3 години при редовно обучение. Възможните квалификации, които се получават, са бакалавър по изкуствата, бакалавър по наука, бакалавър по образование. Магистърската степен е ниво 7. Тя е с продължителност една година след бакалавърската степен. Завършилите получават сертификат с квалификация магистър по философия, магистър по латински, магистър в областта на изследването, магистър по изкуство, магистър по наука. Докторската степен е ниво 7 и е с продължителност 3 години редовно обучение. Квалификациите са доктор по философия, доктор по образование, доктор по психология, доктор по инженерни науки, доктор по бизнес администрация.

Традиционно университетите на Великобритания са сред най-добрите в света. В ранглистата на световните университети за 2014–2015 г., разработена от Thomson Reuters⁹⁷, има 11 университета сред първите 100. Това са University of Oxford (3)⁹⁸, University of Cambridge (5), Imperial College London (9), University College London (UCL) (22), London School of Economics and Political Science (LSE) (34), University of Edinburgh (36), King’s College London (40), University of Manchester (52), University of Bristol (74), Durham University (83), University of Glasgow (94).

ИЗВОДИ

1. Два ключови документа определят съвременната визия на училищното образование днес – Законът за образователната форма от 1988 г. и „Националните учебни цели“ (1998).

---

⁹⁷ The World University Rankings – <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking>, (последно влизане 30.09.2014).

⁹⁸ Мястото на университета в ранглистата.

2. Основната цел на образованието е осигуряване на балансирано и на широка основа образование, което дава равни шансове на всички ученици за успех в обучението и живота.

3. По характер управлението на образованието е пълна децентрализация.

4. Разходите за образование като част от БВП за 2012/2013 г. са 5,5%, което е под средното за страните от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие.

5. Структурния модел на училищно образование е 6+, във варианта 6+3+3.

6. След въвеждането на задължителните „Национални учебни цели“ настъпват съществени реформи в училищата за средно образование. По-голямата част от тях са от вида „обединени училища“. Броят на традиционно най-престижните за Великобритания граматически училища намалява всяка година. Създават се нов вид училища за средно образование – академии и училища-студио.

7. Великобритания е сред страните с най-много университети в списъка на стоте най-добри, което е доказателство за традиционно високото ниво на предлаганото висше образование.

Образователната система на ЯПОНИЯ

1. Цели на образователната система

Съвременната японска образователна система е организирана на основата на Конституцията на страната, приета през 1946 г., и образователния закон от 1947 г., преработен през 2006 г.

Според алинея 26 от Конституцията всички хора имат равни възможности да получат образование, което да кореспондира с техните способности. Не се налагат ограничения на основата на раса, вероизповедание, пол, социален статус, икономическо положение и семеен произход. Отговорни за образованието на подрастващите са техните родители и настойници. Държавата и местните администрации вземат мерки за финансово подпомагане на онези, които по икономически причини преждевременно напускат училище.

Основният образователен закон (1947) определя целта на образователната система в духа на Конституцията, а именно да подпомага цялостното развитие на личността; да възпитава народ, здрав духом и телом, който обича истината и справедливостта, почита индивидуалните ценности, уважава труда, има дълбоко чувство за отговорност и е закърмен с независим дух като строител на мирна държава и общество.

Настъпването на новото хилядолетие изправя Япония пред нови личностни и социални предизвикателства, които не могат да бъдат решени от основния образователен закон от 1947 г. Управляващите образованието отчитат необходимостта от неговото допълнение и изменение. През март 2003 г. Централният съвет по образование (Central Council for Education) написва доклада „Модал-

ност на основния закон за образование и основен промоционален план за образование, което съответства на новото време“ („Modality of the Fundamental Law of Education and Basic Promotional Plan for Education Befitting to the new Times“), в който са формулирани новите цели на японската образователна система:

- възпитаване на хора с независим ум и търсеци личностно развитие;
- възпитаване на отзивчиви хора, които се радват на добро здраве;
- възпитаване на хора, които да се превърнат в творчески лидери във века на познанието;
- възпитаване на хора с гражданско съзнание, които ще вземат активно участие във формирането на държава и общество, съответстващи на 21. век;
- възпитаване на японския народ на основата на националните традиции и култура за живот в глобализацията се свят⁹⁹.

На основата на доклада от 2003 г., през 2006 г. е направена преработка на Основния образователен закон (1947). В член 1 на преработения основен закон (2006) е посочена целта на образованието на Япония днес, а именно – образованието трябва да се стреми към цялостно личностно развитие и възпитание на гражданите, които да са здрави тялом и духом и да формират качества, необходими им за изграждането на една мирна и демократична държава и общество.

За да постигне тази цел, образованието трябва:

- да насърчава нагласа към усвояване на всестранно знание и култура, към търсене на истината, към възпитаване на богата чувствителност и нравственост, заедно с развитието на физически здраво тяло;
- да развива способностите на индивидите, да култивира творческото им начало, да насърчава автономен и независим дух, да се формира отношение към стойността на труда, като се поставя акцент върху връзката кариера и живот;

---

⁹⁹ World data on education, V. Ed. 2003/04. Japan.

- да формира отношение, което цени справедливостта, отговорността, равенството между мъжете и жените, взаимното уважение и сътрудничество, и активно да допринесе за изграждането и развитието на обществото;
- да изгражда отношение на уважение към живота, грижа за природата и съпричастност към опазване на околната среда;
- да възпитава уважение към националните традиции и култура, любов към родината и родното място, зачитане на другите държави и желание да допринесе за световния мир и развитие на международната общност¹⁰⁰.

В основния образователен закон от 1947 г. са формулирани четири национални образователни принципа, които продължават и до днес да детерминират националната образователна система:

1. Равни възможности за образование.
2. Девет години задължително образование.
3. Съвместно обучение на момчета и момичета.
4. Забрана за политическо образование¹⁰¹.

Допълнението към основния образователен закон от 2003 г. премахва принципа за съвместно обучение на момчета и момичета, защото на практика такова разделение в съвременната японска образователна система вече не се наблюдава.

2. Образователни приоритети

Образователната политика на Япония в края на 20. и началото на 21. век се разработва на основата на задълбочен анализ на международните тенденции в развитието на обществото и националните проблеми по отношение на подрастващите.

---

¹⁰⁰ World Data on Education, VII Ed. 2010/11. Japan. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Japan.pdf (последно влизане на 19.11.2014).

¹⁰¹ Japanese Education Since 1945: A Documentary Study Edited by Edward R. Beauchamp and James M. Vardaman. NY, M. E. Sharpe, 1994.

В доклад на Националния съвет за реформа в образованието (National Council on Educational Reform) се отчитат влиянието, което оказват на образованието края на Студената война между Изтока и Запада, глобализацията на икономиката, революцията в информационните и комуникационните технологии. С много тревога се отбелязва, че в японското общество се наблюдават сериозни социални проблеми, сред които най-тревожни са младежката пресъпнатост и детското насилие. В училищата преобладава т. нар. феномен „разруха на класа”.

През март 2000 г. министър председателят на Япония създава Национална комисия за реформа в образованието (National Commission of Educational Reform), която на основата на обширна дискусия трябва да обобщи мненията и предложенията относно промени и реформи в образованието. Докладът на комисията е публикуван на 22 декември 2000 г. Комисията предлага 17 приоритета за промени в образователната система, обобщени в четири групи:

1. Възпитаване на японски народ със силно чувство за човечност/хуманност:

- да се разбере от всички, че основите на възпитанието се поставят в семейството;
- училището не трябва да се колебае да преподава нравственост;
- обществените служби трябва да функционират по отношение на всички ученици;
- да се изследва поведението на учениците, които причиняват неприятности в училище;
- децата да се предпазват от вредна информация.

2. Развиване таланта на всеки и формиране на творчески личности:

- подобряване на стандартизираното образование и създаване на образователна система, която развива индивидуалността;
- преодоляване на механичното учене и разнообразяване на входните изпити за университетите;

- стимулиране на образователните и изследователските функции на университетите с цел да се формират лидери във всички области;
- въвеждане на система, която да поощрява учене, съответстващо на изискванията на университетите;
- подпомагане на образователна система, която да възпитава възгледи за професионална кариера.

3. Създаване на нови училища, съответстващи на новия век:

- създаване на система, в която усилията на учителите се оценяват и награждават;
- стимулиране създаването на училища, които да се ползват с доверието на обществото;
- въвеждане на нова управленска организация в училищата и училищните бордове;
- създаване на училища, в които преподаването е разбираемо и ефективно за децата;
- поощряване създаването на нов тип училища (напр. общностни училища).

4. Изготвяне на план за подпомагане на образованието и разработване на основен образователен закон:

- разработване на план за всеобща подкрепа на образователните мерки;
- приемане на основен закон, който да отговаря на новия век¹⁰².

На базата на този доклад на 25 януари 2001 г. Министерство на образованието, културата, спорта, науката и технологиите (MEXT) разпространява „План за образователна реформа за 21. век” („Education Reform Plan for the 21st Century“), който очертава седем стратегически пункта на образователната реформа, свързани с качеството на обучението, подготовката на учители, възпитанието на японските ученици, средата за учене, създаването на университети от световна величина и др.

---

¹⁰² Report By The National Commission On Educational Reform. – <http://www.kantei.go.jp/foreign/education/report/report.html> (последно влизане на 19.11.2014).

През януари 2006 г. министърът на образованието Косака анонсира план за образователната реформа „Качествено образование за всички деца“ („An enriched education for all children“), чиято цел е формиране на здрави и емоционално обогатени хора, които ще могат да живеят в една международна общност. Планът включва следните четири направления:

- реструктуриране на образованието за новата ера;
- качествено образование, което подпомага вродените таланти;
- създаване на среда, която подпомага образованието;
- повишаване на образователните функции на семействата и общностите¹⁰³.

3. Управление на образователната система

Япония е от групата на страните с централизирано управление на образователната система.

Национално ниво

Върховен управленски орган е *Министерството на образованието, културата, спорта, науката и технологиите (MEXT)*. В структурата на Министерството има три дирекции, които отговарят за образованието – дирекция „Учене през целия живот“, дирекция „Начално и средно образование“ и дирекция „Висше образование“, към която е и отделът за частните висши училища.

Към структурата на Министерството са Националният институт за образователна политика, Националният институт за наука и технологии, Японската академия, Националната комисия за ЮНЕСКО.

Министерството разработва и провежда държавната политика в образователната сфера. То е отговорно за планирането, координирането, развитието и подобряването на образованието на всички

---

¹⁰³ World Data on Education, VI Ed. 2010/11. Japan. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/ASIA_and_the_PACIFIC/Japan/Japan.pdf (последно влизане на 19.11.2014).

нива. С неговото разрешение се откриват държавни и частни образователни институции, върху които то упражнява контрол и осигурява педагогическа, административна и финансова помощ.

Министерството изисква от местните администрации да разработват предложения за подобряване на образованието в техните райони. То притежава властта да коригира местната образователна политика, ако сметне, че съществуват нарушения на закона, което затруднява постигането на целите.

Министерството управлява и ръководи всички университети, младши колежи, технически колежи, младежки домове, музеи, галерии.

Нивата на управление на образователната система в Япония съответстват на административното ѝ деление. В страната има 47 префектури (То-До-Фу-Кен) и много общини към тях.

Регионално ниво

В рамките на префектурата за управлението на образованието, науката и културата отговаря *Префектурен съвет по образование*. Той се състои от петима души, които се назначават от губернатора на префектурата със съгласието на Събранието на префектурата (губернаторът и членовете на събранието на префектурата се избират от народа). Мандатът на Префектурния съвет е четири години. Съветът назначава главен администратор, който се одобрява от Министъра на образованието.

Основните функции на Префектурния съвета по образование са:

- администрира и управлява следните префектурни образователни институции – училища за горна средна степен, училища за деца със специални образователни потребности, музеи, държавни библиотеки, центрове за учене през целия живот, центрове за изследване на образованието;
- ръководи и подпомага дейностите за социално образование, физическо възпитание и спорт;
- насърчава културните дейности и съдейства за опазване на културните ценности;

- одобрява откриването и закриването на общински детски градини, обединени средни училища, училища за горна средна степен, училища за деца със специални образователни потребности;
- издава сертификати за учителска правоспособност;
- назначава и освобождава учителите от всички образователни степени на територията на префектурата.

Губернаторът на префектурата също има определена власт и отговорност по отношение на образованието. Неговите функции включват:

- администриране и управление на префектурните университети и младши колежи;
- даване на разрешение за откриване на частни детски градини, начални училища, училища за долна и горна средна степен, обединени средни училища, специални училища и осигурява тяхното общо ръководство и подпомагане;
- координиране и изпълнение на бюджета по въпроси, които са под юрисдикцията на префектурния съвет по образованието, както и придобиване и разпореждане с префектурната образователна собственост.¹⁰⁴

Общинско ниво

На общинско ниво образованието се ръководи от *Префектурен общински съвет*. Той се състои от петима членове, които се назначават от кмета със съгласието на Събранието на общината за период от четири години. Общинският съвет назначава общински главен администратор. Основните функции на Общинския съвет по отношение на образованието са:

- управление и ръководство предимно на началните училища и училищата за долна средна степен;
- одобряване на учебниците по предложен от Министерството (МЕХТ) списък, които ще се използват в началните училища и училищата за долна средна степен;

---

¹⁰⁴ Пак там.

- прави предложение пред Префектурния съвет по образование за назначаване на учители;
- ръководене на квалификацията на учителите.

Общинските университети и младши колежи се контролират и ръководят от кмета на общината. Той подготвя и проекта за необходимото финансиране на образователните институции на неговата територия¹⁰⁵.

Вътрешно управление

Вътрешното управление на училищата се реализира от много стеснен административен състав – директор и един помощник директор. Функциите на директора са ограничени. Той одобрява учебната програма на училището, ръководи учителите и взема ежедневни решения, свързани с дейността на училището.

4. Финансиране на образователната система

Отговорност за финансовото осигуряване на държавното образование имат националното правителство, префектурата и общината. Те финансират тези образователни институции, които управляват и контролират. Използват се и фондове, натрупани от данъци и други такси.

От 2010 г. са премахнати таксите за обучение в горната степен на средното образование. Правителството отпуска по 100 долара за всеки ученик, записан в училище. Ако тази сума е недостатъчна, учениците трябва да покрият останалите средства. При условие, че учениците са от нискодоходни семейства, правителството отпуска за тях по 200 долара.

Разходите, които правителството прави относно образованието, са насочени за подпомагане на образователната реформа, за

---

¹⁰⁵ Center for Educational Benchmarking. Japan – <http://www.ncee.org/programs-affiliates/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/japan-overview/japan-system-and-school-organization/> (последно влизане 19.11.2014).

научни изследвания и развитие на технологиите, за популяризиране на спорта и културата, за заплати на учителите в държавните начални училища, за развитие на образователните услуги, за дотиране на частните училища и програмата за образователни заеми. Тези разходи могат да бъдат разделени на две категории:

1. Разходи за държавни училища, университети и други държавни институции.
2. Дотации за образованието в префектурите и общините, на частните училища и на други образователни институции.

В периода след 2000 г. бюджетът на Министерството на образованието, културата, спорта, науката и технологиите постепенно намалява. За 2003 г. финансовите средства, отделени за образованието, са 6 трилиона и 322 милиарда японски йени, за 2005 г. – 5 трилиона и 733 милиарда японски йени, за 2010 г. – 5 трилиона 281 милиарда и 7 милиона японски йени. Това е съответно 7,7% (2003 г.), 7% (2005 г.) и 6% (2010 г.) от общия бюджет на страната.

Бюджетът за образование, като процент от БВП, намалява в периода 2004 – 2008 г. съответно от 3,66% до 3,42%. Но през 2010 г. той е увеличен на 3,78%.

Бюджетът за образование в публичния сектор като процент от БВП е по-малък от средното за Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР). Общите разходи за образование на един ученик, като се прибави и частно финансиране (като процент от БВП на глава от населението през 2008 г. в основното и средното образование), възлиза на 33,6%, което надхвърля средните стойности за ОИСР от 16,5%.

За 2010 г. най-голям процент от финансовите средства Министерството отделя за задължителното образование (28,5%), следват университетите (20,7%), науката и технологиите (15,3%), центровете за учене през целия живот, културата и спорта (9%), частните университети (7,9%) и др.¹⁰⁶ В сравнение с предходни години незначително се увеличава финансирането на центровете за учене през

---

¹⁰⁶ Education at a Glance 2013. Country Note: Japan. – http://www.oecd.org/edu/Japan_EAG2013%20Country%20Note.pdf (последно влизане 19.11.2014).

целия живот и на частните университети. Останалите три показателя намаляват.

Разходите, които правителството отделя за образованието, са само половината от всички финансови средства, които са предназначени за него. Например за 2006 г. публичните разходи за образование са 23 трилиона 122 милиарда и 988 милиона японски йени. Тяхното процентно разпределение по източници на финансиране е: държавни източници – 43,9%; префектури и общини – 56,1%¹⁰⁷.

Всеки от източниците на финансиране (държавата, префектурата, общината и собствените средства) има различен дял във финансирането на отделните образователни степени и институции. Детските градини се финансират предимно от местната управа (47,8%) и събраните такси (50,8%), задължителното образование – от местната управа (69,9%) и държавата (28%), горна средна степен – от местната управа (79,6%) и държавата (19,7%), висше образование – от държавата (41,6%) и събрани такси (51,6%)¹⁰⁸.

В Япония съществува добре работеща система от организации, които отпускат стипендии и заеми за обучение. Заемите са два вида – безлихвени заеми и заеми с лихва. Обикновено безлихвените заеми се отпускат на ученици от горна средна степен или на студенти от нискодоходни семейства, но с добри резултати в обучението. Не всички, които са подали молба, получават заеми. Директорът на учебното заведение класира учащите се.

5. Структура на образователната система

Съвременната структура на японската образователна система е въведена със Закона за образованието от 1947 г. Най-забележителната промяна, направена с този закон, е унифицирането и ра-

---

¹⁰⁷ The Development of Education in Japan 2005-2008. National Report of Japan. MEXT. October, 2008. – http://www.ibe.unesco.org/National_Reports/ICE_2008/japan_NR08.pdf (последно влизане 19.11.2014).

¹⁰⁸ Данните са за 2002 г. и са включени таксите за горна средна степен, които от 2010 г. отпадат.

ционализирането на цялата система – от детската градина до университета. Въведени са следните степени и видове училища:

- детска градина – за деца на възраст между 3 и 6 години;
- елементарно училище – с продължителност 6 години, за ученици на възраст между 6 и 12 години;
- долна степен на средното образование – с продължителност 3 години, за ученици на възраст между 12 и 15 години;
- горна степен на средното училище – с продължителност 3 или 4 години, за ученици на възраст между 15 и 18 (19) години.
- висши училища – университети, младши колежи, технически и професионални колежи.

Задължителното образование в Япония е девет години и е въведено след 1947 г. То включва 6 години елементарно училище и 3 години долна степен на средното училище (виж Схема № 6).

Предучилищно образование

В Япония има два вида детски заведения. Първите са детските градини (*yochien*), които са на подчинение на Министерството на образованието, културата, спорта, науката и технологиите, а вторите са т. нар. центрове за детски надзор (*hoikusho*), които са в компетенциите на Министерството на здравеопазването, труда и социалните грижи. В централните за детски надзор се приемат с предимство деца на работещи майки, бременни жени или на майки с новородени деца.

През последните години се наблюдава намаляване броя на детските градини и повишаване броя на централите за детски надзор. Определени демографски и икономически фактори са причина за това, а именно намаляване на раждаемостта, повишаване на възрастта за встъпване в брак, нарастване броя на работещите майки.

Съществува възможност и за домашни детски центрове, които обаче трябва да бъдат акредитирани от правителството.

Тези детски заведения не са задължителни. Повечето от половината са частни. В тях могат да се записват деца на възраст от 3

до 5 години. Процентът на децата, които преминават през институциите за предучилищно образование, постепенно нараства. Ако през 1991 г. 49% от децата са посещавали различните видове детски градини, то през 2011 г. процентът вече е 87¹⁰⁹.

В съвременната образователна политика на Япония предучилищната възраст се възприема като решаващ период, през който се изграждат основите за ученето през целия живот. Това е причината вниманието да бъде насочено към създаване на условия за качествено предучилищно образование за всички деца. Основните задачи на Министерството на образованието (MEXT) са в следните насоки:

- осъвременяване на учебната програма за детските градини;
- облекчаване на икономическата тежест за родителите и наставниците;
- увеличаване подкрепата за семействата с деца в предучилищна възраст.

Основната цел на предучилищните заведения е отглеждането на децата в такава учебно-възпитателна среда, която да стимулира тяхното учене и да допринесе за физическото и интелектуалното им развитие. Учебната програма за предучилищно образование е въведена през 1990 г. и последно актуализирана през 2008 г. Тя се разработва или за две години (4–5-годишни) или за три (3-, 4-, 5-годишни) и подпомага реализирането на целите в пет сфери на развитие – здраве, човешки взаимоотношения, среда, език и чувства. Основният метод на образование е играта.

Учебната година е с продължителност от 39 седмици, а всеки учебен ден има по четири часа¹¹⁰.

---

¹⁰⁹ UNESCO. Institute for Statistics. Japan. – <http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=3920&regioncode=40515&SPSLanguage=EN> (последно влизане на 19.11.2014).

¹¹⁰ The Development of Education in Japan 2005–2008. National Report of Japan. MEXT...

Начално образование

Елементарното училище (shogakko) е за деца от 6 до 12 години. То е първата степен на задължителното образование.

Според националните стандарти образованието в елементарните училища трябва да помогне на децата да усвоят основни знания и умения и да формира съзнание за пълноценен социален живот като личности и членове на обществото. На основата на взаимоотношенията с другите да развият пълноценно своята човешка природа и индивидуалност.

Учебните предмети, които се изучават, са японски език (1. – 6. кл.), социални науки (3. – 6. кл.), математика (1. – 6. кл.), наука (3. – 6. кл.), околна среда (1. – 2. кл.), музика (1. – 6. кл.), рисуване и ръчна работа (1. – 6. кл.), физическо възпитание (1. – 6. кл.), нравствено възпитание (1. – 6. кл.), домакинство (5. – 6. кл.), специализирани дейности (1. – 6. кл.), часове по интегративно обучение (3. – 6. кл.) и чужд език (5. – 6. кл.).

Постиженията на учениците се оценяват на основата на критерии, приети от всяко училище. Изборът на методи и форми на оценяване се прави от учителите, но най-много са използвани тестовете, поместени в учебниците след края на всяка тема. В тази образователна степен учениците преминават от клас в клас автоматично.

Външно оценяване на постиженията на учениците се провежда от 2007 г. В елементарното училище се оценяват учениците от 5. и 6. клас по учебните предмети японски, социални науки, математика и наука.

Учебната година в Япония започва на 1 април. Тя е разделена на три срока. Между сроковете има ваканции, като най-дълга е тази през лятото (август). От 2002 г. е въведена петдневна учебна седмица. Това води до намаляване на годишния хорариум от часове по всеки учебен предмет. Учебният час е с продължителност 45 минути. Организацията на обучението е на целодневен режим. Учебният ден започва обикновено в 8,30 ч. и приключва в 15,50 ч.

През 2005 г. общият брой на елементарните училища е 13 949, а през 2009 г. той е 22 258. По-голямата част от тях са общински, 74 са държавни и 210 частни¹¹¹.

В статистиката за 2009 г. е посочено, че в тези училища има 7 063 606 ученика, обучавани от 419 518 учители, от които 263 469 са жени. Отношението учител:ученик е 1:16,8. Обхватът на учениците в елементарните училища от 1950 г. досега е почти 100%¹¹².

Средно образование

Долна средна степен

Долната степен на средното училище е с продължителност 3 години и е част от задължителното образование, като почти 100% (99%) от японците я завършват.

Преработеният през 2006 г. образователен закон определя следните цели на долната средна степен:

1. Да се продължат образователните цели на елементарното училище, като се адаптират към по-горната степен и се формират качества, които са необходими на индивидите като членове на японската нация и общество.
2. Да се развива способността за избор на бъдеща кариера, която се основава на адекватно познаване на професиите и квалификациите, необходими в обществото, и да се възпитава отношение към ценността на труда и характера.
3. Да подпомагат социалните дейности в и извън училище и да се развива способност да се правят справедливи присъди и да се контролират чувствата.

Училищата за долна средна степен през 2005 г. са 11 035. Всички ученици, завършили елементарното училище, продължават образованието си в долната средна степен (за 2003 г. – 99,98%).

---

¹¹¹ World Data on Education, VII Ed. 2010/11. Japan. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Japan.pdf (последно влизане на 19.11.2014).

¹¹² Пак там.

Учебните предмети, които се изучават, са японски език, математика, социални науки, наука, музика, изобразително изкуство, здравно и физическо възпитание, икономика и домакинство, нравствено възпитание, специализирани дейности, часове по избор, часове за интегративно обучение, чужд език.

В долна средна степен външно оценяване се провежда в края на всеки клас по учебните предмети японски, социални науки, математика, наука и чужд език. Тестовете се разработват и анализират от Националния институт за изследване на образователната политика (The National Institute for Educational Policy Research (NIER)).

Годишният хорариум от часове по всеки учебен предмет се определя от Министерството на образованието. От 2012 г. общият брой часове за една година е 1015 часа, а на седмица – 29 часа. В сравнение с 2008 г. натовареността на учениците се увеличава с 35 часа, които са за сметка на увеличаване хорариума на часовете по чужд език, часовете по интегративно обучение и физическо възпитание. Учебният час е с продължителност 50 минути.

През 2009 г. броят на училищата за долна средна степен е 10 864, от които 745 са частни и 75 държавни. Броят на учениците е 3 600 323, обучавани от 250 771 учителя. Съотношението учител: ученик е 1:14,3.

Горна степен на средното училище

В средата на 90-те години на 20. век Министерството на образованието (MEXT) инициира процес на реформа в горната средна степен. Основен принцип на реформата е демократизиране на достъпа до тези видове училища и предлаганите възможности за образование в тях. Основните промени включват: усъвършенстване на приема чрез напълно премахване на входните изпити или адаптирането им съобразно района на училището; въвеждане на интегриран профил на обучение и създаване на нов тип училища – училище с продължителност на обучението 6 години (3 години долна средна степен и 3 години горна средна степен), обединено средно училище и кооперативно средно училище.

Все още преобладават училища, които предлагат обучение само в горната средна степен. За 2003 г. те са 5450 срещу 16 обединени училища.

Приемът в училищата за горна средна степен, които са под ръководството на префектурите или общините, става на основата на тест, който се подготвя съответно от Префектурния съвет по образование или Общинския съвет по образование и препоръки за ученика, направени от училището за долна средна степен.

Курсовете на обучение, които предлагат училищата за горна средна степен, могат да се класифицират по форма и по съдържание.

Според формата на обучение те се делят на редовни, задочни (вечерни) и кореспондентски. Редовните са с продължителност 3 години, а задочните и кореспондентските – 3 и повече години.

Според съдържанието те са общообразователни, специализирани и интегрирани. Общообразователният профил дава подготовка, която е необходима за постъпване във висшите училища или за постъпване на работа, но без специализирана професионална подготовка.

Специализираният профил е ориентиран към осигуряване на професионално или друго специализирано образование за тези, които са избрали определена професионална сфера за кариерно развитие. Той е разделен на направления – селско стопанство, промишленост, търговия, риболов, икономика, социални грижи, математика, физическо възпитание, музика, изобразително изкуство, английски език и др.

Интегрираният профил е открит през 1994 г. Той предлага изучаването на широк спектър от учебни предмети както от общообразователния, така и от специализирания. Целта му е максимално да се задоволят разнообразните интереси и способности на учениците.

Предпочитанията на учениците по отношение на отделните профили е както следва:

1. Общообразователен профил – 72,93%.

2. Специализиран профил – 24,8% (промишленост – 8,2%, търговия – 6,9%).

3. Интегриран профил – 4, 5%¹¹³.

За да завърши горна средна степен, ученикът трябва да получи 74 или повече кредити (един кредит се дава за изпълнени 35 учебни часа, като един учебен час е с продължителност 50 минути) в зависимост от училището. Учениците, които са записани в специализирания профил, трябва да получат 30 кредита по професионалните и специализираните учебни предмети.

Според статистиката за 2003 г. 96,1% от завършилите задължителното образование продължават в горната степен на средните училища.

В Япония има 5183 училища за горна средна степен, от които 1321 са частни, а 16 – държавни (2009 г.). В тях се обучават 3 347 311 ученика от 239 342 учителя, от които само 69 198 са жени. Отношението учител:ученик е 1:14. В Япония има и 42 обединени училища, с 20 544 ученика и 1576 учителя.¹¹⁴

Други училища за горна средна степен и за след средно образование

а) Смесени училища

Тези училища са предимно частни и предлагат обучение по широк спектър от професионални направления, например счетоводство, технически науки, медицински грижи, домакинство, хигиена, социални грижи и др. Обучението в тях е с продължителност от 3 месеца до 1, 2 или 3 години. От кандидатите се изисква да имат завършена или долна или горна степен на средното образование.

През последните години тези училища се оформят като институции за след средно образование, в които се усвояват умения за трудова дейност в ежедневиия живот. Това води до намаляване на техния брой, както и на учещите в тях. Например за 1991 г. те са наброявали 3400, а през 2003 г. – 1955.

---

¹¹³ World Data on Education, VII Ed. 2010/11. Japan...

¹¹⁴ Пак там.

б) Специализирани подготвителни училища

Този вид училища са създадени през 1976 г. Те са много популярни сред японците. Предлагат системни образователни програми – общообразователни и професионални, като по-популярни са тези с тясна професионална насоченост. В тях се обучават предимно мъже.

От специализираните подготвителни училища се изисква да имат записани не по-малко от 40 ученика и да предлагат обучение с продължителност не по-малко от 1 година, с не по-малко от 800 учебни часа.

Предлаганите курсове могат да бъдат разделени на три категории:

1. Курсове, които покриват горната степен на средното училище и изискват завършено задължително образование.
2. Курсове, които изискват завършена горна степен на средното училище.
3. Общи курсове, които изискват определена академична подготовка.

Тези училища, които покриват горна средна степен, се наричат специализирани подготвителни училища за горна средна степен, а тези, които предлагат курсове за след средно образование – специализирани подготвителни колежи.

От 1999 г. Министерството на образованието (MEXT) предоставя възможност на завършилите специализирани подготвителни колежи при определени изисквания да се преместят в университетите.

За 2003 г. броят на специализираните подготвителни училища е 3439, като обучаващите се в тях са с пъти повече от тези в останалите учебни заведения за висше образование, с изключение на университетите.

Висше образование

Образователните институции за висше образование са университетите (daigaku), младшите колежи (tanki-daigaku), техническите

и професионалните колежи (koto-senmongakko). Над 44% от завършилите горна средна степен продължават образованието си в някои от тези учебни заведения.

Университетите са най-престижните висши учебни заведения, в които студентите получават висококачествена научна подготовка. Приемните изпити са под формата на тестове, които се организират от Национален център за кандидатстване в университетите (National Centre for University Entrance). Под внимание се взема и успехът от дипломата за горна средна степен. Отскоро в някои университети се допуска прием на студенти, които имат препоръки от директора на училището, в което са завършили горна средна степен.

Най-предпочитаните специалности са социалните (37,7%), следват инженерните (17,3%) и хуманитарните (16,2%).

Университетите предлагат три степени на обучение. Първата е с продължителност четири години и дава завършено висше образование. Втората се надгражда над нея и е ориентирана към задълбочаване на теоретичната и професионалната подготовка на студентите. Предлагат се три програми: магистърска с продължителност 2 години; докторска – 5 години (за медици, стоматолози, ветеринари) и професионална – 2 или 3 години. Третата, докторската, е 3 години.

През 2005 г. в Япония има 726 университета, от които 553 са частни, останалите – държавни и местни. Най-предпочитани, но и най-трудно достъпни, са 7 университета, сред които тези в Токио и Киото.

Младшите колежи организират обучение, ориентирано към специализирана професионална подготовка, с продължителност 2 или 3 години. В тези учебни заведения се влиза след завършена горна степен на средното образование и полагането на приемни изпити.

По-големият процент учещи се са жени (87,1%), а най-предпочитани са педагогическите специалности (29,6%).

Завършилите младши колежи могат да продължат образованието си в университетите за придобиване на бакалавърска степен. Общият брой на младшите колежи е 488, като 89,3% от тях са частни.

Техническите и професионални колежи са висши учебни заведения, открити през 1962 г. с цел специализирана професионална подготовка в областта на техническите и технологичните науки. В тях се влиза след завършена долна степен на средното образование.

Висшето образование в Япония става все по-привлекателно за младите хора. Ако през 1993 г. 41% от завършилите гимназия продължават образованието си в колеж или университет, през 2010 г. той се е увеличил на 51,1%, а през 2012 г. – на 61,5%. По данни за същата годината 13,4% от завършилите бакалавърска степен в университетите продължават в магистърски и докторски програми.

През последните години на институциите за висше образование в Япония е дадена по-голяма автономия. Тази промяна се отразява върху подобряване на качеството на предлаганото обучение в тях и увеличаване броя на чуждестранните студенти.

Според световната класация на университетите за 2014–2015 г. сред първите 200 университета са Токийският университет (23), Университетът в Кийото (59), Токийският университет по технологии (141), Университетът на Осака (157), Университетът в Тохоку (165)¹¹⁵.

ИЗВОДИ

1. Традиционно целите на образователната система в Япония имат подчертано възпитателен характер. Те са насочени към цялостното и хармонично развитие на личността, като съществено място се отделя на нравственото формиране. Новост в приоритетите на страната е създаването на образователна среда, която да развива индивидуалността на всеки.

2. Управлението на страната е традиционно централизирано.

---

¹¹⁵ The World University Ranking...

3. Публичните разходи за образование, като част от brutния вътрешен продукт, са между 3 и 4%, което е много под средното за страните от ОИСР. Причината е, че висшето образование е на частно финансиране.

4. Структурният модел на училищното образование е британско-американски във варианта 6+3+3/4.

5. Япония е сред страните с най-висок процент завършили средно образование. За 2011 г. той е 96%, което е много над средния процент за страните от ОИСР. Тя е на трето място след Словения и Финландия.

Образователна система на КАНАДА

1. Цели на образователната система

Канада е федерация, която включва 10 провинции – Алберта, Британска Колумбия, Манитоба, Ню Брансуик, Нюфаундленд и Лабрадор, Нова Скотия, Онтарио, о-в Принц Едуард, Квебек и Саскатчеуан и три територии – Северозападни територии, Нунавит и Юкон. Член 93 от Конституцията (1982 г.) на страната, известна преди това като Законна Британска Северна Америка (1867), признава правото на провинциите да създават закони, които уреждат образованието на тяхната територия. По отношение на самостоятелните територии правителството им делегира същите права. Съблюдавайки тези правомощия, всяка от тези административно-териториални единици има собствена образователна структура и образователни институции.

Следователно в страната съществуват образователни системи, които отразяват както културните традиции на заселниците, основали всяка провинция, така и съответните исторически, географски и народностни особености.

Образователната политика в канадските провинции и територии е обединена около три социални и образователни ценности, които детерминират отношението на канадците към общественото образование:

- равен достъп на всеки до образование – ако в миналото тази ценност е била свързана с превръщането на общественото образование в достъпно за малките населени групи, разпръснати из цялата страна, то съвременният ѝ прочит е ориен-

тиран към разрушаване на пречките, свързани с езика, пола, физическите и психическите отклонения;

- равни образователни условия за всеки – местожителството не трябва да влияе върху качеството и възможността за избор на учебна програма;
- културен плурализъм – една ценност в образователната политика, която настъпва след 1970 г., когато се популяризира идеята за мултикултурализма¹¹⁶.

Общите цели на тази многолика образователна система могат да се дефинират така:

- умствено възпитание – формиране и развитие на интелекта;
- професионална подготовка;
- морално и гражданско възпитание и развитие;
- индивидуално развитие¹¹⁷.

2. Образователни приоритети

Бързите темпове в развитието на обществото в края на 20. и началото на 21. век засягат всички социални системи на една от най-развитите страни в света – Канада. Глобализацията, развитието и разпространението на информационните и комуникационните технологии, притокът на емигранти в страната след падането на Берлинската стена, миграцията към големите градски центрове, промяната на пазара на труда са сред основните фактори, които определят нейната образователна политика и съответно приоритетите в тази област.

Новата обществена реалност изисква:

- реструктуриране на управлението на образованието;
- реформи във финансирането на образователната система;
- обновяване на учебната програма;

---

¹¹⁶ Fleming, T. Review and Commentary on Schooling in Canada 1993. A report to the UNESCO International Seminar on Curriculum and Decentralization, Santiago, Chile, 3-5.

¹¹⁷ Пак там.

- развитие в ранна детска възраст;
- разработване на механизми за оценяване постиженията на учениците;
- използване на информационните и комуникационните технологии на всички нива;
- реализиране на по-тесни връзки между училището и пазара на труда;
- повишаване качеството на образованието.

Преструктуриране в управлението на образованието

В началото на 1990 г. правителствата са принудени да намалят бюджета за образование и да търсят начини за повишаване на неговото качество и ефективност. С цел да се редуцират административните разходи се сливат отдели, повишават се техните задължения, като отговорностите им се разпростират върху повече от една образователна степен.

Много провинции и територии намаляват училищните бордове и комисии. Те разработват стратегии, чрез които повишават отговорността на всички управленски органи пред родителите и данъкоплатците по отношение на изразходваните парични средства и създаването на условия за постигане на високо качество на обучението.

Реформи във финансирането на образователната система

След 2000 г. правителствата започват отново да реинвестират конкретно в образованието за сметка на административните разходи. Възстановяват се някои от спрените преди плащания, като приоритетни са подобряването на материалната база, развитието на децата, техническото и професионалното образование и средното образование. Някои провинции стопират повишаването на таксите за средното образование.

Обновяване на учебната програма

Промените в учебната програма са ориентирани към създаването на по-добри условия за подготовка на учениците за информационното общество. Езиците, математиката, природните науки и технологията се определят като ядрото на учебната програма.

Развитие в ранна детска възраст

Отговорните за образованието определят ранното детство като инвестиция в бъдещето както на отделния човек, така и на страната като цяло. Федералното правителство и правителствата на отделните провинции и територии одобряват инициатива, подкрепяща развитието в ранна детска възраст, която цели: грижа за здравето по време на бременност, раждането и ранното осигуряване на качествено отглеждане и възпитание. Провинция Квебек има приета програма за развитие на децата на нейната територия.

Разработване на механизми за оценяване постиженията на учениците

През последните години правителствата се чувстват отговорни да информират учениците, родителите и данъкоплатците за резултатите, постигнати от образователните институции и администрации. За тази цел всички администрации разработват стратегии и програми за оценяване на ученическите постижения.

Използване на информационните и комуникационните технологии на всички нива

В края на миналия век Канада поставя пред себе си амбициозната цел да осигури достъп до Интернет на всички училища. През 1999 г. тази цел е постигната. Новата цел е повишаване уменията на учениците за работа с ИКТ и осигуряване на високоскоростен интернет за всички ученици.

Реализиране на по-тесни връзки между училището и пазара на труда

Това налага промяна в професионалното и техническото образование, програмите за усвояване на занаят, професионалното ориентиране и съвместните образователни програми. Поставя се акцент върху разработването на програми за сътрудничество между средното образование и индустрията с цел учениците да усвоят необходимите им умения. Засилва се ролята на браншовите програми, които имат отношение към вземането на решения в сферата на професионалното обучение и квалификация. Информационните и комуникационните технологии се възприемат като ефективно средство за достъп до обучаващи програми.

Повишаване качеството на образованието

Подобряване на ученическите постижения и подготовката за новия информационен век изисква подобряване качеството на обучението. То се свързва не само с обновяване на учебната програма и разработването на стратегии за оценяване на постиженията, но и с осигуряване на добре подготвен и квалифициран учителски състав¹¹⁸.

3. Управление на образователната система

Характерът на управление на образователната система е прекъсната децентрализация. Към федералното правителство няма министерство на образованието. Според Конституцията от 1987 г. отговорността за всички степени на образование се поема от провинциите и териториите.

---

¹¹⁸ Canada. World Data on Education. 6th edition, 2006/07. – от http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/NORTH_AMERICA/Canada/Canada.pdf (последно влизане на 9.11.2014).

Ниво на провинциите и териториите

Всяка провинция и територия има *Министерство* или *департамент по образование*, което се ръководи от министър. В 9 от провинциите и териториите има по две министерства: едното за началното и средното образование, а другото – за понататъшното образование (виж Таблица № 15).

Министърът на образованието се посочва от министър-председателя на провинцията, като функциите и правомощията му са подробно описани в нормативните актове, регулиращи образованието в съответната област.

Министерствата на образованието осигуряват административното и финансовото управление на образованието и подпомагат училищата в реализирането на техните функции. Те са отговорни за образованието на всички граждани на тяхната територия и разработват необходимата рамка – съставяне на учебни планове, издаване на учебници, контролиране на учителската правоспособност и издаването на учителските дипломи, отпускане на допълнително финансиране, акредитиране на училищата – която да създаде оптимални условия за висококачествено образование.

През 1967 г. министерствата на образованието на отделните провинции и територии се обединяват в *Съвет на министерствата на образованието* (Council of Ministers of Education, Canada – CMEC), който е със статут на междуправителствена организация. Тя е възприемана като форум, на който се обсъждат политически проблеми, като механизъм, чрез който се предприемат действия, проекти и инициативи в области от взаимен интерес, като средство за връзка между федералното правителство и отделните министерства, като инструмент, чрез който да се представят образователните интереси на провинциите и териториите в международен план.

Дейността на Съвета е много разнопосочна, а именно:

- представяне на провинциите и териториите пред международни образователни институции и участие на техните инициативи;

**Таблица № 15. Наименования на министерствата на образованието
към декември 2014**

Провинция, територия	Наименование на министерството/-та
Алберта	1. Образование на Алберта 2. Иновации и висше образование на Алберта
Британска Колумбия	1. Министерство на образованието 2. Министерство на висшето образование, иновациите и технологиите
Манитоба	Министерство на образованието и висшето обучение
Ню Брансуик	1. Департамент на образование и развитие в ранна детска възраст 2. Департамент за следсредно образование, квалификация и труд
Нюфаундленд и Лабрадор	1. Департамент на образование и развитие в ранна детска възраст 2. Департамент на висше образование и умения
Нова Скотия	1. Департамент на образованието и развитието в ранна детска възраст 2. Департамент на труда и висшето образование
Онтарио	1. Министерство на образованието 2. Министерство на квалификацията, колежаите и университетите
о-в Принц Едуард	1. Департамент на образованието и развитието в ранна детска възраст 2. Департамент на иновациите и висшето образование
Квебек	1. Министерство на образованието, отбиха и спорта 2. Министерство на висшето образование, изследванията и науката
Саскатчеуан	1. Министерство на образованието 2. Министерство на висшето образование
Северозападни територии, и.	Департамент на образованието, културата и заетостта
Нунавит	Департамент на образованието
Юкон	Департамент на образованието

- съдействие за изпълнение задълженията на Канада по международните договори;
- събиране, класифициране и разпространение на полезна образователна информация;
- оценяване на уменията и компетенциите на канадските ученици;
- разработване и разпространение на образователните индикатори;
- финансиране на изследвания в областта на образователната статистика;
- администриране на национални програми относно официалния език в Канада;
- консултиране по много въпроси, отнасящи се до всички степени на образованието¹¹⁹.

Дейността на Съвета на министрите на образованието е насочена към постигане на известна унификация на образованието на национално ниво. За тази цел през 1989 г. той инициира Програмата „Индикатори за училищни постижения“ (School Achievement Indicators Programme (SAIP)), която е насочена към разработването и прилагането на национален инструмент за оценяване постиженията на учениците по четене, писане и математика. Тази програма естествено води след себе си и промени в учебните планове и програми по посока на тяхното унифициране за всички провинции и територии.

Заедно с Националната статистическа служба (Statistics Canada) Съветът създава Статистически център за образование (Canadian Education Statistics Council (CESC)), който има за цел да осигурява и разпространява сравними статистически данни от сферата на образованието.

Създаването на Съвета на министрите на образованието и неговата дейност отразяват тенденцията към известна централизация на образованието на национално ниво.

---

¹¹⁹ Council of Minister of Education, Canada – CMEC. – www.cmec.ca (последно влизане на 04.12.2014).

Местно ниво

Управлението на образованието на местно ниво се осъществява от *училищни съвети*. Членовете на този управленски орган се избират, а статутът им е регламентиран от местното законодателство. Обикновено техните права и задължения са еднакви за училищните съвети на територията на цяла Канада. Те определят местната образователна политика съобразно изискванията на съответното министерство на образованието, а именно поддържане на училищата, изпълнение на учебния план, назначаване на учители и подпомагане на педагогическия състав.

Решенията, които вземат, се отнасят до:

- планиране и разработване на приоритетите на образователната система съобразно потребностите на общността, наличните средства и утвърдената образователна практика;
- формулиране на целите на образованието и осигуряване на съвременно качество на образованието;
- оценяване управителя на училищния съвет;
- приемане на годишния бюджет за образование;
- разработване на административната политика съобразно целите на района;
- обмяна на информация с обществеността и педагогическите колективи от страна на областта;
- събиране на информация с цел вземане на обосновани решения;
- развиване на дейност за повишаване на образованието на населението в съответната област;
- участие в политически диспути по проблемите на образованието.

Броят на училищните съвети на територията на Канада варира в широки граници. Те са в зависимост от това дали областта осигурява съществуването на обособени или верски училища, както и наличието на езикови малцинства (английски/френски), които са с гарантирани права в местните управленски структури.

Училищните съвети на територията на една провинция са обединени в асоциация, а те от своя страна са обединени в Канадска асоциация на училищните съвети (Canadian School Boards Association¹²⁰). Тя е основана през 1923 г., представлява повече от 250 училищни съвети на територията на осем провинции и обслужва над три милиона ученици. Целите са насочени към:

- подпомагане развитието на училищните съвети и заздравяване на общественото образование на територията на Канада;
- разкриване ползата от демократичния избор на училищните съвети;
- защитаване на колективните интереси на провинциалните асоциации на училищните съвети пред федералното правителство или други национални организации.

Създаването на национални организации, занимаващи се с проблемите на образованието, като Съветът на министрите на образованието, Канадската асоциация на училищните съвети, не променят децентрализирания характер на управлението на образователната система в страната. Те обаче отразяват тенденцията към известна централизация и унификация на канадската образователна система.

4. Финансиране на образователната система

Картината на финансирането на образованието в Канада е много разнолика. Някои юрисдикции подпомагат частните училища, други не, някои допускат съществуването на местни такси, други ги ограничават напълно, някои договарят учителските заплати централно, други използват само местни механизми.

Обикновено началното и средното образование се финансират съвместно от провинциите и териториалните правителства и местните управи. Определена финансова подкрепа се получава и от

---

¹²⁰ Canadian School Boards Association – www.cdnsba.org (последно влизане на 04.12.2014).

федералното правителство и частните дарители. Дяловото им участие в бюджета за образование е разпределено така: провинциални и териториални правителства – 58%, местни управи – 16%, федерално правителство и частно участие – по 8%.

Бюджетът за образованието на всяка провинция и територия се ревизира ежегодно. Той осигурява финансирането на всеки училищен съвет, като взема под внимание броя на учениците, специалните потребности и района.

В началото на новия век провинциалните и териториалните правителства, отчитайки потребностите на новото време, започват политика на реинвестиране в образованието. Повишават се финансовите средства за подобряване на инфраструктурата, за стимулиране на предучилищното образование, за професионално и техническо образование и за висше образование.

Процентът, който се отделя за образованието в Канада от brutния вътрешен продукт през новия век, непрекъснато се увеличава. Ако през 2001–2002 г. той е бил 6,1%, то през 2009 г. е 6,7%. През 2011 г. процентът намалява на 5,6%. В сравнение с останалите страни до 2010 г. тя е над средното ниво за страните от ОИСР, но след това е малко под него.

За отделните територии и провинции процентът е различен. По данни за 2009 г. най-много финансови средства се отделят в Нунавит – 8,8%, о-в Принц Едуард – 8,6%, Нова Скотия – 8,3% и Юкон – 7,0%. Процентът, който се отделя за образованието в повечето провинции и територии на Канада от brutния вътрешен продукт, е по-висок както от средния за страната, така и от този на страните от ОИСР. Малко по-нисък е този процент само в Британска Колумбия (6,4%), Нюфаундленд и Лабрадор (5,9%), Саскатчуан (6,2%) и Алберта (5,5%).

Приблизително наполовина се разделят разходите за предучилищно, училищно и висше образование

5. Структура на образователната система

Структурите на образователните системи в десетте провинции и трите територии са много сходни, но заедно с това те отразяват и специфичните потребности, географските особености, историческото и културното наследство на населението, което обслужват.

Степените на образованието са четири – елементарно, средно, след средно и висше. Особеното тук е, че предучилищното образование не се включва, а образованието след 12. клас е разделено на след средно и висше (виж Схема № 7).

Ще разгледаме последователно отделните степени и видовете учебни заведения, като включим и предучилищното образование.

Предучилищно образование

Детска градина и подготвително (предучилищно) училище

Всички провинции и територии предлагат една година предварително обучение на 5-годишните деца преди постъпването им в първи клас. Квебек, Онтарио, Манитоба, Саскачеван и Алберта имат организирана подготовка и преди тази възраст. В повечето провинции и територии организираното предучилищно образование не е задължително. Изключение правят Нюфаундланд и Лабладор, Нова Скотия, Ню Брансуик, Принц Едуард Айланд.

Групите на детските градини се сформират към държавните, частните и федералните училища, като дневният им престой е различен – целодневен или полудневен.

Статистическите данни за детските градини са много малко. В годишниците се посочват данни за физическото, социалното и познавателно развитие на канадските деца, но не се посочва дали те са в резултат от организирана подготовка или на семейно възпитание. За 2010 г. 1% от 3-годишните, 48% от 4-годишните и 99% от 5-годишните посещават детски градини¹²¹.

---

¹²¹ Education at a Glance 2013. Canada – http://www.oecd.org/edu/Canada_EAG2013%20Country%20Note.pdf (последно влизане на 10.11.2014).

След края на 90-те години на 20. век подготовката на децата за училище се превръща в един от приоритетите на министерствата към провинциите и териториите. Разработват се специализирани програми за развитие в ранно детство и предучилищна възраст. Акцентът в тях се поставя върху здравето на децата и необходимото за училище ниво на социална и интелектуална зрялост. Такива програми са: „Здрави деца“ в територия Нортуест, „По-добро начало, по-добро бъдеще“ в провинция Квебек, „Early Years Challenge Fund“ в провинция Онтарио и др.¹²²

Начално образование

Елементарно училище

Според статистиката в Канада има приблизително 15 500 училища: 10 100 начални, 3400 средни, 2008 обединени начални и средни. Средно на училище се падат по 350 ученика.

Задължителното образование в Канада е различно за всяка провинция и територия, но най-често то е от 6 до 16-годишна възраст. В провинция Нюфаундланд и Лабрадор, Нова Скотия, Ню Брансуик, Принц Едуард Айланд, където е определена една година задължителна предучилищна подготовка, то започва от 5-годишна възраст.

Обучението в елементарното училище е с продължителност между 6 и 8 години. В седем провинции то е 6 години, в три – 8 години, в две – 7 години, в една – 5 години. Обикновено елементарното образование, което е с продължителност 6 години, се дели на две нива – първоначално (1. – 3. клас) и междинно (4. – 6. клас) ниво. В провинция Квебек то е разделено на 3 цикъла по 2 години.

Учебният план за елементарното училище се разработва на основата на три подхода – със строго фиксирани учебни предмети и хорариум от часове за всеки предмет, с гъвкаво и интегрирано

---

¹²² Canada. World Data on Education. 6th edition, 2006/07. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/NORTH_AMERICA/Canada/Canada.pdf (последно влизане на 9.11.2014).

съдържание и в комбинация от два подхода. Учебните предмети, които са ядро на всеки учебен план, са език, математика, наука, социални науки, изобразително изкуство, музика, личностни и социални умения. В някои провинции е включен и втори чужд език.

Характерно за елементарното училище в Канада е, че класовете не се повтарят, независимо от нивото на постижения на учениците. За да се компенсират изоставането, има възможност да се посещават постоянни учебни стаи, в които се провежда индивидуализирано обучение, или ресурсни центрове, функциониращи в рамките на училището.

Учениците имат минимум 5 часа на ден, средно 25 часа на седмица.

Данните за 2010 г. сочат 99% посещаване на елементарното училище от учениците на възраст 6–14 години.

Средно образование

Средни училища

В провинциите и териториите, където елементарното училище е с продължителност 6 години, средното училище е разделено на младша средна степен (7. – 9. клас) и старша средна степен (10. – 12. клас, за Квебек 11. клас).

Средните училища в Канада са от смесен тип. Те предлагат два типа програми – професионални и академични. Канадските средни училища предлагат и кратки учебни програми за придобиване на умения в определен занаят. Те са предназначени за ученици, които не искат специализирана професионална или академична подготовка.

Първите две години на средното училище се изучават по-голям брой задължителни учебни предмети, като избираемите са сравнително малко. В отделните провинции е възможно те да се различават, но обикновено включват първи език (английски, френски или местен), математика, естествени науки, изкуство, социални науки, физическо възпитание, религиозно или морално образование (там

където особеностите на провинцията позволява това). Тези учебни предмети се предлагат с различна степен на трудност и учениците имат възможност да избират.

Всички провинции и територии предлагат изучаването на втори чужд език (френски език за англоговорящите и английски език за френскоговорящите), домашна икономика, здравно образование, личностно и социално формиране, компютърни науки и въвеждане в технологията.

Последните две години на средното училище броят на задължителните предмети намалява за сметка на избираемите, които са в съответствие с избория от ученика профил. Учениците, избрали академичното направление, се подготвят за продължаване на образованието си в колежа и университетите.

В средните училища е въведена кредитна система. В по-голямата част от територията на Канада 1 кредит е равен на 25 учебни часа. Учениците предварително знаят колко кредита трябва да съберат, за да преминат към следващото ниво на обучение. Характерно за средните училища в Канада е, че напредъкът на учениците се измерва не чрез преминаването от клас в клас, а чрез постигнатото от ученика ниво на трудност по даден учебен предмет. Учениците не повтарят учебната година, а учебните предмети.

В Канада е въведено външно оценяване на постиженията на учениците. В някои провинции – Квебек, Алберта, Британска Колумбия – под ръководството на министъра на образованието се провеждат общи за провинцията изпити, в други – Нюфаундленд и Лабрадор – се провеждат стандартизирани тестове.

Диплома за средно образование получава ученик, който е преминал всички задължителни и избираеми предмети от направлението. Във всички провинции, с изключение на Квебек, тази диплома дава възможност да се продължи образованието в университет. Учениците от Квебек преминават през 2-годишен колеж преди да кандидатстват в университет.

Учебната година в Канада е с продължителност 185-200 учебни дни. Тя започва в началото на септември и завършва в края на

юни. Учебната седмица е 5-дневна, като на ден обикновено има 5-6 часа. Седмичната натовареност на учениците е между 25-27,5 учебни часа.

За 2011 г. 82% от 15–19-годишните са посещавали училище, а всеки 9 от 10 човека на възраст 25–64 години е завършил най-малко средно образование, което средно за страната е 89% от посочената възрастова група.

За отделните провинции данните са малко под или над средното за страната: Британска Колумбия – 92%, Онтарио – 91%, Алберта – 89%, Северозападни територии – 88%, Саскатчеуан и Юкон – 88%. С най-нисък процент е територия Нунавит – 54%.

Отпадането от училище е по различни причини – предпочитат да работят вместо да учат, по финансови причини, за момичетата ранна бременност или женитба.

В сравнение с данните за останалите страни от ОИСР (средно 75%) Канада е с много добър показател. В сравнение със страните от Г7 Канада е след Япония, Германия и Франция и на едно ниво със САЩ¹²³.

Висше образование

В Канада има 163 признати държавни и частни университети и 183 признати държавни колежи и институти, които предлагат бакалавърски програми. Съществуват и 68 оторизирани институции на ниво университет и 51 на ниво колеж, в които само отделни програми, които отговарят на провинциалните изисквания за качество на обучението, са одобрени. Професионалните или занаятчийските колежи са учебни заведения за следсредно образование. Програмите, които те предлагат, са ориентирани към придобиването на занаят, а не на висша образователна степен.

В университетите, университетските колежи и някои самостоятелни колежи се постъпва след успешно завършване на средното

---

¹²³ Education Indicators in Canada: An International Perspective, 2014. – <http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>, (последно влизане на 10.11.2014).

образование, с изключение на провинция Квебек. Учениците от тази провинция, ако искат да продължат образованието си в университет или колеж, трябва да учат допълнително две години, за да получат необходимата диплома (ceger). Много от университетите имат специални изисквания за зрелостниците, които ще обучават.

Университетските квалификационни степени се предлагат в три последователни нива – бакалавър, магистър, доктор. Бакалавърската степен се получава след 3 или 4 години редовно обучение, магистърската степен – 2 години след бакалавърската, докторската степен – от 3 до 5 години, включващо обучение и провеждане на научно изследване.

Обучението в университетите и университетските колежи е основно на английски език, но в много случаи се предлагат курсове на френски или друг език. В някои англоговорящи университети се разрешава на френскоговорящите студенти да си подготвят рефератите и да полагат изпитите си на френски език. Това е особено характерно за провинция Квебек, Ню Брунсуик, Нова Скотия, Онтарио, Манитова, Саскачеван, Алберта.

Канадското висше образование е отговорност на провинциите и териториите. Университетите са относително автономни. Много от университетите имат двукамерна управленска система, която включва борд на управителите, занимаващи се с политиката и финансирането, и сенат, отговарящ за учебната работа – учебни планове, степени, програми и т.н.. Предложенията на Сената се одобряват от Борда на управителите. В някои университети има и посредническо тяло, което дава мнения и съвети относно финансовите въпроси, университетските такси и нови обучаващи програми.

Значително по-зависими са колежите. Те се управляват от бордове, които в повечето случаи са назначени от управляващата администрация на провинцията или територията.

В Канада няма национален акредитационен орган, който да оценява университетите и програмите, които предлагат. Асоциацията на университетите и колежите в Канада, както и някои провинциални и регионални органи съблюдават за качеството на пред-

лаганото образование. Освен това бакалавърските, магистърските и докторските програми подлежат на оценка от много регулаторни агенции и професионални асоциации. В самите университети и колежи има изградени стройни системи за проверка и управление на качеството.

Данните от статистиката показват, че висшето образование в Канада става все по-популярно сред младите хора. Делът на възрастните между 25 и 64 години с висше образование (колеж или университет) е нараснал от 42% през 2001 г. на 51% през 2011 г. В сравнение с останалите страни от ОИСР този процент е най-висок. Освен това 60% от дипломираните се в университетите и колежите са жени.

Възрастните, които са завършили следсредно образование в колежи, търговски и професионални училища, университети, но с по-ниска образователна степен от бакалавърската, са 37%¹²⁴.

Осем канадски университета са сред 200 най-добри университета в света. Това са Университетът на Торонто (19), Университетът на Британска Колумбия (22), Университетът МакГил (28), Университетът МакМастър (28), Университетът на Алберта (100), Университетът на Монреал (104), Университетът на Кралицата (173)¹²⁵.

Най-предпочитаните специалности сред канадските младежи и девойки са обществените науки, психологията и правото, следвани от икономиката, мениджмънта, публичната администрация и образованието.

ИЗВОДИ

1. Основните приоритети на образователната система са свързани с реформи във всички аспекти – управление, финансиране, съдържание на образованието, оценяване на постиженията и интегрирането на технологиите.

---

¹²⁴ Пак там.

¹²⁵ The World University Ranking...

2. По характер управлението на образователната система на Канада е прекъсната децентрализация.

3. Процентът, който се отделя за образование като част от БВП, след 2010 г. намалява и е малко под средното за страните от ОИСР.

4. В страната няма единен структурен модел на училищното образование.

Образователната система на РУСИЯ

1. Цели на образователната система

За да бъде разбрана образователната система на една страна, трябва да се познаят принципите на образователната политика. В тях е фокусирана философската основа на изграждането и функционирането на системата, както и основните права и задължения на държавата по отношение образованието на гражданите и на гражданите по отношение на собственото си образование.

Принципите на образователната политика на Русия са формулирани в член 3 от закона „За образованието на Русия“¹²⁶:

1. Признаване на образованието за приоритет на държавата.
2. Право на образование на всеки гражданин. Не се допуска дискриминация в сферата на образованието.
3. Хуманен характер на образованието, приоритет на живота и здравето на човека, правата и свободите на личността, свободно развитие на личността, възпитание на самоуважение, трудолюбие, патриотизъм, гражданска отговорност, правна култура, загриженост към природата, рационално използване на природните ресурси.
4. Единство на образователното пространство на територията на Руската федерация, защита и развитие на етнокултурните особености и традиции на народите на Руската федерация в условията на многонационална държава.
5. Създаване на благоприятни условия за интеграция на системата на образование на Руската федерация със системите на обра-

---

¹²⁶ Федеральный закон „Об образовании в Российской Федерации“. – <http://www.edu.ru/abitur/act.30/index.php#stat3> (последно влизане на 17.11.2014).

зование на другите държави на равнопоставена и взаимноизгодна основа.

6. Светски характер на образованието в държавните и общинските институции, осъществяващи образователна дейност.

7. Свобода на избора за получаване на образование според способностите и потребностите на човека. Създаване на условия за самореализация на всеки, свободно развитие на неговите способности, включително предоставяне на право на избор на формите за получаване на образование, на формите на обучение, на организациите, предоставящи образование. Предоставяне свобода на педагогическите работници за избор на форми и методи на обучение и възпитание.

8. Обезпечаване на право на образование през целия живот в съответствие с потребностите на личността, адаптиране на системата на образование към равнището на подготовка, особеностите на развитие, способностите и интересите на човека.

9. Автономия на образователните институции, академични права и свободи на педагогическите работници и обучаващите се, предвидени в настоящия Федерален закон, информационна откритост и публична отчетност на образователните институции.

10. Демократичен характер на управлението на образованието, обезпечаване правата на педагогическите работници, обучаващите се, родителите на непълнолетните за участие в управлението на образователните организации.

11. Недопускане на ограничаването и отстраняването на конкуренцията в сферата на образование.

12. Съчетаване на държавното и договорното регулиране на отношенията в сферата на образованието.

В закона от 2013 г. няма точна формулировка на целите на образованието, но в член 12, който се отнася до образователните програми е записано: „Съдържанието на образованието трябва да съдейства за взаимното разбиране и сътрудничество между хората и народите, независимо от националната, етническата, религиозната и социалната принадлежност, да отчита разнообразието на

философските подходи, да способства за реализиране правата на обучаемите за свобода на избора на мнения и убеждения, да осигури развитие на способностите на всеки човек, да формира и развива неговата личност в съответствие с приетите в семейството и обществото духовно нравствени и социално-културни ценности¹²⁷.

В нормативните документи на Руската федерация образованието се възприема като един от факторите за икономическо, социално и личностно развитие. Според Националната доктрина за образованието в Руската федерация до 2025 г. образователната система следва да допринесе за:

- историческа приемственост между поколенията, съхранение, разпространение и развитие на националните култури;
- възпитание в приоритетите на Русия, граждани на правова, демократична, социална държава, управляваща правата и свободите на личността и притежаваща висока нравственост;
- разностранно и своевременно развитие на децата и младежите, формиране на навици за самообразование и саморазвитие на личността;
- формиране у децата и младежите на цялостно възприемане на света и съвременен научен светоглед, развитие на култура на междуетническите отношения;
- систематично обновяване на всички аспекти на образованието, които да отразяват измененията в сферата на културата, икономиката, науката, техниката и технологиите;
- непрекъснато образование през целия живот;
- многообразие на видовете учебни заведения и вариативност на образователните програми, които да обезпечат индивидуализацията на образованието;
- приемственост между равнищата и степените на образование;
- развиване на дистанционното обучение и създаване на програми за интегриране на информационните и комуникационните технологии в образованието;

---

¹²⁷ Пак там.

- академична мобилност на обучаваните;
- развиване на националните традиции в работата с надарени деца и младежи, участие на педагозите в научни изследвания;
- подготовка на високообразовани и висококвалифицирани специалисти, способни за професионално израстване и професионална мобилност в условията на информационното общество и развитие на нови наукоемки технологии;
- екологично възпитание.¹²⁸

2. Образователни приоритети

В края на 20. и началото на 21. век образованието се превръща в един от решаващите фактори за развитие на икономиката и обществото. В много страни се въвеждат образователни реформи, които да модернизират структурните и съдържателните аспекти на образователната система.

В „Концепцията за модернизация на образованието в Русия за периода до 2010 г.“ е отбелязано, че образованието играе съществена роля за международния престиж на Русия и запазването на нейното място в групата на развитите страни. В същия документ са начертани образователните приоритети пред страната до 2010 г.¹²⁹.

На 22 ноември 2012 г. правителството на Руската федерация приема държавна програма „Развитие на образованието“ за периода до 2020 г.. Целта на програмата е да се гарантира съответствие между качеството на руското образование с непрекъснато променящите се потребности на населението и перспективите в развитието на руското общество и икономика.

Според програмата основните приоритети пред образованието на Руската федерация са:

---

¹²⁸ Национална доктрина образование в Российской федерации. – <http://www.dvfu.ru/umu/zakrf/doktrin1.htm> (последно влизане 17.11.2014).

¹²⁹ Концепция модернизации российского образования на период до 2010 года. – http://www.edu.ru/db/mo/Data/d_02/393.html (последно влизане 17.11.2014).

1. Осигуряване на достъпно предучилищно образование.
2. Развиване обхвата на продължаващото образование чрез гъвкави и разнопосочни форми на обучение и специализация през целия живот.
3. Модернизация на системата на образование, насочена към по-голяма откритост и по-големи възможности за инициатива и активност от страна на бенифициентите на образователни услуги.
4. Укрепване на единното образователно пространство на Русия, което включва изравняване на образователните възможности на гражданите на Русия, независимо от региона, в който живеят, развитие на водещите университети във всички федерални области на Руската федерация, единна политика в сферата на съдържанието на образованието, разпространяване на най-добрите практики за регионално обучение за управление на всички региони на Русия¹³⁰.

Образователните приоритети на Русия не се различават от тези на повечето развити държави. И те са в сферата на равния достъп до образование, повишаване качеството на образованието и привлекателността на училищата за висше образование, повишаване на възможностите за ученето през целия живот.

Програмата ще се реализира на три етапа, като всеки един има приоритетна цел:

- 2013–2015 г. – създаване на условия за равен достъп до образование на всички образователни нива;
- 2016–2018 г. – осигуряване на ново качество и конкурентноспособност на руското образование;
- 2019–2020 г. – развитие обхвата на продължаващото образование, като вниманието се съсредоточи върху системата на услугите за допълнително образование¹³¹.

---

¹³⁰ Новая программа РФ „Развитие образования“ на 2013–2020 годы: цели, прогнозы и результаты реализации. – <http://nios.ru/node/9276> (последно влизане 17.11.2014).

¹³¹ Пак там.

3. Управление на образователната система

Руската федерация се състои от 83 административни единици (субекти на Руската федерация) с различна степен на автономност – републики, области, краища, окръзи и т. н..

За управлението на образователната система са отговорни федералните власти, държавните власти на съответните административни единици, общинските власти и директорите на съответните образователни институции.

Национално ниво

На федерално ниво от 2004 г. за образованието е отговорно *Министерството на образованието и науката*. Според Закона за образование от 2012 г. неговите правомощия са:

- разработване и прилагане на единна държавна политика в сферата на образованието;
- организация за предоставяне на висше образование, включително обезпечаване на държавни гаранции за реализация на правото за получаване на безплатно висше образование на конкурсна основа;
- организация за предоставяне на допълнително професионално образование във федералните държавни образователни институции;
- разработване, утвърждаване и реализация на държавни програми на Руската федерация, федерални целеви програми, реализация на международни програми в сферата на образованието;
- създаване, реорганизация и ликвидация на федерални образователни институции;
- утвърждаване на федерални образователни стандарти;
- лицензиране на образователните дейности – институции, осъществяващи образователна дейност по образователни програми за висше образование; федерални професионални образователни институции, реализиращи образователни

програми за средно професионално образование в сферата на отбраната, производство на продукти за отбраната, вътрешни работи, безопасност, ядрена енергетика, транспорт и комуникации, наукоемки производства; руски образователни институции в чужбина; чуждестранни образователни институции, осъществяващи образователна дейност на територията на Руската федерация.

- държавна акредитация и контрол на горепосочените образователни институции;
- създаване и поддържане на федерални информационни системи, федерални база данни в системата на образование;
- създаване и награждаване с държавни и ведомствени награди и почетни звания за работещите в системата на образованието;
- разработване на прогнози и изисквания към подготовката на кадри съобразно прогнозираните потребности на пазара на труда;
- гарантиране на система на мониторинг в системата на образование на федерално ниво;
- гарантиране на безплатно и достъпно общо и средно професионално образование¹³².

Федеративно ниво

Една част от правомощията на органите на държавната власт на Руската федерация се предават на органите на държавната власт на субектите на Руската федерация. Те са описани в член 7 от Закона:

- държавен контрол на образователните институции и на местните органи на самоуправление, които осъществяват управление в сферата на образование на съответната територия;

---

¹³² Федеральный закон „Об образовании в Российской Федерации“. – <http://www.edu.ru/abitur/act.30/index.php#stat3> (последно влизане на 17.11.2014).

- лицензиране на образователната дейност на институции, които осъществяват образователна дейност на територията на административната единица;
- държавна акредитация на образователната дейност на образователните институции на съответната територия;
- потвърждаване на документи за степен на образование и квалификация.

Регионално ниво

В член 8 са регламентирани правомощията на органите на държавната власт на субектите на Руската федерация:

- разработване и осъществяване на регионални програми за развитие на образованието, като се отчитат регионалните социално-икономически, екологични, демографски, етнокултурни и други особености на субектите на Руската федерация;
- откриване, реорганизиране и закриване на образователни институции;
- обезпечаване на държавните гаранции на правото за получаване на достъпно и безплатно образование – предучилищно и училищно образование и допълнително образование;
- организиране на общото образование в държавните образователни институции;
- финансово обезпечаване на предучилищното и училищното образование в акредитираните частни образователни институции;
- организация и предоставяне на достъпно и безплатно средно професионално образование;
- обезпечаване на общинските образователни институции с учебници и учебни помагала;
- осъществяване на мониторинг в системата на образование;
- предоставяне на психологопедагогическа, медицинска и социална помощ на обучаемите със специални образователни потребности.

Общинско ниво

Правомощията на общинските власти са в член 9 от Закона за образование:

- обезпечаване на достъпно и безплатно предучилищно, училищно и допълнително образование;
- откриване, реорганизиране и закриване на общински образователни институции, без тези за висше образование;
- поддържане на сградите на общинските образователни институции;
- водене на статистика на децата и учениците, които посещават детски градини и училища¹³³.

В закона за образованието от 2012 г. детайлно са описани управленските правомощия на институционалните власти в Руската федерация. Анализът им доказва децентрализирания характер на управлението на предучилищното и училищното образование. Русия се стреми да усъвършенства системата на децентрализация на управлението, като делегира управленски правомощия надолу по системата. Политиката в сферата на управлението е в унисон с демократичните процеси в образованието в световен план.

4. Финансиране на образователната система

Основните източници на финансиране на образователната система в Руската федерация са федерални, регионални и местни.

Финансирането на учебните заведения става на основата на федерални и местни финансови нормативи за обучението на един учещ се. Нов елемент от закона за образование от 1992 г. е държавното финансиране на недържавната система на образование. Недържавните образователни заведения получават държавно финансиране от момента на тяхната държавна акредитация. То не може да бъде по-малко от съответното финансиране за държавните и общинските образователни институции в съответния регион.

---

¹³³ Пак там.

В „Националната доктрина за образованието в Руската федерация до 2025 г.“ е направено предложение за поетапен разчет на финансовите средства за образование, което да доведе до реализиране на поставените цели:

- първи етап (2000 – 2003 г.) – 7% от брутният вътрешен продукт (БВП) да се отделя за образованието;
- втори етап (2004 – 2010 г.) – 8%;
- трети етап (2011 – 2025 г.) – 10%¹³⁴.

Специално внимание се отделя на повишаване дела на извън-бюджетните финансови източници – семейни бюджети, бюджети на предприятия и т. н..

За създаването на ефективни икономически механизми в системата на образованието в „Концепцията за модернизацията на образованието в Русия за периода до 2010 г.“ са предложени нови принципи и системи за финансиране:

- въвеждане на нормативно бюджетно финансиране на общо-то средно и начално професионално образование, като се обезпечи обучението по държавните образователни стандарти;
- разработване на диференцирани нормативи за бюджетно финансиране на висшето, а в перспективи и на средното професионално образование;
- създаване на система за държавно кредитиране, субсидиране на граждани от нискодоходни семейства и от отдалечени райони за получаване на професионално образование;
- отделяне на средства за развитие на образованието от бюджетите на всички нива;
- постигане на прозрачност в междубюджетните отношения в частта, която засяга финансовото обезпечаване на образованието;
- осигуряване на целево използване на средствата, отделени за образованието, от бюджета на всички нива;

---

¹³⁴ Национальная доктрина образования в Российской Федерации. – <http://www.dvfu.ru/umu/zakrf/doktrin1.htm> (последно влизане на 17.11.2014).

- стимулиране възможностите за многофункционално финансиране на професионалното образование;
- нормативноправно обезпечаване на икономическата самостоятелност на образователните заведения;
- последователно въвеждане на принципа на икономическата автономия на учебните заведения на основата на системата на държавното ковчежничество при отчитане на извънбюджетните средства;
- осигуряване на прозрачност във финансовата дейност на образователните заведения и повишаване на тяхната финансово-икономическа отговорност;
- създаване на условия за привличане на допълнителни средства за образователните заведения, в това число и на данъците;
- разширяване на допълнителни платени образователни услуги;
- поддържане на профилното учебно производство;
- предоставяне на възможности за използване на средствата на федералната програма за развитие на образованието за финансиране на програми за развитие на всички видове държавни и общински учебни заведения.
- новите принципи и системи на финансиране засягат основно проблема с разширяване финансовата автономност на учебните заведения и даване възможност за търсене на начини за самофинансиране на образователните заведения¹³⁵.

По данни за 2011 г. разходите за образование в Руската федерация като процент от общите държавни разходи е 11,2%, а като процент от БВП – 4,1%. Най-много финансови средства се отделят за училищното образование.

---

¹³⁵ Концепция модернизации российского образования на период до 2010 года. – http://www.edu.ru/db/mo/Data/d_02/393.html (последно влизане на 17.11.2014).

5. Структура на образователната система

Училищното образование в Руската федерация се разделя на общо образование, професионално образование, допълнително образование и професионално обучение (член 10). Общото образование има следните нива: предучилищно образование, начално общо образование, основно общо образование, средно общо образование (член 10). Със закон от 11 юни 2007 г. общото средно образование (до 11. клас) е определено като задължително¹³⁶ (виж Схема № 8).

Според член 63 от закона за образование от 2012 г. средното общо образование може да се завърши както в институциите, които предлагат образователни дейности, така и в семейството, а само средно образование – и във формата на самообразование. Образователните програми за предучилищно, начално, основно и средно образование реализират принципа за приемственост.

Предучилищно образование

Според възрастта на децата и акцентът на образователната програма има различни типове детски градини – детски градини за деца между 3–6/7 години; детски градини за много малки деца – от 2 месеца до 3 години, детски градини за деца на 5–7 години, комбинирани детски градини, детски градини за деца със специални образователни потребности, профилирани детски градини и детски центрове.

Целта на предучилищното образование е формиране на обща култура, развитие на физическите, интелектуалните, нравствените, естетическите и личностни качества, подготовка на детето за училище, съхраняване и укрепване на неговото здраве (член 64).

---

¹³⁶ Новый Федеральный закон „Об образовании в Российской Федерации“ и общее образование. – <http://xn--273-84d1f.xn-p1ai/publikatsii/novyy-federalnyy-zakon-ob-obrazovanii-v-rossiyskoy-federacii-i-obshchee-obrazovanie> (последно влизано на 17.11.2014).

Новост е признаването на предучилищното образование като ниво от общото образование. Това изисква разработване на държавни образователни стандарти, а не държавни образователни изисквания. Нововъведението е придружено с дискусия относно измеримостта и атестацията на децата. Независимо от това на 17 октомври 2013 г. излиза заповед на Министерство на образованието и науката, с която се утвърждават федерални държавни образователни стандарти за предучилищно образование. Те представляват съвкупност от задължителни изисквания към предучилищното образование в Руската федерация. Подробно са формулирани принципите, целите, задачите и изискванията към разработването на програми за предучилищно образование¹³⁷.

Системата на предучилищното образование в Русия има многогодишни традиции и е получила признание по целия свят. Тя продължава да се усъвършенства и развива, за да отговори все по-пълно на потребностите на децата и изискванията на техните родители. В близкото минало детските градини са работили по единна учебна програма, докато през последните години учителите имат възможност за избор. След утвърждаването на новия стандарт за предучилищно образование през 2013 г. предстои разработване на нови програми, които да отразят съвременните очаквания към предучилищното образование.

Новата програма на правителството за развитие на образованието в Руската федерация до 2020 г. планира следните конкретни промени: до 2016 г. да има места в детските градини за всички деца – да се премахне чакането за място; създаване на инфраструктура, която да подпомага ранното развитие на децата (0–3 години); във всички детски градини да бъдат въведени държавните образователни стандарти; 20 региона в Южна Русия да получат допълнителни субсидии за строителство на детски градини; на-

---

¹³⁷ „Об утвърждени федерального государственного образовательного стандарта дошкольного образования“. – <http://www.rg.ru/2013/11/25/doshk-standart-dok.html> (последно влизане 17.11.2014).

растване на броя на първокласниците, които демонстрират готовност за училище¹³⁸.

В периода 1988 – 1999 г. в Русия намалява раждаемостта, а това се отразява и върху броя на децата в детските заведения (54%). През последните години се наблюдава отново повишаване на процента на децата, обхванати в системата на предучилищното образование. Данните са: за 2004 г. – 56,7% посещаемост, а за 2009 г. – 58,4%¹³⁹.

Средно образование

Общо средно образование

То включва три степени – начално общо образование (4 г.), основно общо образование (5–6 г.) и средно общо образование (2 г.).

Начално общо образование. То е задължително за всички граждани на Руската федерация. Децата постъпват в училище на 6- или 7-годишна възраст. Около 20% правят това на 6 г. От учебната 2004/2005 г. се преминава към четири години начално общо образование.

Според закона за образованието от 2013 г. целта на началното общо образование е формиране на ученическата личност, развитие на индивидуалните способности, положителна мотивация и умения в обучаващите дейности – овладяване на четенето, писането, смятането, на основни навици за учене, на елементарно теоретично мислене, най-прости умения за самоконтрол, култура на поведението и речта, основи на личната хигиена и здравословен начин на живот¹⁴⁰.

---

¹³⁸ Новая программа РФ „Развитие образования“ на 2013–2020 годы: цели, прогнозы и результаты реализации. – <http://nios.ru/node/9276> (последно влизане 17.11.2014).

¹³⁹ World Data on Education, VII Ed. 2010/11. – <http://www.ibe.unesco.org/en/services/online-materials/world-data-on-education/seventh-edition-2010-11.html> (последно влизане 17.11.2014).

¹⁴⁰ Федеральный закон „Об образовании в Российской Федерации“...

От 6 октомври 2009 г. е в сила преработеният и допълнен Федерален стандарт за начално общо образование, който регламентира резултатите от обучението, структурата на основните образователни програми за начално общо образование, кадровите, финансови и материално-техническите условия за реализация на образователните програми.

Прилагането на стандарта следва да обезпечи:

- равни възможности за получаване на качествено начално общо образование;
- духовно нравствено развитие и възпитание на учениците, формиране на гражданска идентичност като основа за развитие на гражданското общество;
- приемственост на образователните програми за всички степени на общото и професионалното образование;
- съхраняване и развитие на културното многообразие и езиковото наследство на многонационалната Руска федерация;
- единство на образователното пространство на Руската федерация в условията на многообразие на образователните системи и видовете образователни институции;
- демократизация на образованието и всички образователни дейности;
- въвеждане на критериално оценяване в образователните институции;
- създаване на условия за реализиране и усвояване на основите на образователните програми за начално образование и със специално внимание към надарените деца и тези със специални образователни потребности¹⁴¹.

Началното образование се определя като база на основното общо образование. Учебният план от 2010 г. включва следните задължителни учебни предмети – руски език, руска литература, чужд език, математика, обществознание и естествознание, изобразително изкуство, музика, физическо образование, информатика и информационни технологии.

---

¹⁴¹ Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования...

зително изкуство, музика, технологии, физическа култура, духовни и културни основи на гражданите на Руската федерация.

Общият брой часове за една седмица е 20 ч. за първи клас и по 25 ч. за втори, трети и четвърти клас. В учебния план са предвидени задължителни допълнителни уроци по 3 часа седмично след втори клас.

Учебната година започва на 1 септември и е с продължителност 33 учебни седмици за първи клас и 34 – за втори, трети и четвърти клас. Продължителността на един учебен час е 35 минути за първи клас и 35-45 за останалите.

Средният обхват на децата в началната образователна степен е 100%.

Основно общо образование. Това е втората степен на средното образование, която също е задължителна. Нейната продължителност е 5 години и има за цел формиране на учениковата личност, което включва формиране на нравствени убеждения, естетически вкус, здравословен начин на живот, висока култура на междуличностно и междуетническо общуване, овладяване основите на науките и официалния за страната език, формиране на навици за умствен и физически труд, развитие на способностите, интересите и на социалното самоопределение¹⁴².

От 17 декември 2010 г. е в сила федерален стандарт за основната средна степен, която следва да обезпечи:

- формиране на руска гражданска идентичност;
- единство на образователното пространство на Руската федерация;
- съхраняване и развитие на културното разнообразие и езиковото наследство, право на изучаване на майчин език;
- достъпност до качествено общо средно образование;
- приемственост на образователните програми от всички нива;
- духовно и нравствено развитие на учениците и опазване на здравето им;

---

¹⁴² Федеральный закон „Об образовании в Российской Федерации“...

– развитие на държавното обществено управление.¹⁴³

Учебните предмети, предвидени за изучаване, са руски език (5. – 9. кл.), литература (5. – 9. кл.), чужд език (5. – 9. кл.), математика (5. – 9. кл.), компютърни науки (8. – 9. кл.), история (5. – 9. кл.), социални науки (вкл. икономика и право) (6. – 9. кл.), география (6. – 9. кл.), природни науки (5. кл.), физика (7. – 9. кл.), химия (8. – 9. кл.), биология (6. – 9. кл.), изкуство (5. – 9. кл.), технология (5. – 8. кл.), гражданско образование (8. кл.), физическа култура (5. – 9. кл.).

Основното общо образование завършва със задължителен общ държавен изпит (атестат). Държавните образователни изисквания се явяват основата за разработване на контролно измервателни материали. Успешно завършилите тази образователна степен могат да продължат образованието си в третата степен на средното образование. Изпитът след 9. клас е под формата на външно оценяване и се администрира от изпитни комисии в отделните териториални единици. За първи път пилотно е проведен през 2003 г.. От 2009 г. изпитът е по 9 учебни предмета и според статистиката от тази година 95% от учениците успешно са го издържали¹⁴⁴.

Средно общо образование. Целта на средната степен на общото образование е понататъшно формиране на личността на ученика, развитие на интереса към знанието и творческите способности, формиране на навици за самостоятелна учебна дейност на основата на индивидуализацията, подготовка на ученика за живота в обществото, за самостоятелен житейски избор, продължаване на образованието и начало на професионална дейност¹⁴⁵.

Образованието в средната обща степен е на две нива – базово и профилирано. Задачите на базовото ниво са възпитателни и развиващи. Като цяло то е ориентирано към формиране на обща кул-

---

¹⁴³ Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования. – <http://xn--80abucjiihbv9a.xn--p1ai/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/938> (последно визане 17.11.2014).

¹⁴⁴ World Data on Education, VII Ed. 2010/11...

¹⁴⁵ Федеральный закон „Об образовании в Российской Федерации“...

тура. Профилираното ниво се избира съобразно способностите и потребностите на учещите се и е ориентирано към понататъшното му професионално образование и дейност.

За всички профили учебните предмети са разделени на две групи – задължителни и избираеми. За всички профили задължителните учебни предмети са руски език, литература, чужд език, математика, история, социални науки, естествени науки, физическа култура.

В края на 11. клас учениците се явяват на единен държавен изпит. След успешното му полагане се получава сертификат за завършено общо средно образование. Изпитите са пет – два задължителни по руски и математика и три по избор. От 2009 г. този изпит се провежда във всички териториални единици в Руската федерация и в чужбина, където има руски училища. Държавните образователни изисквания се явяват основата за разработването на контролно-измервателните материали. Успешно завършилите тази образователна степен могат да продължат обучението си в степените на началното, средното и висшето професионално образование.

Учебната година в Руската федерация започва на 1 септември и е с продължителност не по-малко от 34 учебни седмици (за първи клас 33). Ваканциите през учебната година не трябва да бъдат по-дълги от 30 календарни дни, а лятната ваканция – не по-малко от осем седмици.

Учебната седмица може да бъде 5 или 6-дневна по решение на образователното заведение. Учебният час е с продължителност 45 минути.

В Руската федерация има над 67 000 учебни заведения, в които се обучават 30 милиона деца и подрастващи. 81 % от населението на възраст между 7 и 17 години е обхванато в системата на средното образование.

Професионално образование

Професионалното образование има три степени – начално, средно и висше.

Начално професионално образование. Продължителността на обучението в учебните заведения за начално професионално образование зависи от нивото на образованието на кандидатите. Учещите, които постъпват след 9. клас, преминават през 2- или 3-годишна подготовка. Учещите, които постъпват след 11. клас, учат 1 или 2 години.

Традиционният вид учебни заведения от тази професионална степен са професионалните училища. През последните години се създават нов тип училища – професионални лица, които подготвят кадри с висша квалификация. Формите на обученията са дневна и вечерна.

Професионалните училища подготвят квалифицирани работници и служители по 280 професии както от традиционните секторни услуги – транспорт, хранене, търговия, така и по нови професии като социални работници, организатори на малък бизнес, еколози, дизайнери.

Броят на училищата за начално професионално образование е 3798.

Средно професионално образование. В учебните заведения за средно професионално образование може да се постъпи след 9. (11%) или след 11. клас (23%) на основата на конкурсен изпит. Периодът на обучение е 2 или 3 години, в зависимост от усвояваната професия. След 9. клас и при задочна форма на обучение е с една година повече.

Има два основни вида учебни заведения – *техникуми и колежи.*

Техникумите организират професионално образование на базово ниво, а коледжите – на базово и по-високо ниво. Средното професионално образование може да се осъществи и във висшите учебни заведения. То е насочено към подготовка на специалисти-практици. Учебните заведения на това ниво предлагат обучение по над 300 професии, съобразно държавния класификатор. Завършилите средни професионални училища могат да продължат образованието си във висшите учебни заведения по същата специалност и със съкратен срок на обучение.

Системата на средното професионално образование включва 2600 учебни заведения, в които се обучават 2 300 000 младежи и девойки.

Висше образование

През последните 10 години висшето образование в Русия се променя в следните аспекти:

- цел – ориентирана към нуждите на пазара, обществото и личността;
- автономност на висшите учебни заведения – въвеждане на частното висше образование; предлагане на 2- и 4-годишно на мястото на традиционното 5-годишно обучение; намаляване пристрастието към инженерните специалности;
- финансиране – търсене на различни източници на финансиране и неразчитане само на държавния бюджет;
- съдържание – увеличаване делът на хуманитарните учебни дисциплини, разнообразяване на програмите и курсовете.

В Русия има 1071 висши учебни заведения, от които 662 са държавни и 409 са частни. Според вида си те се делят на *университети, академии и институти*.

Университетите са центрове за обучение и изследване. Те могат да бъдат класически и технически, като специално внимание в тях се отделя съответно на социалните науки и хуманитаристиката или на природните и инженерните науки. Неофициално университетите се делят на „класически“ и от „нов тип“. Последните са някогашните педагогически институти, които са получили университетски статут.

Академиите са също центрове за обучение и изследване. Предлагат обучение по много тесни специалности и по това се различават от университетите.

Институтите са ориентирани мултидисциплинарно. Те могат да бъдат или със статут на самостоятелни учебни заведения, или като част от университетите или академиите.

Най-голям брой студенти се обучават в университетите.

Според проведен през 2002 г. рейтинг на 25 топ университета в Русия, първите три места са за Московския държавен университет, Държавната академия по икономика, Московския държавен технически университет.

Висшите учебни заведения предлагат обучение в редовна, вечерна и задочна форма.

Условията за приема във висшите учебни заведения се определят от всяко учебно заведение, съобразно Закона за висшето образование. Кандидатите трябва да имат завършено средно образование или средно професионално образование и в повечето случаи се явяват на приемни изпити.

За 2003 г. най-предпочитани са били икономическите специалности и правото. През 2004 г. се наблюдава засилен интерес и към техническите висши учебни заведения.

Висшето образование има следните степени:

- бакалавър – с продължителност не по-малко от 4 години;
- дипломиран специалист – не по-малко от 5 години;
- магистър – с продължителност не по-малко от 6 години.

Следдипломното образование дава възможност за повишаване на равнището на научната и научно-педагогическата подготовка чрез аспирантура и докторантура.

Аспирантурата е за присъждане на научна степен и е с продължителност 3 или 4 години в зависимост от формата – редовна или задочна.

Докторантурата е за присъждане на научната степен „доктор на науките“ и е с продължителност три години. За докторантура могат да кандидатстват лица, които притежават научна степен „кандидат на науките“.

В системата на следдипломното образование се обучават 118 хиляди аспиранта и 4200 докторанта. 30% от аспирантите и 40% от докторантите успешно защитават дисертация.

ИЗВОДИ

1. След 2010 г. Руската федерация приема редица нормативни документи, в които са заложили целите и приоритетите на образованието до 2020 г. Акцентът в тях е по отношение на предучилищното образование, ученето през целия живот, изравняване качеството на образователната услуга във всички региони на страната.

2. По характер управлението на образователната система е пропорционална децентрализация.

3. Финансовите разходи за образование като процент от БВП за 2011 г. са 4,1%, което е под средното за страните от ОИСР.

4. За всички равнища на училищното образование са разработени държавни образователни стандарти.

СХЕМИ НА УЧИЛИЩНИТЕ СИСТЕМИ

СХЕМА № 1. Структура на училищната система в САЩ

18 XIII   6 + 3 + 3   6 + 6   8 + 4   4 + 4 + 4

17 XII				
16 XI	Старше горно училище (3 г.)	Комбинирано горно училище (6 г.)	Горно училище (4 г.)	Горно училище (4 г.)
15 X				
14 IX	Младше горно училище (3 г.)			
13 VIII				
12 VII				Средно училище (4 г.)
11 VI				
10 V			Елементарно училище (8 г.)	
9 IV	Елементарно училище (6 г.)	Елементарно училище (6 г.)		Елементарно училище (6 г.)
8 III				
7 II				
6 I				
Предучилищно образование				

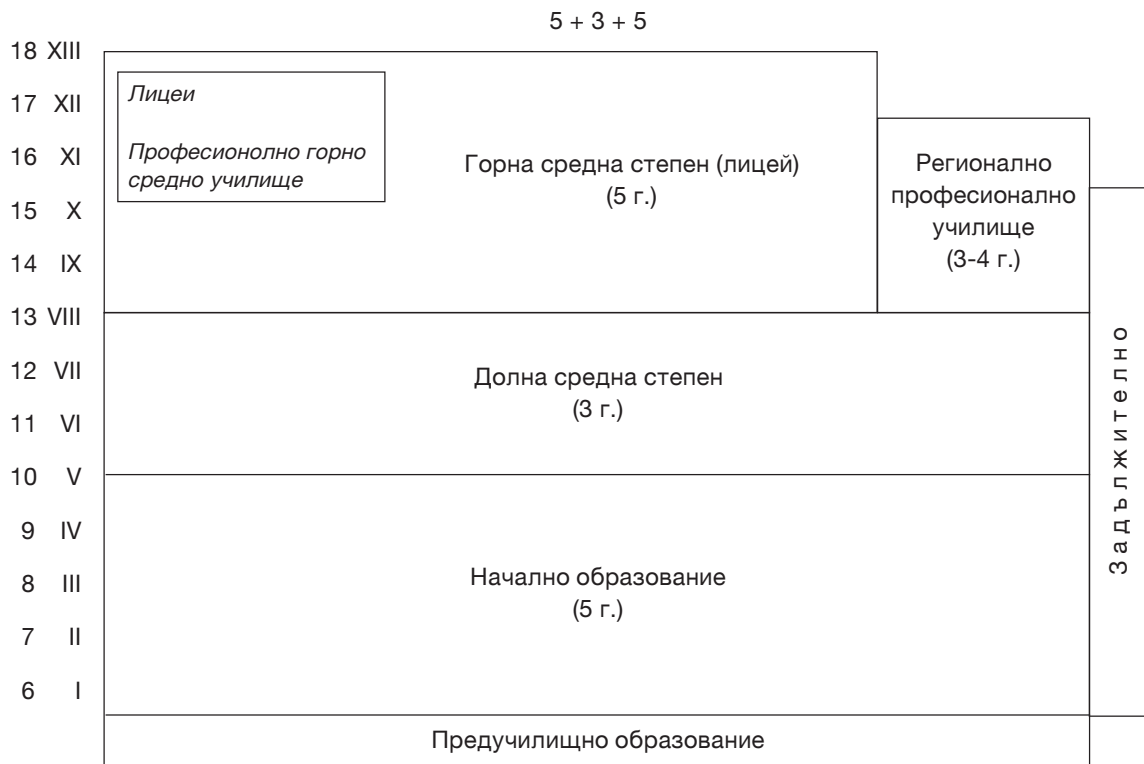
СХЕМА № 2. Структура на училищната система в ГЕРМАНИЯ

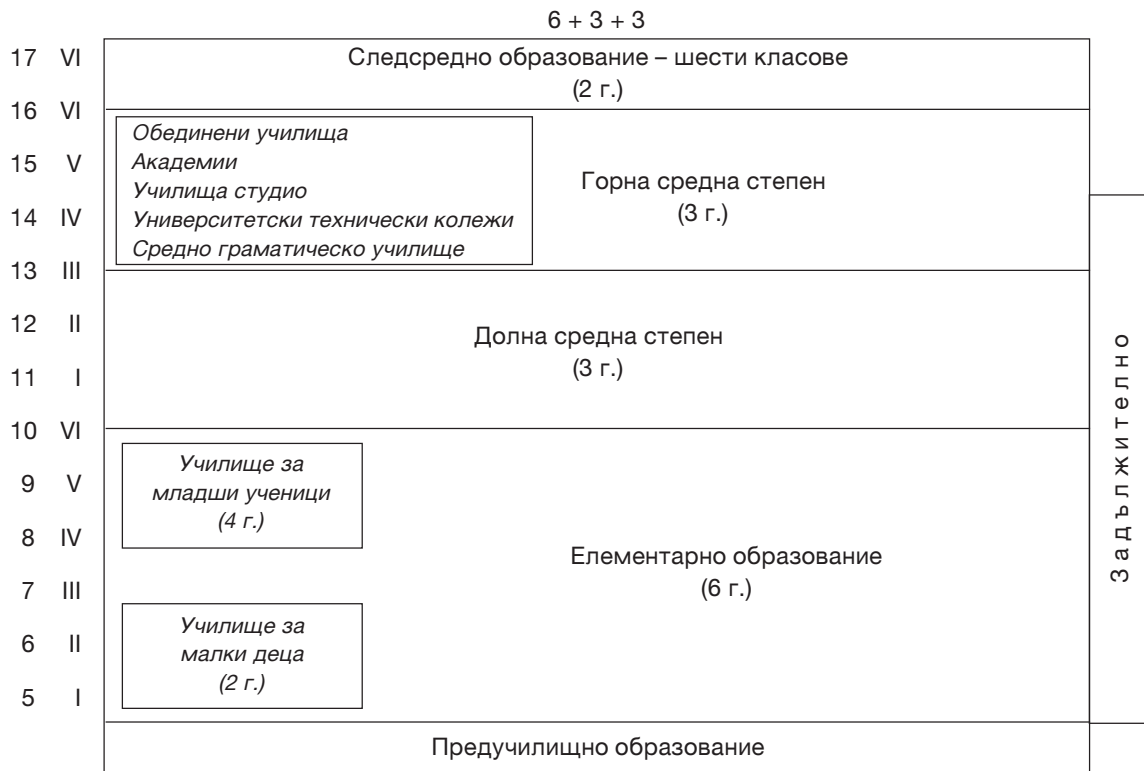
СХЕМА № 3. Структура на училищната система в ФРАНЦИЯ

СХЕМА № 4. Структура на училищната система в ИТАЛИЯ

СХЕМА № 5. Структура на училищната система в ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

СХЕМА № 6. Структура на училищната система в ЯПОНИЯ

18 XIII	6 + 3 + 3			
17 XII	Горна средна степен (лицей) (3 г.) <i>Общообразователен профил</i> <i>Специализиран профил</i> <i>Интегриран профил</i>	Смесено училище (1-3 г.)	Специализирано подготвително училище (1-3 г.)	
16 XI				
15 X				
14 IX	Долна средна степен (3 г.)			Задължително
13 VIII				
12 VII	Елементарно образование (6 г.)			
11 VI				
10 V				
9 IV				
8 III	Предучилищно образование			
7 II				
6 I				
5				

СХЕМА № 7. Структура на училищната система в КАНАДА
(Алберта, Британска Колумбия, Манитоба, Ню Брансуик, Нюфаундленд и Лабрадор,
Нова Скотия, Онтарио, о-в Принц Едуард, Квебек и Саскатчеуан и
три територии – Северозападни територии, Нунавит и Юкон)

18

17 XII

16 XI

15 X

14 IX

13 VIII

12 VII

11 VI

10 V

9 IV

8 III

7 II

6 I

	6 + 3 + 3	5 + 3 + 4	8 + 4	6 + 5	8 + 4	5 + 4 + 3	7 + 5
	Старше горно училище (3 г.)	Старше горно училище (4 г.)	Средно училище (4 г.)	Средно училище (5 г.)	Средно училище (4 г.)	Старше горно училище (3 г.)	Средно училище (5 г.)
	Младше горно училище (3 г.)	Младше горно училище (3 г.)	Елементарно училище (8 г.)	Елементарно училище (6 г.)	Елементарно училище (8 г.)	Младше горно училище (4 г.)	Елементарно училище (7 г.)
	Елементарно училище (6 г.)						
	Задължително предуч. обр-е (1 г.)	Задължително предуч. обр-е (1 г.)	Задължително предуч. обр-е (1 г.)	Задължително предуч. обр-е (1 г.)	Задължително предуч. обр-е (1 г.)	Задължително предуч. обр-е (1 г.)	Задължително предуч. обр-е (1 г.)
	<i>Нюфаундленд и Лабрадор, Нова Скотия, Онтарио, о-в Принц Едуард, Северозападни територии, Нунавит, Алберта</i>	<i>Ню Брансуик – английски говорящи</i>	<i>Ню Брансуик – френски говорящи</i>	<i>Квебек</i>	<i>Онтарио, Манитоба</i>	<i>Саскатчеуан</i>	<i>Британска Колумбия, Юкон</i>

СХЕМА № 8. Структура на училищната система в РУСИЯ

18 XIII	4 + 5 + 2/3		
17 XII			
16 XI			
15 X	Средно общо образование (2 г.) Базово и профилирано ниво	Техникум (2 г.)	Колеж (3 г.)
14 IX			
13 VIII	Основно общо образование (5 г.)		
12 VII			
11 VI			
10 V			
9 IV	Начално общо образование (4 г.)		
8 III			
7 II			
6 I	Предучилищно образование		
			Задължително

ИЗПОЛЗВАНИ ПЕЧАТНИ ИЗДАНИЯ, ИНТЕРНЕТ ПУБЛИКАЦИИ, УЕБ-САЙТОВЕ, CD-ROM

Печатни издания

1. Бижков, Г., Н. Попов. Сравнително образование. София, СУ „Св. Климент Охридски“, 1999, с. 190.
2. Европейски образователни системи 25+. Справочник. София, Фондация „Пайдея“.
3. Лосито, У. Ф. Обзор на съвременната реформа в американското образование. – Педагогика, 1995, 1, 61-69.
4. Михова, М. Американското училище в началото на XXI век. Новият образователен закон „Нито едно дете да не изостава“. – Педагогика, 2003, 9.
5. Михова, М. Управление на училищното образование. Пловдив, АСТАРТА, 2011.
6. Попов, Н. Американското образование. УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2002.
7. Fleming, T. Review and Commentary on Schooling in Canada 1993. A report to the UNESCO International Seminar on Curriculum and Decentralization, Santiago, Chile, 3-5.
8. Japanese Education Since 1945: A Documentary Study Edited by Edward R. Beauchamp and James M. Vardaman. NY, M. E. Sharpe, 1994.

Интернет публикации

1. Canada. World Data on Education. 6th edition, 2006/07. – от http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/NORTH_AMERICA/Canada/Canada.pdf (последно влизане на 9.11.2014).
2. Digest of education statistics – <http://nces.ed.gov/programs/digest/> (последно влизане 19.11.2014).

3. Education at a Glance 2013. Canada – http://www.oecd.org/edu/Canada_EAG2013%20Country%20Note.pdf (последно влизане на 10.11.2014).
4. Education at a Glance 2013. Country Note: Japan. – http://www.oecd.org/edu/Japan_EAG2013%20Country%20Note.pdf (последно влизане на 12.12.2014).
5. Education at a Glance, 2013 – <http://www.oecd.org/edu/eag2013%20%28eng%29-FINAL%2020%20June%202013.pdf> (последно влизане на 16.11.2014).
6. Education at a Glance, 2014 – <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-2014.pdf> (последно влизане на 03.12.2014).
7. Education at a Glance. OECD Indicators. 2012. France. – <http://www.oecd.org/france/EAG2012%20-%20Country%20note%20-%20France%20%28EN%29.pdf> (последно влизане на 17.11.2014).
8. Education at a Glance: OECD Indicators 2012. Country Notes. United States. – <http://www.oecd.org/unitedstates/CN%20-%20United%20States.pdf> (последно влизане на 19.11.2014).
9. Education at a Glance: OECD Indicators 2012, ITALY. – <http://www.oecd.org/education/EAG2012%20-%20Country%20note%20-%20Italy.pdf> (последно влизане на 03.12.2014).
10. Education in Germany 2012 – <http://www.bmbf.de/en/6204.php> (последно влизане на 16.11.2014).
11. EURYDICE, Italy – <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Italy:Overview> (последно влизане на 29.11.2014).
12. EURYPEDIA. European Encyclopedia on National Education System. Germany. – <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Germany:Overview> (последно влизане на 16.11.2014).
http://www.oecd.org/edu/Japan_EAG2013%20Country%20Note.pdf (последно влизане на 19.11.2014).
13. National Education Goals. Report. Building a Nation of Learners. 1998. – <http://govinfo.library.unt.edu/negp/reports/98RPT.PDF> (последно влизане на 19.11.2014).
14. Race to the Top – <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/fact-sheet-race-top> (последно влизане на 19.11.2014).
15. Recognised Body – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/317522/recognised-bodies.pdf (последно влизане на 04.12.2014).

16. Report By The National Commission On Educational Reform. – <http://www.kantei.go.jp/foreign/education/report/report.html> (последно влизане на 19.11.2014).
17. Statutory Guidance. School Teachers. Pay and Conditions document (2014). – <https://www.gov.uk/government/publications/school-teachers-pay-and-conditions-2014> (последно влизане 28.11.2014).
18. The Development of Education in Japan 2005-2008. National Report of Japan. MEXT. October, 2008. – http://www.ibe.unesco.org/National_Reports/ICE_2008/japan_NR08.pdf (последно влизане 19.11.2014).
19. U.S. News & World Report – <http://colleges.usnews.rankingsandreviews.com/best-colleges/rankings/national-universities?int=9ff208> (последно влизане 26.11.2014).
20. What are Charter Schools? – <http://www.calcharters.org/understanding/what-are-charter-schools.html> (последно влизане 25.11.2014).
21. World Data on Education VII Ed.2010/2011, Italy. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Italy.pdf, (последно влизане на 04.12.2014).
22. World Data on Education, VI Ed. 2006/07, United States of America. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/NORTH_AMERICA/United_States_of_America/United_States_of_America.pdf (последно влизане 03.12.2014).
23. World Data on Education, VII Ed. 2010/11. – <http://www.ibe.unesco.org/en/services/online-materials/world-data-on-education/seventh-edition-2010-11.html> (последно влизане 17.11.2014).
24. World Data on Education, VII Ed. 2010/11. Japan. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Japan.pdf (последно влизане на 19.11.2014).
25. World Data on Education. United Kingdom (England). 7th edition 2010/2011. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/United_Kingdom_England.pdf (последно влизане 26.11.2014).
26. World Data on Education. VII Ed. 2010/2011. Germany. – http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/WESTERN_EUROPE/Germany/Germany.pdf (последно влизане 03.12.2014).
27. Eurypedia – The European Encyclopedia On National Education Systems. France. – https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/france:fundamental_principles_and_national_policies (последно влизане на 17.11.2014).

28. Eurypedia – The European Encyclopedia on National Education Systems. France.
29. Концепция модернизации российского образования на период до 2010 года. – http://www.edu.ru/db/mo/Data/d_02/393.html (последно влизане 17.11.2014).
30. Национальная доктрина образования в Российской Федерации. – <http://www.dvfu.ru/umu/zakrf/doktrin1.htm> (последно влизане 17.11.2014).
31. Новая программа РФ „Развитие образования“ на 2013–2020 годы: цели, прогнозы и результаты реализации. – <http://nios.ru/node/9276> (последно влизане 17.11.2014).
32. „Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта дошкольного образования“. – <http://www.rg.ru/2013/11/25/doshk-standart-dok.html> (последно влизане 17.11.2014).
33. Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования. – <http://xn--80abucjiiibhv9a.xn-p1ai/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/938> (последно влизане 17.11.2014).
34. Федеральный закон „Об образовании в Российской Федерации“. – <http://www.edu.ru/abitur/act.30/index.php#stat3>, (последно влизане на 17.11.2014).

Уеб сайтове в интернет

1. National Center for Education Statistics – http://nces.ed.gov/programs/digest/d13/tables/dt13_205.10.asp (последно влизане на 19.11.2014).
2. Council for Higher Education Accreditation – www.chea.org (последно влизане 26.11.2014).
3. Education in Germany 2012 – <http://www.bmbf.de/en/6204.php> (последно влизане 16.11.2014).
4. The World University Ranking – http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking?gclid=Cj0KEQiAhvujBRDUpomG5cq_ml0BEiQA7TYq-nGbzDgI9usVk9gtuEVHe-aegqZu6QIQJc-8NZrRI_QaAvQA8P8HAQ (последно влизане на 03.12.2014).
5. UIS STATISTICS IN BRIEF – http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=3800&BR_Region=40500 (последно влизане на 04.12. 014).

6. Index Mundi. Italy – Education Expenditure. – <http://www.indexmundi.com/facts/italy/education-expenditure> (последно влизане 04.12.2014).
7. Education and Training Statistics for the United Kingdom: 2013. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/255083/v01-2013.pdf (последно влизане 26.11.2014).
8. Department of Education. Statistical First Reseal. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/207670/Main_text-_SFR21_2013.pdf (последно влизане 26.12.2014).
9. Center for Educational Benchmarking. Japan. – <http://www.ncee.org/programs-affiliates/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/japan-overview/japan-system-and-school-organization/> (последно влизане 19.11.2014).
10. UNESCO. Institute for Statistics. Japan. – <http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=3920&regioncode=40515&SPSLanguage=EN> (последно влизане на 19.11.2014).
11. Council of Minister of Education, Canada – CMEC. – www.cmec.ca (последно влизане на 04.12.2014).
12. Canadian School Boards Association – www.cdnsba.org (последно влизане на 04.12.2014).
13. US Federal Budget – http://www.usgovernmentspending.com/budget_chart_estimate_2014_2019USb_15s1li111mcn_21f#usgs302 (последно влизане на 19.11.2014)

CD-ROM

1. World Data on Education IV Ed. 2001. – CD
2. World Data on Education V Ed. 2003. – CD
3. World Data on Education VI Ed.2006/2007. – CD

Маринела Михова
ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ СИСТЕМИ НА СТРАНИТЕ ОТ Г7 + РУСИЯ
Цели, управление, финансиране, структура
Българска, първо издание

Рецензенти
Проф. д.п.н. Николай Попов
Доц. д-р Галя Бонева

Предпечатна подготовка и оформление
АСТАРТА, e-mail: astarta_publ@mail.bg

Формат 60/84/16
Печатни коли 13

Печат – АСТАРТА, Пловдив